

30K-2
2600

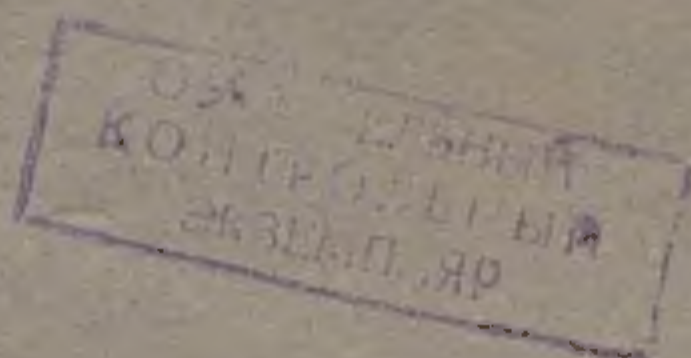
ПРОЛЕТАРЫ І УСІХ КРАЇН, ЕДНАЙЦЕСКІ

БОЛЬШЭВІК

БЕЛАРУСІ

№ 11

№ 11

120 05
18502

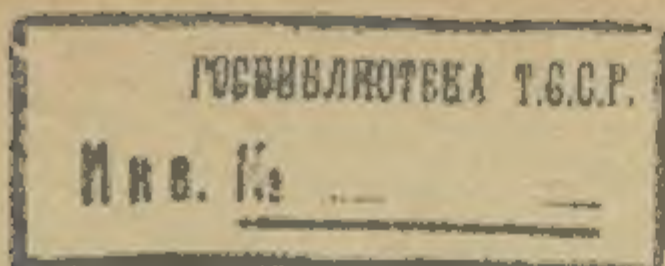
МІНСК

Выдавецтва ЦК КП(б)Б „ЗВЯЗДА“

1939

25 05
18502

3 ОК-2
2600

ПРОЛЕТАРЫЙ УСІУ КРАЇН, ЕДНАЙЦЕС.

БОЛЬШЭВІК БЕЛАРУСІ

ТЭАРЭТЫЧНЫ І ПАЛІТЫЧНЫ
ЖУРНАЛ ЦК КП(б)
ГОД ВЪДАННЯ XIII

№ 11

Лістапад 1939 г.

З М Е С Т

Стар.

Прывітанне таварыша Сталіна	2
Прывітанне ЦК КП (б) Беларусі і СНК БССР байцам, камандзірам і палітработнікам кавалерыйскіх часцей і з'яднанняў Беларускага фронту	3
Прамова па радыё Старшыні Савета Народных Камісароў СССР тав. В. М. Малізава (29 лістапада 1939 г.)	4
<i>Матэрыялы III сесіі Вярхоўнага Савета БССР</i>	
Заява поўнамоцнай камісіі Народнага Сабрання Заходняй Беларусі (прамова тав. Малевіча А. С.)	6
Прамова Старшыні Савета Народных Камісароў БССР дэпутата тав. Кісялёва К. В.	12
Закон аб прыняцці Заходняй Беларусі ў састаў Беларускай Савецкай Соцыялістычнай Рэспублікі	19
Перагавы —Пад вялікім сцягам Сталінскай Канстытуцыі	
Ністамна авялодаць марксіска-ленінскай тэорыі	20
С. Будзёны—Чырвоная конніца ў грамадзянскай вайне (К 20-годдзю Першай Коннай Арміі)	25
М. Уолатаў і Б. Хайт—Палітычная актыўнасць нас	33
І. Саладкоў—Палкі Сарацэбіт за справу Леніна—Сталіна (памыці С. М. Кірава)	43
КАНСУЛЬТАЦЫІ	
Н. Стэрнін—Вучэнне Леніна—Сталіна аб Саветах	47
М. Драгілеў—Прадукцыйныя сілы і вытворчыя адносіны	53
	65

Адрес редакцыі:
Мінск, вул. Карла Маркса,
Памашкінае Парткурскі пры ЦК КП(б)Б,
пакой 13.

Тэлефоны рэдакцыі: нам. рэдактара—камутатар
20.100, дзв. 271; агульны—24.887.

2505
18502

Прывітанне таварыша СТАЛІНА

Байцам і кіраўнікам 1 Коннай арміі ў дзень яе дваццацігадовага юбілея—баявое прывітанне!

Прывітанне Будзённаму, Варашылаву, Куліку, Тімашэнку, Шчадэнку, Гарадавікову, Апанасенку, Тюленеву, Чэрэвічэнку, Ерэменку і другім, паклаўшым аснову Коннай арміі і ператварыўшым яе ў грозную сілу!

Прывітанне байцам, камандзірам, палітработнікам Коннай арміі, разграміўшым генералаў—Дзенікіна, Мамантава, Шкуро, Чэснакова, Врангеля і апракінуўшым войскі Пілсудскага ў часе гістарычнага рэйда ў раёне Жытоміра!

Прывітанне ўсёй нашай конніцы, у тым ліку—нашым конармейцам, пакрыўшай сябе славай у баях за вызваленне Заходняй Украіны і Заходняй Беларусі ад гнёту польскіх паноў!

Вечная памяць і слава таварышам Пархоменка, Дундзічу, Марозаву, Літунову, Бахтураву і многім другім конармейцам, склаўшым свае галовы ў баях за перамогу нашай вялікай савецкай радзімы!

І. СТАЛІН.

**ПРЫВІТАННЕ ЦК КП(б) БЕЛАРУСІ І СНК БССР
БАЙЦАМ, КАМАНДЗІРАМ І ПАЛІТРАБОТНІКАМ
КАВАЛЕРЫЙСКІХ ЧАСЦЕЙ І ЗЛУЧЭННЯЎ
БЕЛАРУСКАГА ФРОНТА**

ЦК КП(б) Беларусі і СНК БССР віншуюць байцоў, камандзіраў і палітработнікаў кавалерыйскіх часцей і злучэнняў Беларускага фронту ў дзень слаўнага дваццацігадовага юбілея Першай Коннай арміі.

Прывітанне слаўным патрыётам і ўдзельнікам арганізацыі Першай Коннай арміі таварышам Чэрэвічэнко і Ерэмелю.

Чэсць і слава байцам, камандзірам і палітработнікам кавалерыйскіх часцей і злучэнняў Беларускага фронту—вызваліцелям працоўных Заходняй Беларусі ад гнёту польскіх паноў.

Вечная памяць і слава байцам, камандзірам і палітработнікам конармейцам, склаўшым свае галовы за справу вызвалення працоўных Заходняй Беларусі.

**Сакратар ЦК КП(б) Беларусі П. ПАНАМАРЭНКА.
Старшыня СНК БССР К. КІСЕЛЁЎ.**

Прамова па радыё Старшыні Савета Народных Камісараў СССР тав. В. М. МОЛАТАВА

29 лістапада 1939 г.

Грамадзяне і грамадзянкі Савецкага Саюза!

Варожая ў адносінах нашай краіны палітыка цяперашняга ўрада Фінляндыі вымушае нас прыняць неадкладныя меры па забеспячэнню знешняй дзяржаўнай безапаснасці.

Вы ведаеце, што на працягу двух апошніх месяцаў Савецкі ўрад цяропліва вёў перагаворы з фінляндскім урадам аб прапановах, якія, у сучаснай трывожнай міжнароднай абстаноўцы, ён лічыў мінімальнымі для забеспячэння безапаснасці краіны і асабліва для безапаснасці Ленінграда. Фінляндскі ўрад заняў у гэтых перагаворах непрымірыма варожую да нашай краіны пазіцыю. Замест таго, каб дружэственным чынам знайсці глебу для пагаднення, цяперашнія фінляндскія правіцелі, ва ўгоду замежных імперыялістаў—падпальшчыкаў варожасці да Савецкага Саюза, пайшлі па іншаму шляху. Не глядзячы на ўсе зробленыя намі ўступкі, перагаворы скончыліся безрэзультатна.

Цяпер вядома, да чаго гэта прывяло.

У апошнія дні на савецка-фінляндскай граніцы пачаліся абуральныя правакацыі фінляндскай ваеншчыны, аж да артылерыйскага абстрэлу нашых воінскіх часцей пад Ленінградам, прывёўшага да цяжкіх афяр у чырвонаармейскіх часцях. Спробы нашага ўрада практычнымі прапановамі, звернутымі да фінляндскага ўрада, папярэдзіць паўтарэнне гэтых правакацый, не толькі не сустрэлі падтрымання, але зноў наштурхнуліся на варожую палітыку правячых кругоў Фінляндыі. На нашы прапановы, як вы ведаеце з учарашняй ноты Савецкага ўрада, яны адказалі варажэй адмовай і нахальным адмаўленнем фактаў, здзеклівымі адносінамі да панесеных намі афяр, непрыкрытым імкненнем і ў далейшым трымаць Ленінград пад непасрэднай пагрозай сваіх войск.

Усё гэта канчаткова паказала, што цяперашні фінляндскі ўрад, які заблытаўся ў сваіх антысавецкіх сувязях з імперыялістамі, не хоча падтрымліваць нармальных адносін з Савецкім Саюзам. Ён прадаўжае займаць варожую пазіцыю ў адносінах нашай краіны і не хоча лічыцца з патрабаваннямі заключанага паміж нашымі краінамі пакта ненападу, жадаючы трымаць наш слаўны Ленінград пад ваеннай пагрозай. Ад такога ўрада і яго безрассуднай ваеншчыны можна чакаць цяпер толькі новых наглых правакацый.

Таму Савецкі ўрад вымушан быў учора заявіць, што ад гэтага часу ён лічыць сябе свабодным ад абавязацельстваў, узятых на сябе ў сілу пакта аб ненападзе, заключанага паміж СССР і Фінляндыяй і безадказна парушаемага ўрадам Фінляндыі.

З прычыны новых фактаў нападу фінляндскіх воінскіх часцей на

савецкія войскі ля савецка-фінляндскай граніцы, урад вымушан цяпер прыняць новыя рашэнні.

Урад не можа больш цярпець стварыўшагася становішча, адказнасць за якое поўнасцю кладзецца на ўрад Фінляндыі.

Урад прышоў да вываду, што больш ён не можа падтрымліваць нармальных адносін з урадам Фінляндыі і таму прызнаў неабходным неадкладна адклікаць з Фінляндыі сваіх палітычных і гаспадарчых прадстаўнікоў.

Урад даў, разам з тым, распараджэнне галоўнаму камандаванню Чырвонай Арміі і Ваенна-Марскога Флота—быць гатовым да ўсякіх нечаканасцей і неадкладна прасякаць магчымыя новыя вылазкі з боку фінляндскай ваеншчыны.

Варожая нам замежная прэса сцвярджае, што прымаемыя намі меры праследуюць мэты захвату або далучэння да СССР фінляндскай тэрыторыі. Гэта—злосны паклёп. Савецкі ўрад не меў і не мае такіх намераў. Больш таго. Пры наяўнасці дружэственнай палітыкі з боку самой Фінляндыі ў адносінах Савецкага Саюза, Савецкі ўрад, які заўсёды імкнуўся да дружэственных адносін з Фінляндыяй, быў-бы гатоў пайсці ёй насустрач па частцы тэрытарыяльных уступак з боку СССР. Пры гэтай умове Савецкі ўрад быў-бы гатоў спрыяюча абмеркаваць нават такое пытанне, як пытанне аб з'яднанні карэльскага народа, населяючага асноўныя раёны цяперашняй Савецкай Карэліі, з родственным яму фінскім народам у адзінай і незалежнай фінляндскай дзяржаве. Для гэтага, аднак, неабходна, каб урад Фінляндыі займаў у адносінах СССР не варожую, а дружэственную пазіцыю, што адпавядала-б кроўным інтарэсам абодвух дзяржаў.

Другія сцвярджаюць, што правадзімыя намі меры накіраваны супроць незалежнасці Фінляндыі або на ўмяшанне ў яе ўнутраныя і знешнія справы. Гэта—такі-ж злосны паклёп. Мы лічым Фінляндыю, які-б там рэжым не існаваў, незалежнай і суверэннай дзяржавай ва ўсёй яе знешняй і ўнутранай палітыцы. Мы стаім цвёрда за тое, каб свае ўнутраныя і знешнія справы рашаў сам фінляндскі народ, як гэта ён сам лічыць патрэбным. Народы Савецкага Саюза зрабілі ў свой час тое, што патрэбна было для стварэння незалежнай Фінляндыі. Народы нашай краіны гатовы і ў далейшым аказаць дапамогу фінляндскаму народу ў забеспячэнні яго свабоднага і незалежнага развіцця.

Савецкі Саюз не мае таксама намераў ушчаміць у якой-небудзь меры інтарэсы іншых дзяржаў у Фінляндыі. Пытанні ўзаемаадносін паміж Фінляндыяй і іншымі дзяржавамі з'яўляюцца справай выключна самой Фінляндыі, і Савецкі Саюз не лічыць сябе ў праве ўмешвацца ў гэтую справу.

Адзінай мэтай нашых мерапрыемстваў з'яўляецца — забеспячэнне безапаснасці Савецкага Саюза і асабліва Ленінграда з яго трох з палавінай мільённым насельніцтвам. У сучаснай накалёнай вайне міжнароднай абстаноўцы рашэнне гэтай жыццёвай і неадкладнай задачы дзяржавы мы не можам паставіць у залежнасць ад злой волі цяперашніх фінляндскіх правіцеляў. Гэтую задачу прыдзецца рашыць намаганнямі самога Савецкага Саюза ў дружэственным супрацоўніцтве з фінляндскім народам.

Мы не сумняваемся, што спрыяючае вырашэнне задачы забеспячэння безапаснасці Ленінграда паслужыць асновай непарушнай дружбы паміж СССР і Фінляндыяй.

Заява поўнамоцнай камісіі Народнага Сабрання Заходняй Беларусі

Прамова тав. МАЛЕВІЧА А. С.

(Селянін вёскі Гулі, Слабадской воласці, Вілейскай обласці)

Таварышы дэпутаты Вярхоўнага Савета Беларускай Совецкай Соцыялістычнай Рэспублікі!

Народы Заходняй Беларусі, вызваленыя гераічнай Чырвонай Арміяй, даручылі нам, сваім поўнамоцным прадстаўнікам, вітаць у Вашай асобе сваіх братоў шчаслівай, квітнеючай, ордэнаноснай Совецкай Беларусі. Яны даручылі нам перадаць нашу шчырую народную ўдзячнасць вялікаму савецкаму народу за выратаванне нас ад панскіх бізуноў, ад дзікага тэрору і здзекаў, ад вечнай нішчаты, голаду, ад нацыянальнага прыгнечання і няроўнасці.

Наша першая думка звернута да таго, хто прывёў савецкі народ да шчаслівага і радаснага жыцця, хто забяспечыў магутнасць і несакрушымую сілу вялікай краіны соцыялізма, забяспечыў мірную працу і творчае жыццё народу, хто ўсяляе сілы і ўпэўненасць прыгнечаным і эксплуатаемым народам свету ў іх барацьбе за сваё вызваленне,—да вялікага, мудрага настаўніка, нашага друга таварыша Сталіна. (Бурныя, працяглыя апладысменты, пераходзячыя ў авацыю. Усе ўстаюць. Голас: Няхай жыве вялікі Сталін! Аркестр грае «Інтернацыянал»).

Дарагія таварышы! Народнае Сабранне Заходняй Беларусі, выконваючы волю вызваленага народа, паставіла ўстанавіць на тэрыторыі Заходняй Беларусі Савецкую ўладу, адзіную ўладу ў свеце, дзе рабочыя і сяляне самі кіруюць сваёй дзяржавай і будуць сваё жыццё без памешчыкаў і капіталістаў. Народнае Сабранне паставіла канфіскаваць памешчыцкую зямлю, нацыяналізаваць буйную прамысловасць і банкі.

Дарагія таварышы! Дваццаць год мы былі адарваны ад шчаслівага народа Совецкай Беларусі. Дваццаць год польскія памешчыкі і капіталісты грабілі і прыгняталі беларускі народ, дваццаць год яны марылі голадам нашу малазямельную і беззямельную вёску, дваццаць год капіталісты трымалі рабочы клас у становішчы пастаяннага беспрацоўя, жабрацкай зароботнай платы і падвяргалі жорсткай эксплуатацыі.

Невялікая кучка ў 16.000 памешчыкаў мела ў сваім распараджэнні 45 проц. усёй зямлі, а 45 проц. сялянскіх гаспадарак не мелі зямлі. Толькі адна тысяча памешчыкаў Палесся ўладала $\frac{2}{3}$ усёй зямельнай плошчы, а 70.000 бядняцкіх сялянскіх гаспадарак вало-

далі толькі адной шаснацатай часткай зямельнай плошчы. Вось вам характэрны прыклад, хто валодаў зямлёй і лясамі. Апрача гэтага, польскі ўрад правёў грабежніцкую хутарызацыю, адняў у сялян лепшыя землі і перадаў іх сваім ланцужным сабакам—польскім асаднікам. Польскія правіцелі ўзвалілі на плечы беларускіх сялян цяжкія падаткі, якія раслі з года ў год. Сяляне штогод уплачвалі да 90 страхавых і падатковых плацяжоў, а іменна: памаёмасны, зямельны, дарожны, школьны, больнічны, страхавы, падатак на сабак, на коміны і т. д. З нас бралі сродкі на больніцы, а іх у нас не было. З нас бралі грошы на школы, а большая колькасць насельніцтва непісьменная; многа дзяцей у школу не ходзяць, бо не хапае школ. Мы плацілі падаткі, а нашы грошы расплываліся па кішэнях міністраў, чыноўнікаў і эксплуатацыйнаў. Жорсткі эканамічны гнёт быў лёсам беларускіх рабочых і інтэлігентаў. Польскія капіталісты і фабрыканты, якой-бы яны нацыі ні былі, набівалі сабе кішэні, жорстка эксплуатауючы рабочых. Яны будавалі сваё шчасце за кошт эксплуатацыі працоўных. Затое колькасць беспрацоўных у Польшчы дасягала да 2,5 мільёна чалавек, з іх у Заходняй Беларусі было каля 400.000 чалавек. Большасць рабочых працавала па 6—7 месяцаў у годзе, атрымліваючы жабрацкую заробатную плату.

Нацыянальны гнёт і няроўнасць—вось які лёс быў народаў Заходняй Беларусі. Памешчыкі і капіталісты былой панскай Польшчы ператварылі Заходнюю Беларусь у сваю калонію, яны наваднілі яе жандармі, паліцэйскімі, шпіёнамі і правакатарамі, яны знішчылі беларускую нацыянальную культуру, яны адабралі ў нас права гаварыць на сваёй роднай мове. Яны хацелі вытравіць усякую думку аб вас—нашых братах, аб шчаслівым савецкім народзе, аб вялікім Савецкім Саюзе, але мы прагна лавілі малейшую праўду аб вас. Пад пагрозай турмаў і бізуноў мы тайна слухалі па радыё перадачы з Чырвонай Масквы і Мінска. Перад намі заўсёды быў светлы вобраз Савецкага Саюза—вялікае брацтва народаў, вызваленых ад пут капіталізма, шчасліва і паспяхова будуючых сваё жыццё.

Савецкі Саюз з'яўляўся для нас пуцяводнаю зоркай, маяком, якіх не маглі скрыць ад народа ніякі паклёп буржуазных газет. Мы бачылі, як жыве Савецкі беларускі народ. З нашых прыгоркаў з вузенькімі палоскамі мы бачылі бязмежныя калгасныя палі, на якіх працавалі трактары, мы чулі вясёлыя песні савецкіх людзей, мы бачылі новыя сталінскія школы ў пагранічных сёлах. Мы марылі аб тым часе, калі злучымся з вамі ў адзіную дружную сям'ю, каб разам будаваць сваё жыццё, каб разам змагацца супроць ворагаў беларускага народа.

Не ўдалося польскім панам знішчыць беларускі народ. Многа дзесяткаў і соцень год беларускі народ змагаўся супроць прыгнечання польскіх паноў, многа гераічных старонак упісана ў гісторыю барацьбы беларускага народа.

Агульны лёс, агульная барацьба спаяла ў адно працоўны беларускі народ, і не ўдалося польскім панам вытравіць у нас імкненне да адзінства з народам Савецкай Беларусі. Выключныя поспехі Савецкай Беларусі яшчэ больш усялялі ў нас веру і імкненне да адзінства.

Вось чаму Народнае Сабранне Заходняй Беларусі, выражаючы волю, імкненні, спадзяванні і надзею народаў Заходняй Беларусі,

пастанавіла прасіць Вярхоўны Совет Саюза Совецкіх Соцыялістычных Рэспублік і Вярхоўны Совет Беларускай Совецкай Соцыялістычнай Рэспублікі прыняць Заходнюю Беларусь у састаў Совецкага Саюза і Беларускай Совецкай Соцыялістычнай Рэспублікі (бурныя апладысменты), з'яднаць беларускі народ у адзіную дзяржаву і пакласці тым самым канец раз'яднанню беларускага народа.

Дазвольце мне агласіць дэкларацыю, прынятую Народным Сабраннем Заходняй Беларусі па гэтаму пытанню.

ДЭКЛАРАЦЫЯ НАРОДНАГА САБРАННЯ ЗАХОДНЯЙ БЕЛАРУСІ АБ УВАХОДЖАННІ ЗАХОДНЯЙ БЕЛАРУСІ ў САСТАЎ БЕЛА- РУСКАЙ СОВЕЦКАЙ СОЦЫЯЛІСТЫЧНАЙ РЭСПУБЛІКІ

Прынята аднагалосна на пасяджэнні 29 кастрычніка 1939 года

У цяжкую гадзіну, пагражаўшую разарэннем і знішчэннем нашаму народу, вялікі Совецкі Саюз узяў пад сваю абарону жыццё і маемасць насельніцтва Заходняй Беларусі.

З дапамогаю непераможнай Рабоча-Сялянскай Чырвонай Арміі народы Заходняй Беларусі вызваліліся ад панавання памешчыкаў і капіталістаў. Назаўсёды мінулі чорныя годы знявагі беларускага народа пад ігам польскіх паноў, паіраўшых элементарныя правы і вольнаснае дастоінства беларускага народа.

Працоўныя Заходняй Беларусі заўсёды лічылі сябе звязанымі неразрыўнымі, кроўнымі узаімі з сваімі братамі, пабудаванымі Совецкую Соцыялістычную Беларусь.

Працоўныя Заходняй Беларусі рашуча патрабуюць аб'яднання дагэтуль расчлененых двух частак адзінага беларускага народа, адзінай беларускай зямлі.

Лічачы волю беларускага народа вышэйшым законам, Беларускае Народнае Сабранне пастанаўляе:

прасіць Вярхоўны Совет Саюза Совецкіх Соцыялістычных Рэспублік і Вярхоўны Совет Беларускай Совецкай Соцыялістычнай Рэспублікі прыняць Заходнюю Беларусь у састаў Совецкага Саюза і Беларускай Совецкай Соцыялістычнай Рэспублікі, аб'яднаць беларускі народ у адзіную дзяржаву і пакласці тым самым канец раз'яднанню беларускага народа.

Толькі ў саставе Беларускай Совецкай Соцыялістычнай Рэспублікі народ Заходняй Беларусі здолее залячыць глыбокія раны, нанесеныя яму доўгімі годамі зняволення, і з дапамогаю вялікага Совецкага Саюза падняць і пераўтварыць гаспадарку, развіць сваю народную культуру, дастойную свабоднага народа, і забяспечыць росквіт добрабыту ўсіх працоўных Заходняй Беларусі.

Няхай жыве Беларуска-Совецкая Соцыялістычная Рэспубліка!

Няхай жыве наша магутная радзіма—вялікі Саюз Совецкіх Соцыялістычных Рэспублік!

(Бурныя апладысменты, пераходзячыя ў авацыю. З усіх канцоў зала раздаюцца воклічы ў чэсць кіраўнікоў партыі і ўрада. «Няхай жыве таварыш Сталін!», «Тав. Сталіну ўра!», «Няхай жывуць народы Заходняй Беларусі!», «Бацьку і настаўніку—роднаму Сталіну ура!»).

Дарагія таварышы! Мы бязмежна шчаслівы і захоплены тым прыёмам, які быў аказан нам, членам Поўнамоцнай Камісіі народам вялікага Совецкага Саюза.

Мы бязмежна шчаслівы і горды тым, што на нашу долю выпала найвялікшае шчасце ў прысутнасці вялікага Сталіна і яго бліжэйшых саратнікаў перадаць Сесі Вярхоўнага Савета СССР просьбу народа Заходняй Беларусі аб прыняцці нас у састаў вялікага Совецкага Саюза. Мы ўбачылі вялікага Сталіна і яго саратнікаў. Як друг, як бацька, ён сустрэў нас, і яго ўсмішка напоўніла нас шчасцем. Гэтыя шчаслівыя дні, дні сустрэчы з родным Сталіным, астануцца на ўсё жыццё ў кожным з нас.

Нашы сэрцы напоўніліся радасцю, калі Унечарговая V Сесія Вярхоўнага Савета СССР прыняла рашэнне і задаволіла нашу просьбу—прыняла нас у дружную сям'ю народаў Совецкага Саюза радзіму працоўных усяго свету (Бурныя апладысменты).

Скончыліся назаўсёды жудасныя дні панскай няволі. Мы сталі свабоднымі грамадзянамі краіны Саветаў—краіны соцыялізма. Няма большага шчасця ў свеце, як быць грамадзянінам вялікага Совецкага Саюза, няма большага шчасця ў свеце, як мець правы грамадзяніна Совецкага Саюза—права на працу, права на адпачынак, права на асвету, права на забяспечаную старасць. Няма большага шчасця ў свеце, як жыць, працаваць пад сонцам Сталінскай Канстытуцыі—Канстытуцыі перамогшага соцыялізма, няма большага шчасця ў свеце, як мець такую магутную, квітнеючую соцыялістычную радзіму. (Бурныя апладысменты).

Дні нашага прабывання ў Маскве, сталіцы вялікага Совецкага Саюза,—гэта былі дні бязмежнага захаплення і здзіўлення. Тое, што мы ўбачылі, пераўзышло ва многа разоў усе нашы ўяўленні. Мы ўбачылі на прыкладзе горада Масквы поспехі соцыялістычнага будаўніцтва ў СССР—тую гіганцкую работу, праробленую Совецкім народам у справе перабудовы ўсёй краіны. Мы былі здзіўлены і захоплены маскоўскім метраполітэнам, каналам Волга-М. і іншымі гіганцкімі новапабудаванымі прадпрыемствамі. Мы ўбачылі соцыялістычны горад: прыгожыя жылыя дамы, вызначаныя для работнікаў працы, а не для капіталістаў і іх прыхвасняў. Мы ўбачылі дзіцячыя сады, яслі, школы, шчаслівую савецкую дзетвару, тэатры, кіно, паркі, музеі, інстытуты, універсітэты—усё гэта належыць народу і для народа. Мы бачылі радасную працу на соцыялістычных прадпрыемствах. Вызваленая жанчына заняла роўнапраўнае месца з мужчынай. Мы ўбачылі самае каштоўнае ў Совецкім Саюзе—гэта савецкі народ. Мы ўбачылі дружбу народаў і аднадушша ў рашэнні ўсіх дзяржаўных пытанняў.

Тое, што мы ўбачылі на Краснай плошчы ў Маскве ў дзень XXII гадавіны Вялікай Пролетарскай Соцыялістычнай Рэвалюцыі ў СССР, не паддаецца ніякаму апісання. Бязмежнае адзінства Совецкага народа і згуртаванасць вакол Комуністычнай партыі, вакол свайго ўрада, бязмежнае любоў да свайго друга і бацькі, роўнага Сталіна. (Бурныя апладысменты). Магутнасць Чырвонай Арміі выпрабавалі на сваіх спінах польскія паны. Тое, што мы ўбачылі на парадзе на Краснай плошчы ў Маскве, наглядна нам паказала, што Савецкаму Саюзу не страшны ніякія ворагі. Няхай запомняць гэта падпальшчыкі другой імперыялістычнай сусветнай вайны.

Чырвоную Армію—узброеную сілу соцыялістычнай дзяржавы,

армію, якая прышла ратаваць нас ад жахаў вайны, праігранай незадачлівымі польскімі правіцелямі, мы сустракалі 17 верасня на нашых дарогах, у нашых сёлах і гарадах, засыпалі кветкамі шлях арміі-вызваліцельніцы. Мы актыўна дапамагалі Чырвонай Арміі, кожны воін яе стаў для нас дораг, як родны сын.

Таварышы дэпутаты! Велізарныя поспехі дасягнуты Совецкай Беларуссю за гэтыя годы. Выраслі гіганцкія прадпрыемствы. У 23 разы вырасла прамысловасць Совецкай Беларусі ў параўнанні з даваенным часам, пераўтварылася гарадні Совецкая Беларусі. Мінск з захудалага горада ператварыўся ў прыгожую, упарадкаваную сталіцу Совецкай Беларусі; ён упрыгожыўся грандыёзнымі будынкамі — Домам Урада, Дзяржаўным, бібліятэкай, Палацам піонераў, будынкам Акадэміі навук і т. д. З краіны пераўтварылася ў краіну суцэльнай пісьменнасці, высокай культуры. Яна мае 22 вышэйшыя навучальныя ўстановы, 41 навукова-даследчы інстытут, узначальваемы Акадэміяй навук БССР, 7.067 пачатковых і сярэдніх школ. Расцвіло мастацтва Совецкай Беларусі. Далёка за межамі Совецкай Беларусі вядомы імёны савецкіх пісьменнікаў, артыстаў, музыкантаў, мастакоў. Вырасла савецкая інтэлігенцыя.

Пераўтварылася вёска. Калгаснае сялянства жыве заможным і культурным жыццём. Велізарная дапамога аказана ім дзяржавай — 227 машынна-трактарных станцый, 8.141 трактар і больш тысячы камбайнаў працую на палях калгаснай вёскі Совецкай Беларусі.

Таварышы дэпутаты! Ад імені 5-мільённага народа Заходняй Беларусі, упаўнаважыўшага нас, мы просім прыняць Заходнюю Беларусь у састаў Беларускай Совецкай Соцыялістычнай Рэспублікі. (Бурныя аплаччывенні). Гэтым зноў выхаванае прыналежанне ў той частцы Беларусі, якая была ў панскай Польшчы. Увесці беларускі народ будзе разам будаваць сваё новае, шчаслівае жыццё.

Вы ведаеце, што наш народ працавіты і працу любіць. На свім вопыце вы ведаеце, як гонарленая праца нараджае і паднімае таленты з народа. На вашым вопыце мы бачым, якую дапамогу аказвае Савецкі Саюз раней прыгнечаным і адсталым народам. Мы з усімі сіламі мы справімся з усякімі цяжкасцямі і ў максімальна кароткім тэрмін падцягнем Заходнюю Беларусь, аграбленую і прыдаўленую польскімі панамі, да узроўню перадавых соцыялістычных рэспублік, якой стала ўжо Беларусь Савецкая.

Мы ведалі і ведаем, што ў Савецкім Саюзе няма нацыянальнай розні, не гавораць ўжо аб нацыянальным гнёце. Усе народы дружна працуюць пад сонцам Сталінскай Канстытуцыі над росквітам сваёй соцыялістычнай гаспадаркі, сваёй соцыялістычнай культуры і разам высока паднімаюць эканоміку і культуру Савецкага Саюза — іх агульнай радзімы. Многанацыянальнасць — тое, што з'яўляецца для капіталістычных краін цяжкай, смяротнай хваробай, — у Савецкім Саюзе ператварылася ў брацкую сталінскую дружбу народаў, што не толькі аднае і ўмацоўвае Савецкі Саюз, але служыць правобразам аб'яднання ўсіх нацый у свеце і служыць лепшым агітатарам за Савецкую ўладу.

Мы ведалі і ведаем, што ў Савецкім Саюзе няма эксплуатацыі чалавека чалавекам, што тут ажыццяўляецца самая поўная роўнасць людзей, што тут «владыкой міра» стала свабодная, радасная і

чэсная праца на сябе, на сваіх дзяцей, на соцыялістычнае грамадства, што тут кожны грамадзянін акружан сталінскімі клопатамі аб чалавеку. Совецкі чалавек адказаў на гэта стаханаўскім рухам, высокай палітычнай свядомасцю і актыўнасцю, вялікім савецкім патрыятызмам.

Мы з радасцю ідзем у гэтую сям'ю народаў, у соцыялістычнае грамадства. Мы будзем старанна вучыцца ў вас, чэсна працаваць, змагацца за новае, шчаслівае жыццё. А для тых вар'ятаў, якія не кінулі яшчэ сваёй думкі аб звароце нас у ярмо панскай Польшчы, мы скажам: «як не ўзыходзіць сонцу з захаду і як Нёману і Дзвіне не бегчы назад з Балтыйскага мора да сваіх вытокаў, так не бываць нашай з'яднанай Савецкай Беларусі пад пятой польскага і ўскага пана». (Апладысменты). Усё сваё жыццё, да апошніх кроплі крыві, мы аддадзім у абарону Савецкай улады, нашай роднай улады, доўгачаканай. Заходнія рубяжы Савецкага Саюза, гарады і сёлы Заходняй Беларусі стануць непрыступнай крэпасцю вялікага Савецкага Саюза. А уся Савецкая Беларусь будзе шчырым, несакрульным антагам вялікага Савецкага Саюза, кудымага Комуністычнай партыяй большавікоў і яе ЦК на чале з таварышом Сталіным.

Няхай жыве Савецкая ўлада!

Няхай жыве Саюз Савецкіх Соцыялістычных Рэспублік!

Няхай жыве Беларуска-Савецкая Соцыялістычная Рэспубліка!

Няхай жыве вялікая Комуністычная партыя!

Няхай жыве доўгія-доўгія годы на радасць усяму чалавецтву наш правадыр, друг і настаўнік Іосіф Вісарыёнавіч Сталін!

(Усё устаюць. Бурныя, доўга не змаўкаючыя апладысменты. Воклічы: «Няхай жыве таварыш Сталін!», «Няхай жыве вялікі Сталін!», «Няхай жыве Савецкая ўлада!», «Няхай жыве Саюз Савецкіх Соцыялістычных Рэспублік!», «Няхай жыве Беларуска-Савецкая Соцыялістычная Рэспубліка!», «Вялікаму Сталіну ура! ура!», «Няхай жыве доўгія доўгія годы на радасць усяму чалавецтву наш правадыр, друг і настаўнік таварыш Сталін! Ура!», «Няхай жыве таварыш Сталін!», «Няхай жыве ЦК ВКП(б)», «Таварышу Сталіну ура!», «Няхай жыве вялікая Комуністычная партыя!», «Дэпутату Беларускай Савецкай Соцыялістычнай Рэспублікі таварышу Баранавічэў ура!», «Няхай жыве дружба народаў СССР!», «Няхай жывуць вызваленныя народы Заходняй Беларусі і Заходняй Украіны, увайшоўшыя ў вялікую савецкую сям'ю!», «Няхай жыве савецкая палітыка міру» (сказана на польскай мове). «Няхай жыве тварэц Сталінскай Канстытуцыі таварыш Сталін! Ура!»).

Прамова старшыні Савета Народных Камісараў БССР дэпутата тав. Кісялёва К. В.

Таварышы дэпутаты Вярхоўнага Савета Беларускай Савецкай Соцыялістычнай Рэспублікі!

2-га лістапада 1939 г., у гэты гістарычны дзень, Унечарговая Пятая Сесія Вярхоўнага Савета СССР дэкларавала: Поўнамоцная Камісія Народнага Сабраўня Заходняй Беларусі і настанавіла: задаволіць просьбу Народнага Сабраўня Заходняй Беларусі і ўключыць Заходнюю Беларусь у састав Саюза Савецкіх Соцыялістычных Рэспублік са з'яднаннем яе з Беларускай Савецкай Соцыялістычнай Рэспублікай.

Дазвольце ад імені ўрада БССР, ад імені працоўных Савецкай Беларусі павіншаваць вас, члену Поўнамоцнай Камісіі Народнага Сабраўня Заходняй Беларусі, а ў вашай асобе ўсіх працоўных Заходняй Беларусі, з вызваленнем вас нашай доблеснай Чырвонай Арміяй ад іга польскіх памешчыкаў і капіталістаў.

Таварышы дэпутаты! Мы слухалі заяву Поўнамоцнай Камісіі Народнага Сабраўня Заходняй Беларусі з просьбай прыняць Заходнюю Беларусь у састав Беларускай Савецкай Соцыялістычнай Рэспублікі. Гэтая заява Поўнамоцнай Камісіі Народнага Сабраўня выражае ісціную волю і жаданне народаў Заходняй Беларусі.

У адпаведнасці з просьбай Поўнамоцнай Камісіі Народнага Сабраўня Заходняй Беларусі і законам «Аб ўключэнні Заходняй Беларусі ў састав Саюза Савецкіх Соцыялістычных Рэспублік са з'яднаннем яе з Беларускай Савецкай Соцыялістычнай Рэспублікай» Унечарговай Трэцяй Сесіі Вярхоўнага Савета БССР прадстаць вырашыць гістарычнае пытанне аб прыняцці Заходняй Беларусі ў састав Беларускай Савецкай Соцыялістычнай Рэспублікі.

Польскія паны, адарваўшыя 20 год таму назад ад рэвалюцыйнай Расіі землі беларускія і украінскія, падвяргалі самай жорсткай эксплуатацыі і нацыянальнаму прыгнечанню народы, населяючыя гэтыя землі. 20 год, змрочных і страшных год, народ Заходняй Беларусі быў адорван ад сваіх адзінакроўных братоў, ад шчаслівага народа Беларускай Савецкай Соцыялістычнай Рэспублікі.

Адчуваючы побач з усімі працоўнымі былой польскай дзяржавы цяжкую эксплуатацыю, эканамічнае разарэнне, беларусы і украінцы апрач таго падвяргаліся бесчлавецкім нацыянальнаму гнёту, ганенням, здзекам і гвалту. Пазбаўленыя права гаварыць на сваю родную мову, яны падвяргаліся гвалтоўнаму апалачванню, паабяўляліся ўсякіх чалавечых праў, цяпелі знявагі, марнелі.

Заходняя Беларусь была поўнамоцна польскай буржуазіі, культывіраваўшай яшчэ феадальна-памешчыцкія традыцыі.

Польская шляхта наўмысла тармазіла развіццё прамысловасці на тэрыторыі Заходняй Беларусі.

Эксплаатацыя рабочых дасягала крайніх межаў. Сяляне Заходняй Беларусі былі заціснуты ў страшэнныя ціскі беззямелля, нястачы і бяспраўя. Многія дзесяткі тысяч сялянскіх двароў зусім не мелі зямлі і цягла. Са смуткам і слязьмі глядзелі беларускія сяляне на прыгожыя азёры, пасьбішчы і лясы, якія яны бязмежна любілі, але якія былі захвачаны ненавіснымі памешчыкамі.

Працоўны селянін не мог беспакarana ступіць на панскую зямлю, якая па праву павінна была належаць народу. За галіну, зламаную ў памешчыцкім лесе, селяніна збівалі панскія леснікі. Калі карова выпадкова трапіла на памешчыцкае поле, селяніна штрафавалі, а карову забіралі панскія найміты.

Сяляне жылі ў курных хатах, пры лучыне, карыстанне лямпай было роскашшу. Яны не маглі купіць запалак, солі, цукру.

Польскія капіталісты і памешчыкі грамілі беларускую культуру. Родная беларуская мова была прагнана са школ. Усе беларускія школы былі закрыты, нацыянальная мова беларускага народа зніжана, яго культура ўтаптана ў гразь паліцэйскім ботам.

Сотні тысяч рабочых і сялян Заходняй Беларусі былі непісьменнымі. Вёска пазбаўлена была ўсякай медыцынскай дапамогі.

Заходняя Беларусь—гэта быў край соцыяльнага і нацыянальнага прыгнечання. Жабрацтва, голод, беспрцоўе былі адвечнымі спадарожнікамі працоўных Заходняй Беларусі. Якіх толькі зняваг не перацярпелі працоўныя народы Заходняй Беларусі! Але гісторыя свабодалюбівага украінскага і беларускага народаў мае гераічныя старонкі барацьбы з польскай шляхтай. Польскія паны злосна помешалі працоўным Заходняй Беларусі за кожную іх спробу паўстаць, вырвацца з панскага хамута. Але не можа быць моцнай, жыццёздольнай дзяржава, якая трымала цэлыя народы на становішчы каланіяльных рабоў. Довадам гэтаму служыць імклівы распад былой панскай Польшчы.

Беларусь да Кастрычніцкай рэвалюцыі з'яўлялася калоніяй рускага царызма, адстамай нацыянальнай «акрайнай», амаль не мела буйнай прамысловасці. Дробная саматужная прамысловасць займала ў валавой прадукцыі 70 проц. Вельмі паказальны «пункт погляду» царскіх заправіл на пытанне аб развіцці прамысловасці ў Беларусі. Захаваўся дакументы, у якіх прама ўказвалася, што «развіццё і стварэнне прамысловых цэнтраў у заходнім краі, несаконным, блізкім да заходняй дзяржаўнай граніцы, непажадана».

У рэзультате такіх устаноўак прыродныя багатыі краіны трымаліся пад спудам або варварскі разбазарваліся. Драмала творчая думка. Лічылася за лепшае нажываць барышы на бесчалавечнай эксплуатацыі працоўных мас.

Зусім іншае становішча мы маем зараз у Беларускай Совецкай Соцыялістычнай Рэспубліцы.

Няўхільнае правядзенне ленінска-сталінскай нацыянальнай палітыкі, велізарная дапамога, нястомныя клопаты нашай партыі і асабіста таварыша Сталіна (працяглыя анладчыменны) забяспечылі індустрыяльнае развіццё нацыянальных рэспублік і абласцей, хуткі рост іх эканомікі і культуры, нацыянальнай па форме і соцыялістычнай па зместу.

Беларусь з былой калоніі царскай Расіі, з краіны непасрэдных да-

рог, адсталасці, непісьменнасці, забігасці, страшэннага жабрацтва і бяспраўя, з краіны, дзе голад, кашмарныя эпідэміі—калгун, трахома і інш. хваробы—былі спадарожнікамі працоўных, —за гоцы савецкай улады, пад кіраўніцтвам партыі большэвікоў, пад асабістым і непасрэдным кіраўніцтвам таварыша Сталіна (працяглыя апладыменты), пры брацкай дапамозе рускага рабочага класа і працоўных усяго Савецкага Саюза, у барацьбе з ворагамі народа,—ператварылася ў Беларускаю Савецкую Соцыялістычную Рэспубліку, у індустрыяльна-капіталістычную ордэнінскаю рэспубліку. (Апладыменты). Няма неабходнасці прыводзіць мноства прыкладаў і цыфр для ілюстрацыі гэтага становішча. Дастаткова ўказаць толькі некаторыя з іх.

Асноўныя фонды прамысловасці за дзве сталінскія пяцігодкі павялічыліся больш чым у 9 раз. У 1938 г. удзельная вага прамысловай прадукцыі ўзрасла да 79,6 процанта. За 9 месяцаў 1939 года прадукцыя ўсіх прамысловых наркаматаў павялічылася ў параўнанні з тым-жа перыядам мінулага года на 8,7 процанта.

Здабыча торфу супроць дарэвалюцыйнай павялічылася у 180 раз, выпрацоўка электраэнергіі—у 100 раз супроць 1913 года. Такія наркаматы як Наркамлегпром, Наркамхарчпром, Наркаммясцпром БССР дотэрмінова выканалі 10-месячную праграму 1939 года. Рост прадукцыйнасці працы ў прамысловасці БССР за гоцы двух сталінскіх пяцігодак складае 65 проц. Вельмі важна адзначыць, што прырост прамысловай прадукцыі ў другой пяцігодцы пакрываўся на $\frac{3}{4}$ за кошт павелічэння прадукцыйнасці працы і толькі на $\frac{1}{4}$ за кошт колькаснасці рабочай сілы.

Сельская гаспадарка дарэвалюцыйнай Беларусі была надзвычай адсталай. Выпустошаныя, няўгнойваемыя палоскі зямлі давалі нізкі ўраджай. Прымітыўнай сахою не мог пракарміцца тружанік. Недаяданне было звычайнаю з'явай у беларускай вёсцы. Усе лепшыя землі знаходзіліся ў памешчыкаў: 64,8 процанта ўсіх зямель належала ім і толькі 35,2 процанта належала сялянам, прычым 12 процантаў кулацкіх гаспадарак трымалі ў сваіх руках 38 процантаў усёй зямлі сялянскага ўладання. Голад і холад гналі сотні тысяч тружанікаў на пошукі лепшага жыцця.

Такі бязрадасны малюнак прадстаўляла сабой беларуская дарэвалюцыйная вёска.

Многа песень, легенд і паданняў склаў беларускі народ аб гоцах цяжкіх пакут. У людзей вякамі расла мара «аб залатой волі, аб шчаслівай долі». І гэтая мара збылася. Шчаслівае, заможнае і культурнае жыццё беларускія сяляне набылі пры савецкай уладзе, дзякуючы калгаснаму ладу Вялікая Кастрычніцкая соцыялістычная рэвалюцыя дала беларускаму сялянству ў працоўнае карыстанне звыш 8 мільянаў гектараў зямлі. У выніку ажыццяўлення 2-га пяцігадовага плана сельская гаспадарка БССР, як і ўсяго Савецкага Саюза, прадстаўляе сабой буйную механізаваную соцыялістычную гаспадарку ў выглядзе саўгасаў, МТС і калгасаў.

К сучаснаму моманту ў БССР 91 процант сялянскіх гаспадарак аб'яднаны ў калгасы, якія займаюць 97 процантаў пасеўнай плошчы.

Удзельная вага механізаванай цягавой сілы ў агульным балансе цягла ў калгасах дасягнула 47,2 проц. Пасеўныя плошчы БССР на канец другой пяцігодкі ўзраслі ў параўнанні з 1913 г. на 37,1 проц.

Змянілася і сама структура пасеўных плошчаў. Пасеўныя плошчы ільну ў 1913 г. складалі 71,8 тысячы гектара, у 1938 г.—210,3 тысячы гектара. Савецкая Беларусь па ўдзельнай вазе пасеву бульбы ва ўсёй пасеўнай плошчы выйшла на першае месца ў Сяюзе. Беларуская рэспубліка займае першае месца ў Савецкім Саюзе па вытворчасці насення і прымяненню на зялёнае ўгнаенне лубіну і сарадэлы. БССР выйшла ў лік асноўных раёнаў па таварнаму плодаводству.

Аб росце заможнасці і культуры калгаснай вёскі гавораць такія факты: калгасы БССР у 1938 г. набылі ў спажывецкай кааперацыі 1500 грузавых аўтамабіляў; у гэтым-жа годзе калгаснікі і сельская інтэлігенцыя купілі 5.500 патэфонаў, 130 піяніно, 6.300 веласіпедаў, 115 матацыклаў, 5.000 швейных машын.

Выраслі новыя калгасныя кадры. За апошні час падрыхтавана звыш 23 тысяч трактарыстаў, 2.000 машыністаў малатарань, 1.200 камбайнераў, 1.400 трактарных механікаў, 13.000 паляводцаў, дзесяткі тысяч вадзіцеляў машын.

З ростам матэрыяльнага дабрабыту працоўных мас пашыніліся і расцвіла культура беларускага народа, нацыянальная па форме і сацыялістычная па зместу.

З года ў год дзяржава павялічвае водпуск сродкаў на сацыяльна-культурныя мерапрыемствы. Царскі ўрад расходуваў на народную асвету ў 1913 г. па ўсёй Расіі, у тым ліку і ў Беларусі, 60 капеек на кожнага чалавека. У сучасны момант Савецкі ўрад траціць на народную асвету ў 200 раз больш сродкаў, чым траціў царскі ўрад у 1913 г. У 1939 г. на народную асвету было асигнавана 608 670 тысяч рублёў, або ў 63 разы больш, чым было выдаткавана ў 1924—25 вучэбным годзе.

К канцу другой пяцігодкі кантынгентны навучаючыхся ў школах Беларусі узраслі да 1015,8 тысячы чалавек (разам з школамі ІКШЗ), што складае 384,1 проц. у адносінах да 1914—15 г.

Але справа не толькі ў адным колькасным росце школ. Вельмі важнымі з'яўляюцца глыбокія якасныя зрухі, што адбыліся ў развіцці народнай асветы за годы другой пяцігодкі. Гэтыя зрухі ідуць па лініі бурнага росту сярэдняй асветы, што ў сваю чаргу азначае ўздым культуры беларускага народа.

Наколькі вялікі быў размах росту сярэдняй школы ў БССР за годы другой пяцігодкі, можна бачыць з наступных даных: у 1932—33 г. у БССР было 30 поўных сярэдніх школ, у якіх навучалася 23,1 тысячы чалавек, у 1937—38 вучэбным годзе колькасць поўных сярэдніх школ узрасла да 409.

У 8—10 класах у 1932—33 г. навучалася 700 чал., а ў 1937—38 г. у гэтых класах было ўжо 35,2 тысячы чалавек—рост у 50,3 раза.

За годы сталінскіх пяцігодак у Савецкай Беларусі пабудавана 565 новых сталінскіх, светлых, прасторных школ. 40 тысяч савецкіх настаўнікаў выхоўваюць у камуністычным духу выдатную дзетвару нашай рэспублікі.

За годы другой пяцігодкі значна змяніўся кваліфікаваны састаў рабочых і служачых, а таксама змяніўся па ўзроўню асветы састаў кіруючых кадраў. Значна ўзрасла насычанасць народнай гаспадаркі спецыялістамі. На 1-е студзеня 1939 г. у БССР ва ўсіх галінах народнай гаспадаркі налічвалася звыш 13.000 спецыялістаў з вышэйшай асветай: інжынераў, аграномаў, педагогаў, урачоў, эканамістаў і т. д.

Асабліва выраслі калры педагогаў і ўрачоў. У 1932 г. на 100 тысяч насельніцтва приходзілася 32 урачы і 415 настаўнікаў, на пачатак 1939 г. на 100 тысяч насельніцтва приходзілася 47 урачоў і 604 настаўнікі.

Вырасла тэатральная культура беларускага народа. Мы маем 12 тэатраў, філармонію, дзяржаўную кансерваторыю. Пышным цветам расцвіла народная мастацкая самадзейнасць.

Усіх гэтых поспехаў беларускі народ дабіўся пад кіраўніцтвам камуністычнай партыі большэвікоў і яе лідэра-сталінскага ЦК. (Працяглыя апладысменты).

За шчасце і радасць, за цудоўнае, заможнае і культурнае жыццё беларускі народ дзякуе вялікую камуністычную партыю большэвікоў, асабіста таварыша Сталіна. (Усе ўстаюць. Воклічы «ура». Бурныя, доўга незмаўкаючыя апладысменты. Воклічы: «Вялікаму маршалу камунізма таварышу Сталіну ўра!»).

Прайшло ўсяго толькі каля двух месяцаў з таго часу, як Чырвоная Армія зламала штучна створаныя бар'еры, насільна раздзяляўшыя беларускі народ. На землях Заходняй Беларусі няма больш нероўнапраўя нацыянальнасцей, няма беспраўна нацыянальнасцей, якое існавала ў панскай Польшчы. Чырвоная Армія вызвала народы ад жорстаў вайны, якую абрушылі на галаву народаў бяздарныя і труслівыя драпежнікі, складаўшыя былы польскі ўрад. Насельніцтва Заходняй Беларусі ўпершыню за гэты кароткі тэрмін перажывае радасць сапраўднай свабоды—свабоды друку, свабоды сходаў, свабоды грамадскіх арганізацый.

Адкрываюцца школы, дзе выкладанне вядзецца на роднай беларускай мове.

Ужо выпушчана з друку і накіравана для школ Заходняй Беларусі 150 тысяч экзэмпляраў беларускай граматыкі і 200 тысяч буквароў. Арганізуецца сетка школ па ліквідацыі непісьменнасці і маланісьменнасці. Для падрыхтоўкі настаўнікаў намечана адкрыць 3 настаўніцкія інстытуты.

Праводзіцца вялікая работа па стварэнню гандлёвай сеткі. Ужо ва многіх месцах Заходняй Беларусі адкрыты кааператывы, у якіх насельніцтва купляе хлеб, соль, запалкі і інш. тавары.

Радасныя песні спяваюць вёскі і гарады Заходняй Беларусі, навак і знікла з іх твару пячатка забітасці, страху, бездапаможнасці. Людзі выпрасталі спіны, горда ўзнялі галаву, адчулі сябе сапраўды свабоднымі.

Ніколі яшчэ гарады і вёскі Заходняй Беларусі не бачылі такіх многалюдных сходаў, не чулі такіх свабодных прамоў, не бачылі столькі радасных твараў, не чулі столькі гучных, бадзёрых рэвалюцыйных песень.

Упершыню жанчына адчула сябе роўнапраўнай удзельніцай вялікай грамадскай справы. Народы Заходняй Беларусі ўпершыню на аснове самай дэмакратычнага ў сьвеце выбарчага закона правялі выбары дэпутатаў у Народнае Сабранне.

Народ Беларускай Совецкай Соцыялістычнай Рэспублікі,—каму інтарэсы, перажыванні, пачуцці працоўных Заходняй Беларусі асабліва блізкі,—сустрэў рашэнне Унечарговай Пятай Сесіі Вярхоўнага Савета СССР аб уключэнні Заходняй Беларусі ў састаў Саюза Савецкіх Соцыялістычных Рэспублік са з'яднаннем яе з Беларускай

Совецкай Соцыялістычнай Рэспублікай, як радаснае свята, як гар-
жаство ленінска-сталінскай нацыянальнай палітыкі.

Жывучы звыш 2-х дзесяткаў год на рубяжы з панскай Польшчай, народ Совецкай Беларусі з жалем наглядаў, як згорбленыя, лбарваныя сяляне позняй восенню збіралі мерзлую бульбу, з бо-
лем у сэрцы наглядаў беспрасветнае, гаротнае жыццё сваіх зарубажных
братоў па класу.

Я шчасліў заявіць з гачотнага прыёму Вярхоўнага Савета БССР
ад імені працоўных Беларускай Совецкай Соцыялістычнай Рэ-
спублікі, што мы ўсе, як адны, рады прыняць працоўных Заходняй
Беларусі, як любімых доўгачаканых братоў, у састаў Беларус-
кан ССР. (Бурныя, доўга незмаўкаючыя апладысменты, пераходзя-
чыя ў авацыю).

Таварышы! Ад гэтага часу народ, які сілай быў адарваны ад
радзімы, ад сваіх адзінакроўных братоў, назаўсёды аднаўляе брац-
кае супрацоўніцтва з народам Совецкага Саюза і з народам Бела-
рускай Совецкай Соцыялістычнай Рэспублікі. (Бурныя апладыс-
менты).

Ніколі больш не ступіць нага прыгнятальніка і эксплуататара
польскага памешчыка—на адваяваную кроўю народа зямлю Заход-
няй Беларусі. (Бурныя апладысменты).

Таварышы працоўныя Заходняй Беларусі!

Сення вы уступіце ў сям'ю народа Беларускай Совецкай Соцыя-
лістычнай Рэспублікі, якая пад сцягам Маркса—Энгельса—Леніна—
Сталіна пакінула ідзе па шляху будаўніцтва кунізму. (Апла-
дысменты).

Цяпер Беларускай Совецкай Соцыялістычнай Рэспубліка па зай-
маемай тэрыторыі стала значна большай, чым такія дзяржавы, як
Данія, Бельгія, Швейцарыя, Галандыя, разам узятая. Насельніцтва
БССР павялічылася з 6 да 11 мільёнаў, гэта значна больш, чым у
кожнай такой дзяржаве, як Нарвегія, Фінляндыя, Грэцыя, Венгрыя,
Балгарыя і Партугалія.

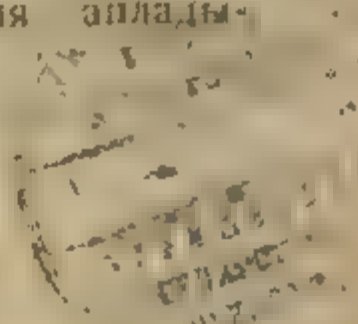
Працоўныя Заходняй Беларусі пры брацкай дапамозе народа
Беларускай ССР і народаў усяго Совецкага Саюза большавіцкімі
тэмі будучы будаваць сваё заможнае і светлае жыццё, усямерна
павышаючы рэвалюцыйную пільнасць, змятаючы са свайго шляху
ўсіх ворагаў працоўнага народа.

На варце шчаслівага, мірнага і творчага жыцця працоўных стаяць
дзяўчаты і хлопцы Рабоча-Сялянская Чырвоная Армія. Яны ахоў-
ваюць працу рабочых, сялян, інтэлігенцыі Заходняй Беларусі і За-
ходняй Украіны гэтак сама, як і мірную працу ўсяго савецкага
народа. (Апладысменты).

Аб'яднаны беларускі народ разам з усімі працоўнымі Савецкага
Саюза пад кіраўніцтвам славнай куністычнай партыі большавікоў
і любімага правадыра вялікага Сталіна ў далейшым даб'ецца яшчэ
большых перамог. (Усе ўстаюць. Бурныя апладысменты. Воклічы:
«Ура!»).

Няхай жывуць вызваленыя народы Заходняй Беларусі! (Бур-
ныя апладысменты).

Няхай жыве наша родная Чырвоная Армія і яе правадыр першай
Маршала Савецкага Саюза таварыш Варахшынаў. (Бурныя апладыс-
менты. Воклічы: «Ура!»).

Няхай жыве Совецкі ўрад і яго глава таварыш Молатаў. (Бурныя апладысменты. Вокліч: «Ура!»).

Няхай жыве наша магутная партыя Леніна—Сталіна і яе Цэнтральны Камітэт! (Бурныя апладысменты).

Няхай жыве правадыр усяго прагрэсіўнага чалавецтва—бацька і друг, вялікі Сталін! (Бурныя апладысменты. Воклічы: «Ура!», «Няхай жыве вялікі маршал пролетарскай рэволюцыі вялікі Сталін!», «Любімаму Сталіну ура!». Гром апладысmentaў).

Таварышы дэпутаты Вярхоўнага Савета БССР!

Ад імені ўрада Беларускай Совецкай Соцыялістычнай Рэспублікі я ўношу наступную прапанову:

Вярхоўны Совет Беларускай Совецкай Соцыялістычнай Рэспублікі, заслухавшы заяву Пюнамоцнай Камісіі Народнага Саборнага Заходняй Беларусі, пастанаўляе:

1. Вітаць усямерна гістарычную пастанову Вярхоўнага Савета СССР ад 2 лістапада 1939 года аб уключэнні Заходняй Беларусі ў састав Совецкага Саюза. (Бурныя апладысменты, пераходзячыя ў авацыю).

2. Прыняць Заходнюю Беларусь у састаў Беларускай Совецкай Соцыялістычнай Рэспублікі і з'яднаць тым самым вялікі беларускі народ у адзінай Беларускай дзяржаве. (Доўга незмаўкаючыя апладысменты. Крыкі «Ура!»).

3. Даручыць Прэзідыуму Вярхоўнага Савета назначыць дзень выбараў дэпутатаў у Вярхоўны Совет БССР ад Заходняй Беларусі. (Апладысменты).

4. Даручыць Прэзідыуму Вярхоўнага Савета БССР вызначыць адміністрацыйнае дзяленне абласцей і раёнаў Заходняй Беларусі і, у адпаведнасці з п. «б». арт. 19 Канстытуцыі БССР, прадставіць на зацверджанне Вярхоўнага Савета СССР праект аб стварэнні новых абласцей і праект размежавання раёнаў і абласцей паміж Беларускай Совецкай Соцыялістычнай Рэспублікай і Украінскай Совецкай Соцыялістычнай Рэспублікай. (Бурныя апладысменты, пераходзячыя ў доўгую авацыю).

20505
5090
18502

ЗАКОН

аб прыняцці Заходняй Беларусі ў састаў Беларускай Савецкай Соцыялістычнай Рэспублікі

Вярхоўны Совет Беларускай Савецкай Соцыялістычнай Рэспублікі, заслухаўшы заяву Понамоцнага Камітэа Народнага Сабрання Заходняй Беларусі, пастанаўляе:

1. Вітаць усімерна гістарычную пастанову Вярхоўнага Совета СССР ад 2-га лістапада 1939 года аб уключэнні Заходняй Беларусі ў састаў Савецкага Саюза.

2. Прыняць Заходнюю Беларусь у састаў Беларускай Савецкай Соцыялістычнай Рэспублікі і зяднаць тым самым вялікі беларускі народ у адзінай беларускай дзяржаве.

3. Даручыць прэзідыуму Вярхоўнага Совета назначыць дзень выбараў дэпутатаў у Вярхоўны Совет БССР ад Заходняй Беларусі.

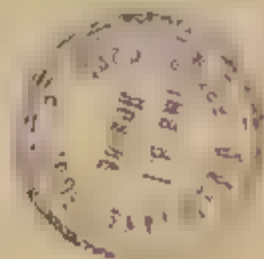
4. Даручыць Прэзідыуму Вярхоўнага Совета БССР вызначыць адміністрацыйнае дзяленне абласцей і раёнаў Заходняй Беларусі і, у адпаведнасці з пунктам «б» артыкула 19 Канстытуцыі БССР, прадставіць на зацверджанне Вярхоўнага Совета СССР праект аб утварэнні новых абласцей і праект размежавання раёнаў і абласцей паміж Беларускай Савецкай Соцыялістычнай Рэспублікай і Украінскай Савецкай Соцыялістычнай Рэспублікай.

Старшыня Прэзідыума Вярхоўнага Совета БССР Н. НАТАЛЕВІЧ.

Сакратар Прэзідыума Вярхоўнага Совета БССР Л. ПАПКОУ.

11 лістапада 1939 г.
г. Мінск.

2505
18502

Пад вялікім сцягам Сталінскай Канстытуцыі

5-га снежня савецкі народ у трэці раз адзначае гістарычную дату ў жыцці сваёй краіны — дзень прыняцця Сталінскай Канстытуцыі.

Тры годы назад, 25 лістапада 1936 года, у Маскве адкрыўся Надзвычайны VIII з'езд Саветаў, скліканы для абмеркавання і прыняцця праекта новай Канстытуцыі Саюза Савецкіх Соцыялістычных Рэспублік.

Дзень прыняцця Канстытуцыі Надзвычайным зездам Саветаў, прыкладна з тым жа злучэннем з ім імям, на прэзідыуме ЦВК СССР абвясціў дэпутат Старэйшай Канстытуцыйнай Камісіі таварыш Сталін. Прэзідыум адобрыў праект і на зацверджанне праект Канстытуцыі Саюза ССР і пастанавіў апублікаваць яго для ўсенароднага абмеркавання.

Народы Савецкага Саюза з вялікай радасцю і захапленнем віталі праект новай Канстытуцыі СССР — самай дэмакратычнай у свеце, гварцом якой з'яўляюцца гэкі права чэр. праддв. таварыш Сталін.

Усвенароднае абмеркаванне праекта новай Канстытуцыі, выклікае велізарны рост палітычнай актыўнасці працоўных і выдзяляе ў іх існавую дэмакратыю абмежаванай аднаасці і любові да вялікай і рэсп. большавікоў, да таварыша Сталіна, пралікатар і нахніцель савецкіх перамог соцыялізма, творца новай Канстытуцыі. Яшчэ тры годы наш народ аднадушна назваў новую Канстытуцыю Сталінскай.

Працоўныя нашай краіны з іскрываючай цікакасцю чакалі дня 25 лістапада, калі з трыбуны зезда да неасечных прасторах краіны Савецкага павінны былі разнесены словы вялікага гения чалавецтва. І гэты дзень настаў. На першым пасяджэнні Надзвычайнага VIII з'езда Саветаў таварыш Сталін выступіў з дакладам аб праекце Канстытуцыі Саюза ССР.

З геныяльнай яснасцю і вычарпальнай поўнасцю таварыш Сталін надвух вынікі дзевятнаццаці год існавання савецкай улады, даў кароткі марксісцкі аналіз змяненням, што адбылося ў жыцці СССР, раскрыў узасмную сувязь карынных пераўтварэнняў у галіне эканомікі, класавы структуры і нацыянальных ўзаемаадносін у нашай краіне.

Непазнавальнай стала наша прамысловасць. Яна вырасла ў гіганцкую сілу і базіруецца на новай, удасканаленай тэхніцы з моцна развітай цяжкай індустрыяй і асабліва машынабудаўніцтвам.

«Самае-ж галоўнае, — як адзначыў таварыш Сталін, — у тым, што капіталізм выгнан зусім са сферы нашай прамысловасці, а соцыялістычная форма вытворчасці з'яўляецца цяпер безраздзельна пануючай сістэмай у галіне нашай прамысловасці».

Непазнавальнаю стала і наша сельская гаспадарка.

«... Замест акіяна дробных аднаасобных сялянскіх гаспадарак з іх слабай тэхнікай і засіллем кулака мы маем цяпер самую буйную ў свеце машынізаваную, узброеную новай тэхнікай вытворчасць у выглядзе ўсеабдымнай сістэмы калгасаў і соўгасаў».

Совецкі народ не ведае, што такое эксплуатацыя, крызіс, беспрацоўе, галечка і разарэнне. Соцыялістычная сістэма гаспадаркі пазбавіла наш народ ад гэтага спадарожніка працоўных у капіталістычным грамадстве і дала ўсе магчымасці для заможнага і культурнага жыцця.

Разам са зменамі ў эканоміцы змянілася і класавая структура нашага грамадства. Ліквідны паразітычны эксплуатацыйны клас у прамысловасці, сельскай гаспадарцы, таваразвароце. Совецкае грамадства складаецца цяпер з двух дружэственных класаў: рабочага класа і класа сялян.

Рабочы клас нашай краіны зусім не падобны на рабочы клас капіталістычнага грамадства. Ён не пазбаўлены прылад і сродкаў вытворчасці, а валодае імі сумесна з усім народам, з яўляючыся кіруючай сілай соцыялістычнай дзяржавы. Гэта—«зусім новы, вызвалены ад эксплуатацыі, рабочы клас, падобнага якому не ведала яшчэ гісторыя чалавецтва».

Наша калгаснае сялянства базіруе сваю работу, свой здабытак на калектыўнай працы, на сумеснай эксплуатацыі зямлі. Гэта робіць памешчыкаў і кулакоў, якія-б маглі эксплуатаваць сялянства. Такім чынам і наша сялянства зусім новае, падобнага якому не ведала гісторыя чалавецтва.

Совецкая інтэлігенцыя таксама зусім новая—народная інтэлігенцыя. Яна выйшла з народа і кроўнымі уздамі звязана з народам.

Перамога ленінска-сталінскай нацыянальнай палітыкі у нашай краіне выклікала да жыцця мільёны раней прынечаных нацыянальнасцей. Совецкі Саюз—шмагнацыйнальная соцыялістычная дзяржава, аснова на роўнапраўі і дружбе народаў, «моцнасці якой маглі-б пазайздросціць любая нацыянальная дзяржава ў любой частцы свету».

У выніку бліскучых перамог соцыялізма ў нашай краіне «мы маем цяпер зусім новую, соцыялістычную дзяржаву, нябачаную яшчэ ў гісторыі, дзяржаву, якая значна адрозніваецца па сваёй форме і функцыях ад соцыялістычнай дзяржавы першай фазы» (Сталін).

5 снежня 1936 года Надзвычайны, VIII з'езд Саветаў прыняў новую Канстытуцыю Саюза Совецкіх Соцыялістычных Рэспублік. Асноўны Закон соцыялістычнай дзяржавы, выдатны дакумент сусветна-гістарычнага значэння.

Сталінская Канстытуцыя адкрыла новую эру ў гісторыі чалавецтва. На яе старонках залатымі літарамі запісаны вялікія правы і абавязкі грамадзян першага ў свеце дзяржавы рабочых і сялян. Грамадзянам СССР гарантаваны права на працу, права на адпачынак, на асвету, на міжнароднае заахаванне ў старасці. Жанчыны атрымалі у правах з мужчынамі ў усіх галінах гаспадарчай, дзяржаўнай і грамадска-культурнай дзейнасці. Універсальная роўнапраўе ўсіх грамадзян незалежна ад іх нацыянальнага і расавага паходжання.

У процілегласць буржуазным канстытуцыям, якія, фармальна прадастаўляючы правы ўсім грамадзянам, на сутнасці пазбаўляюць усякіх праў большую частку насельніцтва, а іменна працоўных,— Сталінская Канстытуцыя свабодна ад усяіх і ўсякіх абмежаванняў дэмакратычных праў грамадзян; паслядоўны, да канца вытрыманы дэмакратызм—адна з яе асаблівасцей.

Сталінская Канстытуцыя сведчыць усяму свету, што ў СССР ўжо ажыццёўлена тое, аб чым марылі і працягваюць марыць мільёны чэсных людзей у капіталістычных краінах. Яна гаворыць усім прыгнечаным і эксплуатаемым народам свету аб тым, «што тое, што ажыццёўлена ў СССР, цалкам можа быць ажыццёўлена і ў іншых краінах».

Указваючы на значэнне новай Канстытуцыі для народаў Савецкага Саюза, таварыш Сталін сказаў:

«Калі для народаў капіталістычных краін Канстытуцыя СССР будзе мець значэнне праграмы дзеянняў, то для народаў СССР яна мае значэнне выніку іх барацьбы, выніку іх перамог на фронце вызвалення чалавецтва. У рэзультате пройдзенага шляху барацьбы і лішэнняў прыемна і радасна мець сваю Канстытуцыю, якая трактуе аб пладах нашых перамог. Прыемна і радасна ведаць, за што біліся нашы людзі і як яны дабіліся сусветна-гістарычнай перамогі. Прыемна і радасна ведаць, што кроў, багата пралітая нашымі людзьмі, не прайшла дарэмна, што яна дала свае рэзультаты. Гэта ўзбройвае духоўна наш рабочы клас, наша сялянства, нашу працоўную інтэлігенцыю. Гэта рухае наперад і ўзнімае пачуццё законнай гордасці. Гэта ўмацоўвае веру ў свае сілы і мабілізуе на новую барацьбу для заваявання новых перамог кунізма».

Дзень прыняцця Канстытуцыі—5 снежня—наша краіна адзначае штогод як усенароднае свята. Надзвычайны, VIII з'езд Саветаў у сваёй пастанове запісаў:

«У азнаменаванне прыняцця новай Канстытуцыі Саюза Савецкіх Соцыялістычных Рэспублік абвясціць дзень прыняцця Канстытуцыі—5-ае снежня—усенародным святам».

За тры годы жыцця і працы пад сонцам Сталінскай Канстытуцыі нязмерна вырасла і ўмацавалася маральна-палітычнае адзінства савецкага народа ў барацьбе за новыя перамогі на фронтах палітычнага, гаспадарчага і культурнага будаўніцтва.

З кожным годам усе ярчэй расквітае наша радаснае жыццё, усе больш атрымлівае перамогі савецкі народ у сваёй многаграннай дзейнасці. 1939 год быў годам далейшага росту магутнасці, культуры, заможнасці народа, уздыму прамысловасці і сельскай гаспадаркі.

Узніклі новыя формы стаханаўскай працы—пераход на многастаночнае абслугоўванне, сумяшчэнне прафесій, асваенне жанчынамі «мужчынскіх» прафесій у чыгуналіцейнай прамысловасці і т. д. Патрыятычны ўздым мас на будаўніцтве Ферганскага канала сведчыць аб росце куністычнай свядомасці ў шырокіх сферах калгаснага сялянства.

Вырасла брацкая сям'я народаў Савецкага Саюза. Вызваленныя народы Заходняй Беларусі і Заходняй Украіны аб'ядналіся са сваім радзімым краінай Саветаў. 13 мільёнаў новых грамадзян СССР, якія ўчора яшчэ стагналі ў «турме народаў» пад гнётам польскіх памешчы-

каў і капіталістаў, у царстве беспрацоўя і галечы, нацыянальнай варожасці і палітычнага бяспраўя, назаўсёды звязалі свой лёс з сацыялізмам і пад сцягам Сталінскай Канстытуцыі будуюць новае жыццё.

Велізарныя зрухі ва ўнутраным жыцці Савецкага Саюза адлюстраваліся і на міжнародным становішчы. Заклучэнне дагавораў аб узаемадапамозе паміж СССР, Эстоніяй, Латвіяй і Літвой, устанавленне дружэстvenных адносін з Германіяй, распад былой польскай дзяржавы і аказанне дапамогі сваім адзінакроўным братам беларусам і украінцам, паслядоўная барацьба за мір—усё гэта ўзняло міжнародны прэстыж Савецкага Саюза на небывалую вышыню. Уплыў СССР у міжнародных справах узрастае з кожным днём.

Умацаванне ваеннай магутнасці нашай краіны наглядна паказвае ўсяму свету, што Савецкі Саюз, праводзячы палітыку міру, нястомна кланюцца аб ахове сваіх дзяржаўных граніц. Няхай ведаюць падпальшчыкі вайны, што савецкі народ беражэ сваю свабодную зямлю, як зяніду вока, што яе ахоўвае доблесная Рабоча-Сялянская Чырвоная Армія, за якую стаіць многамільённы савецкі народ.

З глыбокім абурэннем сустрэў савецкі народ паведамленне аб правакацыях фінскай ваеншчыны. Хваля гневу пракацілася па ўсёй краіне. На многалюдных мітынгах рабочыя, сяляне, інтэлігенцыя—усе працоўныя нашай краіны ў сваіх рэзатюцыях прасілі савецкі ўрад даць рашучы адпор правакацыйным вылазкам падпальшчыкаў вайны.

Выконваючы волю многамільённага савецкага народа, глава савецкага ўрада таварыш В. М. Молатаў 30 лістапада г. г. выступіў на радыё з прамовай, у якой даў ясную ацэнку паводзін правячых кругоў Фінляндскай плутакратыі. Было зроблена апошняе панярэджанне зарваўшымся фінляндскім кіраўнікам. Аднак, на прапанову тав. Молатава фінскія мракабесы ўзмацнілі правакацыйныя дзеянні на савецка-фінскай граніцы. Нашаму цягненню прышоў канец. Галоўнае камандаванне Чырвонай Арміі аддало загад войскам Ленінградскай ваеннай акругі перайсці граніцу Фінляндыі, каб дапамагчы фінляндскаму працоўнаму народу сцерці з твару зямлі правакатараў—ненавісных каяндраў, эркаў, танераў, манергеймаў і ім падобных і ўстанавіць мір і дружбу з Савецкім Саюзам.

Як толькі часці Чырвонай Арміі пераступілі фінскую граніцу, фінскі народ узяўся на звыржэнне тыраніі катаў і правакатараў. Новаствораны Народны Урад Фінляндскай дэмакратычнай рэспублікі ўзначаліў барацьбу фінляндскага народа і заклікаў яго сумеснымі намаганнямі з Чырвонай Арміяй знішчаць крыважэрных катаў, ненавісных ўсяму народу. Плутакратычны ўрад Каяндра, Эрка, Танера, сарваўшы мірныя перагаворы з Савецкім Саюзам, накіраваны на забеспячэнне ў супрацоўніцтве з Фінляндыяй трывалага міру на Балтыцы і ва ўсёй Усходняй Еўропе, увярж краіну ў бесэнковую вайну. Голькі новы. Народны ўрад, аспіраючыся на падтрымку шырокіх мас, здолее забяспечыць фінскаму народу трывалы мір і незалежнасць краіны. Падпісаны 2 снежня ў Маскве дагавор аб узаемадапамозе і дружбе паміж Савецкім Саюзам і Фінляндскай Дэмакратычнай Рэспублікай кладзе пачатак дружэстvenным узаемаадносінам паміж абодвума дзяржавамі. Дзякуючы гэтаму дагавору, Фінляндыя перастала быць той краінай, якая служыла імперыялізму для арганізацыі контррэвалюцыйнай вайны супроць СССР.

Совецка-фінляндскі дагавор устанаўляе трывалы мир ва Усходняй і Паўночна-Усходняй Еўропе, пазбаўляе правакатараў вайны магчымасці зрабіць Фінляндыю плацдармам для нападу на СССР і ў першую чаргу на Ленінград. Дружба савецкага і фінляндскага народа, умацаваная пактам аб ўзаемадапамозе і дружбе, будзе няухільна расці і ўмацоўвацца.

Трэцяя галава Сталінскай Канстытуцыі супадзе з пачаткам выбарчай кампаніі ў мясцовыя саветы дэпутатаў працоўных. Уся краіна рыхтуецца дастойна сустрэць і правесці выбары, якія завершаюць перабудову ўсіх органаў дзяржаўнай улады Савецкага Саюза ў адпаведнасці з вялікімі прынцыпамі Сталінскай Канстытуцыі.

Значэнне гэтай самай буйнай палітычнай кампаніі велізарна. Звыш і мільёна 300 тысяч дэпутатаў будуць выбраны ў мясцовыя Саветы. Да краўніцтва дзяржавы прыдуць мільёны новых людзей. Час, які чалавек застаўся да выбараў, неабходна скрытаць для поўнага выканання ўсіх арганізацыйных мерапрыемстваў, для яшчэ шырэйшага разгортвання масава-растлумачальнай работы.

Няма сумнення, што выбары ў мясцовыя саветы дэпутатаў працоўных яшчэ раз прадэманструюць усяму свету маральна-палітычнае адзінства савецкага народа, будуць новым грозным папярэджаннем імперыялістычным драпежнікам, якія правадыруюць вайну супроць вялікай краіны Саветаў.

Настоянна авалодваць марксісцка-ленінскай тэорыі

14 лістапада 1938 года была апублікавана гістарычная пастанова ЦК ВКП(б) «Аб пастаноўцы партыйнай прапаганды ў сувязі з выпускам «Кароткага курсу гісторыі ВКП(б)». Разам з «Кароткім курсам» гісторыі ВКП(б), які пераходзіць у частку аднаго аддзялення павяроту нашых кіруючых кадраў і ўсёй савецкай інтэлігенцыі да ліквідацыі сваёй тэарэтычнай адсталасці, паклаў пачатак новаму магутнаму ідэйна-палітычнаму ўздыму ў жыцці нашай партыі і ўсяго савецкага народа.

Для ўсёй нашай партыі, вялікай партыі Леніна—Сталіна, гэты дакумент з'явіўся разгорнутай праграмай перабудовы прапагандысцкай работы, ідэйнага ўзбраення рэволюцыйнай тэорыі марксізма-ленінізма партыйных і партыйных кіруючых і савецкіх Мільёны савецкіх людзей пераканаліся ў тым, што пры самастойным вывучэнні яны могуць паспяхова авалодваць асновамі марксісцка-ленінскай тэорыі.

Пастанова ЦК ВКП(б) асудзіла саматужніцтва і неарганізаванасць у галіне прапаганды і ўказала, што асноўнай формай вывучэння марксізма-ленінізма павінна стаць палітычная самаадукацыя, самастойная работа над кнігамі. Гэтая справа Цэнтральнага Камітэта нашай партыі цалкам і поўнасю апраўданы практыкай, пацверджаны самым жыццём. Яны паклалі пачатак нябачанаму ідэйна-палітычнаму росту кіруючых кадраў нашай краіны і забяспечваюць далейшае павышэнне ідэйна-палітычнага ўзроўня партыйных і партыйных кіруючых болюшвікоў.

За мінуўшы год нашы прапагандысцкія кадры правялі вялікую і плённую ідэйна-палітычную работу па вывучэнні марксісцка-ленінскай тэорыі, ідэйна-палітычнага ўзбраення партыйных і партыйных кіруючых болюшвікоў, ідэйна-палітычнага ўзбраення савецкай інтэлігенцыі, ідэйна-палітычнага ўзбраення савецкага народа ў справядлівых барацьбах сацыялістычнай барацьбы з імімпрыялізмам. Пакладзен канец той антымарксісцкай блытаніне, якая мела месца па гэтых пытаннях.

Пастанова Цэнтральнага Камітэта нашай партыі аб прапагандзе тэорыі марксізма-ленінізма на партыйнай і партыйнай тэрыторыі «Кароткага курсу гісторыі ВКП(б)» асабліва дэталёва і якасна асудзіла тым, што гісторыя партыі выкадавалася на фоне разгорнутай асноваў ідэй марксізма-ленінізма, а марксісцка-ленінскае вучэнне даецца на аснове гістарычных фактаў.

«Кароткі курс гісторыі ВКП(б)» з'яўляецца выдатным навукова-тэарэтычным творам, новым катэгорычным укладам у ідэйную скарбніцу марксісцка-ленінскай тэорыі і яе далейшым бліскучым развіццём.

Над стварэннем гэтай кнігі працавала аўтарытэтнейшая рэдакцыйная камісія ЦК ВКП(б) і, што асабліва важна, асабіста таварыш Сталін, які выканаў галоўную тэарэтычную работу. Ва ўсім змесце кнігі мы бачым сталінскую мудрасць, сталінскі баявы дух, сталінскі стыль.

Таварышом Сталіным поўнасьцю напісаны важнейшыя раздзелы кнігі, як напрыклад, «Аб дыялектычным і гістарычным матэрыялізме», дзе даецца непераўзыйдзеная па глыбіні, чоткасці і яснасці характарыстыка дыялектычнага матэрыялізма і выкладаюцца асновы марксісцка-ленінскай тэорыі, сіла якой у тым, што «яна дае партыі магчымасць арыентавацца ў абстаноўцы, зразумець унутраную сувязь існуючых падзей, прадбачыць ход падзей і распазнаць не толькі тое, як і куды развіваюцца падзеі ў сучасным, але і тое, як і куды яны павінны развівацца ў будучым» *).

Толькі сталінскі ЦК ВКП(б), які ўвасобіў увесь вопыт большэвіцкай партыі, увесь вопыт дыктатуры рабочага класа, усю мудрасць нашага века, мог стварыць такую сапраўды навуковую работу, у якой з такой чоткасцю і яснасцю раскрыты законы грамадскага развіцця, паказана слаўная гісторыя большэвіцкай партыі.

«Кароткі курс гісторыі ВКП(б)» — гэта адзінае кіраўніцтва па гісторыі партыі, якое прадстаўляе сабою пункт погляду ЦК ВКП(б), пункт погляду большэвізма па ўсіх важнейшых пытаннях гісторыі партыі і партыйнай тэорыі. Ён узброіў нас супроць спрашчэнства і вульгарызацыі, пакончыў з сваявольствам і блытанінай у тлумачэнні такіх важнейшых пытанняў, як пытанне аб перарастанні буржуазна-дэмакратычнай рэвалюцыі ў сацыялістычную, аб ленінска-сталінскай тэорыі магчымасці перамогі сацыялізма ў адной асобна ўзятай краіне, аб саветах і т. д.

У «Кароткім курсе гісторыі ВКП(б)» пакладзен канец шкоднаму, штучнаму разрыву паміж марксізмам і ленінізмам, што мела месца ў гады прапаганда. Дыялектычны і гістарычны матэрыялізм звязаны з палітыкай партыі, паказана неразрывнае адзінства, пераемнасць і цэласнасць вучэння Маркса—Энгельса—Леніна—Сталіна, адзінства марксізма-ленінізма. У ім знаходзім мы тое новае, што ўнесена велізарнейшымі геніямі чалавечтва Леніным і Сталіным у марксісцкую тэорыю на аснове абагульнення новага вопыту класавай барацьбы пролетарыята ў эпоху імперыялізма і пролетарскіх рэвалюцый, у эпоху перамогі сацыялізма на адной шостаі зямнога шара.

Гісторыя ВКП(б) расказвае аб перамогах вялікай партыі Леніна—Сталіна ў нястомнай барацьбе з апартуністамі ўсіх масцей, з лютымі ворагамі народа—іудушкамі-троцкімі, зіноўевымі, бухарынымі.

Гэта кніга вучыць кожнага з нас тактыцы і стратэгіі большэвіцкай партыі, асвятляе шлях да шчаслівага жыцця працоўным усяго свету, на жывых гістарычных прыкладах паказвае, што вучэнне Маркса—Энгельса—Леніна—Сталіна не догма, а кіраўніцтва к дзеянню.

Баявыя старонкі гісторыі ВКП(б), дзе сказана аб тым, як зарадзілася наша партыя, як складаліся, раслі і мацнелі яе арганізацыйныя прынцыпы, дапамагаюць выходзіць членаў партыі ў духу большэвіцкай партыйнасці, свядомай дысцыпліны, непрымымасці і бязлітаснасці да ворагаў сацыялізма.

Сталінскі курс гісторыі ВКП(б) выходзіць нашы кадры на ўсепера-

* 1 «Кароткі курс гісторыі ВКП(б)», стар. 335.

магаючых ідэях марксізма-ленінізма. Ён узбройвае не толькі веданнем баявога мінулага нашай большэвіцкай партыі, але і веданнем законаў грамадскага развіцця, законаў пабудовы камуністычнага грамадства. Ён дапамагае правільна арыентавацца ў абстаноўцы цяперашняга дня, паказвае, як і куды трэба ісці заўтра.

■

Год работы па-новаму, на аснове гістарычнай пастановы ЦК ВКП(б) аб палітычнай прапагандзе з'явіўся для нашай беларускай партыйнай арганізацыі, як і для ўсёй партыі, годам велізнага ўздыму ўсёй ідэйна-палітычнай работы. За вывучэнне «Кароткага курса гісторыі ВКП(б)» ўзяліся мільёны людзей. Гэта кніга стала ў народзе самай папулярнай, самай любімай, самай каштоўнай. Пераважны большасць нашых катэдраў, партійных і непартыйных большэвікоў, прачытаўшы выдатнае сталінскае тварэнне, пачала вывучаць рэвалюцыйную тэорыю ў першыя крыніцы — у творчых Маркса, Энгельса, Леніна, Сталіна.

Аб небывалым размаху марксісцка-ленінскай прапаганды сведчыць і гэты факт, што за адзін толькі год «Кароткі курс гісторыі ВКП(б)» выдан у СССР на 41-ю мільёнах копіяў 15 020 900 экзэмпляраў, у тым ліку на беларускай мове — 150 тысяч экзэмпляраў. Акрамя гэта, гэты «Кароткага курса гісторыі ВКП(б)» друкаваўся ў журналах, тыраж якіх склаў больш 2 млн экзэмпляраў, і ў газетах, тыраж якіх перавысіў 6,5 млн экзэмпляраў. І ўсё ж патрэбнасць у гэтай кнізе неўпадзольна не затышана. Толькі на ашонашчэй рэспубліцы «Кароткі курс гісторыі ВКП(б)» разышоўся ў копіяў звыш 400 тысяч экзэмпляраў. Працоўныя СССР набылі 293 тыс. кніг з твораў класікаў марксізма-ленінізма.

Нашы кадры партыйных і непартыйных большэвікоў смела ўзяліся за самастойную тэарэтычную выучбу. Адна з патрэбаў у рабоце вялікай колькасці туркоў. Каб да пастановы ЦК ВКП(б) ад 14 лістапада 1938 года ў нашай рэспубліцы было 2,330 туркоў партыйнай асветы, то цяпер іх толькі 278. У Бабруйску самастойна вывучаюць гісторыю партыі больш 8 тысяч чалавек, сярод якіх 1,500 членаў і кандыдатаў партыі, каля 5 тысяч комсамольцаў і беспартыйная інтэлігенцыя горада. У Барысаўскім сельскім раёне над вывучэннем гісторыі партыі працуе звыш 600 чалавек.

Многія камуністы Бабруйскай партарганізацыі ўжо скончылі вывучэнне «Кароткага курса гісторыі ВКП(б)» і цяпер паглыбляюць свае веды, прачытаўшы на іх твораў класікаў марксізма-ленінізма. Камуністы Гуні, Шэрман, Вараненка, Каніцельсон, Пракопчык, Рамашэўскі, Гінзбург, Рутман і многія таварышы акрамя «Кароткага курса» вывучылі работы Леніна «Развіццё капіталізма ў Расіі», «Што такое «прыяцелі народа» і як яны ваююць супроць сацыял-дэмакратаў», а таксама ленінскую кнігу «Што рабіць?».

У партыі і інтэлігенцыі прасяюць істнае павышэнне свайго тэарэтычнага ўзроўню камуністы. Аспосада а. раёна тт. Шыенак — дырэктар Лесгаса, Захаронак — аграном райзг, Канюшка — дырэктар МТС. Вось што раскажэ тав. Канюшка: «Я працую сурэзны над «Кароткім курсам» і кожны дзень адчуваю, як многа гэта мне дае. Я палітычна вырастаю і разам з тым мне куды выгачей стала працаваць, вырашаць пытанні практычнай работы. Я адчуў густ да вывучэння гісторыі

партыі і цяпер ужо мяне ад гэтага не адарвеш. Побач з вывучэннем «Кароткага курса» я прачытаў за гэты год творы В. І. Леніна «Што такое «прыяцелі народа» і як яны ваююць супроць соцыял-дэмакрату», «Крок уперад, два крокі назад», артыкул Вадзіміра Ільіча аб рэвалюцыі 1905 года і яго класічную работу «Імперыялізм як вышэйшая стадыя капіталізма». Зараз прыступіў да вывучэння паслякастрычніцкага перыяда жыцця нашай партыі».

Паспяхова працуюць над авалоданнем марксісцка-ленінскай тэорыі камуністы Жлобінскай партарганізацыі тав. Канстанцінзав старшыня калгаса «Правда», тав. Жукаў—старшыня Пірэвіцкага сельвета.

Вывучэнне «Кароткага курса» пашырае светапогляд, спрыяе ўключэнню ўсё новых і новых актыўную грамадскую работу. Вельмі многія таварышы становяцца добрымі агітатарамі, прапагандыстамі. Так, камуніст-кадзёр а. тав. А. в. Аўман з М. зыцкага раёна вылучаецца кіруючую работу ў райвыканком. Не малых поспехаў дасягнуў тав. Загарулька—рабочы стругальшчык мінскага вагавога завода «Ударнік». Ён ужо вывучыў дзевяць раздзелаў «Кароткага курса» і паралельна працуе над паасобнымі творамі Леніна і Сталіна, прапагандысцкімі артыкуламі з газет і журналаў, наведвае лекцыі. «Самостоятельное вывучэнне «Кароткага курса гісторыі ВКП(б)»,—піша тав. Загарулька,—узняло маю свядомасць і палітычную падрыхтоўку. Цяпер мне даручана работа агітатара ў цэху. Узраслі і мае вытворчыя погляды. Я перанёс у сваё свядомасць і практыку ўсё, што навука і практыка створылі на 150 процантаў».

У радах партыйнай і непартыйнай інтэлігенцыі Беларусі нямала людзей, якія, закончыўшы вывучэнне «Кароткага курса гісторыі ВКП(б)», пераходзяць да вывучэння твораў Маркса, Энгельса, Леніна, Сталіна. Тав. Расінікі—настаўнік з Любаньскага раёна, тав. Шыёнак—архітэктар В. і тав. Савіцкі—інжынер з Гродзенскага раёна, тав. Коржурач з Жлобінскага раёна і многія іншыя прадстаўнікі нашай інтэлігенцыі глыбока і сур'ёзна авалодваюць большэвізмам.

Нашы кадры глыбока засвоілі тую сталінскую ісціну, што майстэрства большэвіцкага агітатара і пямясткі большэвіцкага марксізму—ленінізму, што «чым вышэй палітычны узровень і марксісцка-ленінская свядомасць работнікаў любой галіны дзяржаўнай і партыйнай работы, тым вышэй і плодотворней сама работа, тым эфектыўней рэзультаты работы».

Многія тысячы нашых савецкіх, гаспадарчых, комсамольскіх і профсаюзных работнікаў упарта і сістэматычна авалодваюць марксісцка-ленінскай тэорыяй, умацняюць сваю актыўнасць на ўсіх участках соцыялістычнага будаўніцтва.

Сакратары райкомаў партыі тт. Войценкаў (Асіповічы), Макарэнка Дзянісав (Балашэўск), Ансімаў (Парцёк), Раскаў (Гудзі Каналевскі) з'яўляюцца не толькі кіраўнікамі-арганізатарамі, але і ідэйнымі кіраўнікамі сваіх арганізацый, іх памочнікамі і кансультантамі па пытанні марксісцка-ленінскай тэорыі.

Лекцыі па асновах марксізма-ленінізма паўсюды набылі вялікую папулярнасць. За мінуўшы год у абласцях і раёнах прачытаны тысячы такіх лекцый. У адным толькі горадзе Вадзінску па асобных раздзелах «Кароткага курса гісторыі ВКП(б)» прачытана 454 лекцыі, у

якіх прысутнічала 70 тысяч чалавек, з іх 60 проц сталы кантынент слухачоў. Лектарскім калектывам Мінскага абкома партыі працытана ў раёнах (не лічачы гарадоў Мінска і Барысава, дзе пры гаркомах ёсць самастойныя лектарскія групы) каля 600 лекцый, на якіх прысутнічала звыш 70 тысяч слухачоў. У большасці раёнах Мінскага абласці лекцыі наведвае сталая аўдыторыя ў 50-70 чалавек. Якасць лекцый у параўнанні з мінулым годам значна палепшылася.

Вельмі папулярнымі сталі гаварыскія бяседы па тэарэтычных пытаннях і асабліва тэарэтычныя канферэнцыі як адна з важнейшых форм данамогі і падвышэння вынікаў работы ў марксісцкай самаадукацыі.

Добрахвотнасць выбару форм вучобі паказвае тым самым і якасць работы гурткоў. Спынілася цяжкасць. Слухачы на звышкі прыходзяць падрыхтаванымі, сямі прэскавалюць аб працытаным, прамовіць актыўна ўдзел у абмеркаванні тэарэтычных пытанняў. Добра працуе гурток пры Ленінскім парткабінете (куратор г-н Ціхун) і слухачы вывучылі ўжо 7 раздзелаў «Кароткага курса гісторыі ВКП(б)». Пачалі працу гурток на мінскай філіялі «8 сакавіда» з курсам Леніна. Сярод гурткоў у гэтым горадзе, слухачы сёння прымаюць рыхтуючыя заняткі, наведваюць лекцыі. Аднак сённяшні гурток усе гэтыя дні заставаўся праз тое, што працаваў у аднавадзеным памяшканні ЦК ВКП(б). У гурток пра Ленінскіх МГК механізм арганізацыі работы ў гэтым горадзе фактычна не існуе, хоча, глыбінча ў вобласці. Спыніў сваё існаванне гурток на вясняна-вадзянска-мясні Дзяржэскага. Тут з'явілася 16 членаў і членаў партыі, якія прымаюць рашэнне аб курсе гуртка, і сённяшні пры месцы не з'явіўся. Дзіўна, што сённяшні не можа быць у горадзе. Неабходна сённяшні арганізацыя гуртка, так як гэта горад. Ці трэба ЦК ВКП(б) у сваёй пастанове аб партыйнай прапагандзе.

Гурткі-далека не галоўная форма данамогі і самаадукацыі. Але гэта дапаможа і наахвочвае горадзінам, якія хочаць працаваць у гуртках. Трэба залучыць кваліфікаванага прапагандыста, падабраць аднолькавы састаў гуртка, каб забяспечыць самастойную падрыхтоўку слухачоў да заняткаў у гуртку, актыўнае абмеркаванне тэарэтычных пытанняў, сур'ёзнае засваенне асноў марксізма-ленінізма.

Выконваючы ўказанні Цэнтральнага Кішлёга партыі, нава-дранаробі вялікую работу у горадзе прапаганды асноў марксізма-ленінізма. У цэнтральных і абласных газетах падрыхтаваны мноства кансультацыяў. У цэнтральных і абласных газетах падрыхтаваны мноства кансультацыяў. Усе гэтыя на важныя пытанні марксісцка-ленінскай тэорыі. Усе гэтыя дасягненні адзначаны ў пастанове ЦК ВКП(б) ад 16 жніўня «Аб становацы прапаганды марксізма-ленінізма ў Беларускай ССР, Оршанскай і Курэскай абласцях». Аднак іх не ўсе ўзялі на разлічаных недахопах.

«Галоўны недахоп у пастаноўцы прапаганды марксізма-ленінізма заключаецца ў тым, што абласныя і раённыя партыйныя камітэты не арганізавалі вывучэння «Кароткага курса гісторыі ВКП(б)» усімі кіруючымі кадрамі, у асаблівасці партыйнымі і савецкімі. Сапраўды ранкова ў партыйных бюро, работнікі аддзелаў прапаганды і агітацыі, адмовіўшыся ад гэтых, асуджаных ЦК ВКП(б) метадаў бюракратычнага «кантролю», прадаста-

вілі справу індывідуальнай палітычнай самаадукацыі камуністаў самацёку. Многія партыйныя кіраўнікі поўнасьцю адхіліліся ад усякага кіраўніцтва палітычнай самаадукацыяй камуністаў».

Кожная партыйная арганізацыя абавязана зрабіць для сябе большэвіцкія выгады з гэтых пастановы.

Вельзарны інтарэс і настойлівасць у вывучэнні марксісцка-ленінскай тэорыі, характэрныя для пераважнай масы камуністаў, не павінны засланяць таго факта, што некаторая частка партыйных, савецкіх і гаспадарчых работнікаў яшчэ не прыступіла да сістэматычнага вывучэння асноў марксізма-ленінізма або абмежавалася чытаннем першых раздзелаў «Кароткага курса гісторыі ВКП(б)».

Зусім мала працуюць над сабой адказныя работнікі Барысаўскага РВК камуністы Моніч, Лапцінскі, Каткоў і Лізеўскі. На шклозаводзе імені Дзержынскага партыйны камітэт (сакратар тав. Каспяровіч) самаўхіліўся ад кіраўніцтва партыйнай прапагандай. Камуністы ацклозавода тт. Бушман, Карнач, Трушкевіч і інш. яшчэ не пачыналі працаваць над павышэннем свайго тэарэтычнага ўзроўню, а Мухін, Гібельчук, Сарокін ніяк не могуць пайсці далей другога і нават першага раздзела «Кароткага курса».

Сакратар Жыткавіцкага райкома партыі тав. Маслякоў, сакратар Халопеніцкага райкома тав. Жукаў не кіруюць выхаваннем кадраў і самі не авалодваюць рэвалюцыйнай тэорыяй, спяспяраюцца на «адсутнасць часу». Яны забываюць, што авалодванне большэвізмам — першайшы абавязак кожнага партыйнага і непартыйнага большэвіка, што партыйныя арганізацыі павінны сістэматычна кіраваць палітычнай самаадукацыяй, дапамагаць кадрам партыйных і непартыйных работнікаў авалодваць навукай аб будаўніцтве новага камуністычнага грамадства. Яны забываюць аб указанні ЦК ВКП(б) на неабходнасць «узняць грамадскую партыйную думку супроць тых, хто не працуе над сабой, не вывучае сістэматычна асноў марксізма-ленінізма».

Вялікім недахопам у прапагандысцкай рабоце з'яўляецца і тое, што тэматыка лекцыі часта адстае ад індывідуальнага вывучэння гісторыі партыі, што «аддзелы прапаганды і агітацыі часта раўняюцца не на перадавых, а на адстаючых у вывучэнні гісторыі партыі людзей, гэмы лекцыі не садзейнічаюць больш хуткаму прасоўванню ўперад таварышоў, самастойна вывучаючых «Кароткі курс гісторыі ВКП(б)». ЦК ВКП(б) спецыяльна ўказаў, што лекцыі трэба чытаць па ўсіх раздзелах «Кароткага курса», удзяляючы галоўную ўвагу паслякастрычніцкаму перыяду гісторыі партыі, тэмам, непасрэдна звязаным з практыкай нашай сённяшняй барацьбы за пабудову камунізма.

Неабходна звярнуць увагу і на падрыхтоўку якасці лекцыі. Трэба так прыпадносіць матэрыял, каб лекцыя выклікала ў слухачоў цягу да ведаў, каб яна прывівала густ да работы над кнігай, да авладання астрайнаю зброяй рэвалюцыйнай тэорыі, каб яна мабілізоўвала масы на гераічныя ўчынкi ў справе выканання трэцяй сталінскай пяцігодкі, у справе пабудовы камунізма ва ўмовах капіталістычнага акружэння.

Нельга забываць таксама і аб сістэматычнай прапагандзе бягучай палітыкі, аб практыцы папулярных масавых лекцыі для менш падрыхтаваных членаў і кандыдатаў партыі, рабочых і калгаснікаў, аб узмацненні работы парткабінетаў.

У справе марксісцка-ленінскай загартоўкі нашых кадраў пачэсна і адказна роля друку. Нашы газеты абавязаны асвятляць не толькі ар-

ганізацыйны вопыт прапаганды, не толькі паведамляць аб тым, дзе і што робіцца у галіне прапаганды, але і даваць ацэнку якасці лекцый, кансультацый, заняткаў гурткоў. Некаторыя раённыя газеты, захапіўшыся кансультацыямі па тэарэтычных пытаннях, упусцілі з-пад увагі сваю асноўную задачу—шырока асвятляць вопыт самастойнага вывучэння гісторыі партыі, работу гурткоў і вопыт прапагандыстаў, ацэньваць па сутнасці якасць лекцый і кансультацый.

Уся асноўная кансультацыйная работа друку павінна быць сканцэнтравана ў цэнтральных і абласных газетах, у журналах. Работнікам большэвіцкага друку неабходна многа працаваць над якасцю публікуемых артыкулаў, лекцый і кансультацый, сачыць за тым, каб чотка і ясна выкладаліся асвятляемыя пытанні, каб не было ніякіх скажэнняў. Паспяховае вырашэнне гэтай задачы ў першую чаргу залежыць ад стварэння моцнага, сталага аўтарскага актыва.

Разварот друкаванай прапаганды ў газетах і журналах, шырокі размах лекцыйнай работы сіламі кваліфікаваных лектароў садзейнічаюць павышэнню ідэалагічнага узроўня нашых кадраў.

Зроблена безумоўна многа. Але яшчэ нельга сказаць, што партыйная прапаганда перабудавана поўнасцю так, як гэтага патрабуюць указанні ЦК ВКП(б).

Прапаганда марксісма-ленінізма—важнейшая справа кожнай партыйнай арганізацыі. Сакратары райкомаў і партбюро, сакратары прыватных партыйных арганізацый абавязаны сістэматычна баясьціваць з камуністамі аб тым, як яны авалодваюць большэвізмам. Ведаючы, хто і як працуе над авалодваннем большэвіцкай тэорыі, партыйныя арганізацыі здолеець паскарэць і кіраваць самастойнай работай нашых кадраў.

На-большэвіцку кіравань працай палі марксісма-ленінізма, сістэматычна дапамагаць партыйным і непартыйным кадрам авалодваць большэвізмам, забяспечыць нястомнае вывучэнне асноў марксісма-ленінізма ўсімі кіруючымі работнікамі—вось баявыя задачы, аб якіх напамінае нам знамянальная гадавіна з дня прыняцця Цэнтральным Камітэтам гістарычнага рашэння «Аб пастанове партыйнай прапаганды ў сувязі з выпускам «Кароткага курса гісторыі ВКП(б)».

Аб гэтым-жа напамінае нам і пастанова ЦК ВКП(б) ад 16 жніўня «Аб пастанове партыйнай прапаганды ў Бетарускан ССР, Орлускн і Курскай абласцях». Яна патрабуе ад усіх партыйных арганізацый падняць марксісцка-ленінскае выхаванне на яшчэ больш высокую ступень.

«Для таго, каб паспяхова ажыццявіць асноўную задачу трэцяй пяцігодкі, задачу камуністычнага выхавання працоўных, задачу пераадолення перажыткаў капіталізма ў сазнанні людзей, для таго, каб паспяхова вырашаць практычныя пытанні сацыялістычнага будаўніцтва, для таго, каб быць падкаваным у барацьбе супроць капіталістычнага акружэння і яго агентуры, нашы кадры павінны быць узброены тэорыяй, г. зн. веданнем законаў грамадскага развіцця і палітычнай барацьбы» (Жданаў).

Нястомная работа над авалодваннем марксісцка-ленінскай тэорыяй, над ідэнымых выхаваннем усіх нашых кадраў з'яўляецца ўмовай нашых поспехаў на ўсіх участках партыйнага, гаспадарчага і культурнага будаўніцтва.

У сваім геніяльным дакладзе на XVIII з'ездзе ВКП(б) таварыш Сталін указаў, што марксісцка-ленінская навука аб грамадстве, аб законах развіцця грамадства, аб законах развіцця пролетарскай рэвалюцыі, аб законах развіцця сацыялістычнага будаўніцтва, аб перамозе камунізму ёсць такая галіна навукі, веданне якой павінна быць абавязковым для большэвікоў усіх галін навукі.

«Ленінец,—гаварыў таварыш Сталін,—не можа быць толькі спецыялістам аблюбоўчай ім галіны навукі,—ён павінен быць разам з тым палітыкам і грамадскім работнікам, які жыва цікавіцца лёсам сваёй краіны, знае і законамі гііііскага развіцця, умее карыстацца гэтымі законамі і імкнецца быць актыўным удзельнікам палітычнага кіраўніцтва краінай».

Веды, набытыя пры вывучэнні гісторыі большэвіцкай партыі, трэба умеець прымяняць на практычным рэбоне. Толькі той, хто, вывучыўшы асноўныя законы развіцця грамадства, вопыт барацьбы большэвіцкай партыі, здолее стаць майстрам сваёй справы,—толькі той можа сказаць, што ён сапраўды творча, а не па-кніжнаму зразумеў сутнасць самай перадавой навукі.

Творчае веданне рэвалюцыйнай тэорыі дае работніку любой галіны шырокую перспектыву у яго дзейнасці, упэўненасць у перамозе, бо толькі такі работнік умее спалучаць кожны крок сваёй практычнай работы з канчатковаю мэтай нашай барацьбы.

Авалодваючы тэорыяй марксізма-ленінізма, якая ўзбройвае веданнем законаў грамадскага развіцця, нашы кадры стануць сапраўды пераможнымі і яны больш паспяхова і ідэаўна ідуць пад кіраўніцтвам партыі Леніна—Сталіна ўвесь савецкі народ да перамогі камунізма.

Чыловная конніца ў грамадзянскай вайне

К 20-годовзю Першай Конной Арміі

Дваццаць год назад, у годы жорсткай барацьбы з белагвар-
цэйцамі, памешчыкамі і інтэрвентамі, якія імкнуліся задушыць
Савецкую Рэспубліку, была створана па ініцыятыве вялікага стра-
тэга пролетарскай рэвалюцыі таварыша Сталіна пабеданосная
1-я Конная армія.

З велізарнейшай радасцю і гордаю наш народ адзначае перамо-
наць слаўны шлях 1-й Коннай арміі, беспрыкладныя ўчынкі байцоў,
камандзіраў і палітработнікаў—конарменцаў, разграміўшых бел-
гвардзейскія полчышчы і пакрыўшых свае чырвоныя баявыя сцягі
неувядаемай славай.

Чырвоная кавалерыя, арганізаваная і непасрэдна кіруемая таварышамі Сталіным і Варашылавым, з'явілася рашаючай сілай у разгроме белых армій на поўдні і паўднёвым захадзе Савецкай Расіі.

Шматлікая і моцная царская конница, якая налічвала бо. 200 000 сабель, з добрымі салдацкімі кадрамі і дасканалым конскім знам., і няздоўнымі камандзірамі, якія складаліся з князеў, графоў, баронаў і т. п., к канцу 1917 года поўнасьцю развалілася і як рэгулярная конница перастала існаваць.

«Вас неспени» того часу на чолі з прабраушымся да кіра Чырвонай Арміяй злейшым ворагам народа і роцкім самым ра чынам процідзейнічалі стварэнню такога каштоўнага манеўранага, рухавага і сакрушальнага роду войск як конніца

Некаторы адбітак таксама пакінула і імперыялістычная ваіна, у якой конніца, дзякуючы няправільнай яе падрыхтоўцы і выкарыстанню, была зведзена на-нішто яе кіраўніцтвам.

Аднак нішто не перашкодзіла рабоча-сялянскаму ўраду стварыць магутную конніцу пролетарскай рэвалюцыі.

Таварыш Сталін з геніяльнай празарлівасцю ацану конніцы для сакрушальнага манеўра і разгрому прапастэрскі прымяніў марксізм як кіраўніцтва ў справе. Стварэнне буйных мас конніцы і іх выкарыстанне, рашаючай сілай у вынішчэнні найбольшага і небяспечнага праціўніка, з'явілася ў ім каштоўным досведам гітлераўскага ваеннага майстэрства.

Чырвоныя афіцэры пачала стварацца ў 1918 годзе пад Царыцыным і Гораічнай абаронай якога кіраваў перадавы афіцэр і яго бліжэйшым саратнікам быў К. Е. В. [немагчыма прачытаць]

«Іменна тут, пад Царыцыным, зародзілася і узмочылася Чырвоная
конніца, ідушая асновай непераможнай Першай Коннай Арміі,
закрываючай славай баявыя сцягі» (Варашылаў).

✱ ✱

Вяліка было значэнне Цырыцына, цяпер Сталінграда, у дні самых жорсткіх баеў мінуўшай грамадзянскай вайны.

Барацьба за Царыцын, якая працягвалася каля года ў самых цяжкіх для нас умовах, прадэманстравала ўсяму свету, як вяліка воля к перамозе у пролетарыята, захапанага ў свё рэвалюцыі, і на якія гераічныя намаганні і ўчынкi ён здольны дзеля ідэй камунізму.

Магутная Чырвоная конніца была арганізавана не адразу і не ў звычайных умовах. Яна расла і мацнела ў ходзе барацьбы з узброенымі да зубу белымі генераламі.

Яна нараджалася стыхійна, маленькімі атрадамі з рабочых, бяднейшага сялянства і працоўнага казацтва, якія адлізну-ж па-
нуліся к Царыцыну, дзе ў гарачых баях ствараліся ўзброеныя сілы
пад кіраўніцтвам таварышоў Сталіна і Варашылава.

Тут, пад Царыцыным, параўнаўча невялікая частка, якую я камандаваў, разгарнулася за кароткі тэрмін, к снежню 1918 г., у 4-ю кавалерыйскую дывізію. Затым у чэрвені 1919 г., у д. 1-м кавалерыйскай дывізіі, яна разгарнулася ў першую кавалерыйскую дывізію конны корпус. Абедзве гэтыя дывізіі, як і пачалі існаваць, узялі абаронай Царыцына, потым, ужо ў снежні 1919 г., пераходзілі пад Варонежам, Расію. У гэты перыяд я ўдзельнічаў у вайсковую баявую работу ў Крэйс, дзе ўдзельнічаў у рэзультат унутранай узброенай контррэвалюцыі.

не випадковим з'яўляецца разгортванне контррэволю-
цыйных армій на поўдні Расіі. Казацкія абласці спрадвечу з'яўля-
ліся месцамі сабораў і вайскі, якія з'яўляліся
рэакцыі; неадмысленыя прасторы стэпау, іх
своеасаблівы быт спрыялі шырокам, развіццю
Контррэволюцыйныя генералы іх ствараць
і матэрыялы іх ідэяў і на Дану,
розунгамі ў іх ідэяў і на Дану, супроць

[illegible]

Ця ролі і хімії ўдушцы важнейшы пункт
цыныны цэнтр, якім іўліўся Царыцын, авалодаць
іём, усім ніжнім цячэннем ракі Волгі і з'яднацца з
Белай арміяй Калчака.

А так досягнуць гэтага белым арміям не ўдалося. Царыцын з'явіўся ў нашых руках. Чырвоныя войскі пад камандаваннем т. І. Мухомова не толькі адстаялі Царыцын, але ж красавіку 1919 года здолелі адкінуць белых за р. Маныч.

У арганізацыі і кіраўніцтве барацьбой пад Царыцыным асоба следзе адначасна індывідуальную і надвычай вялікую арганізацыйную, ваенную і палітычную работу, праведзеную І. В. Сталіным. Непасрэдна перад наступленнем белых і ў час самога наступлення дзякуючы выключнаму свайму размаху і тэмпу работы таварыш Сталіна Царыцын быў пераўтворан у сапраўдны рэвалюцыйны ваенны лагер. Неарганізаванасці, блытаніне і поўнаму разброду ў адміністрацыйных, ваенных і грамадскіх арганізацыях, шырокаму прасочванню канцэрацыйных элементаў у саветскія і ваенныя органы быў пакладзены канец. Усё процідзейчае дыктатуры пролетарыята і проста нягоднае было вычышчана жалезнай мятлой. Часці і тыл значна ўмацаваліся, сталі арганізаванымі. Усё гэта ўзняло нашу боездольнасць на вялікую вышыню.

У баях пад Царыцыным, у перыяд яго неаднаразовых акружэнняў, нашы кавалерыйскія часці не толькі раслі і мацнелі, яны паносілі белавардзейцам удар за ўдарам і разбілі іх плыню.

Дзейнічаючы на флангах і ў асяродку белых, Чырвоная конніца сваімі рашучымі і ліхымі дзеясловамі перамагла бязлітасна біць ворагаў рабочага класа. У гэтых баях нашы часці чапалі і князем Тундутавым у раёне Кіраўскага, а таксама і брыгаду палкоўніка Якаўлева ў раёне Кіраўскага.

Вялікую цікавасць прадстаўляе бой пад вёскай Галубінцава пад Прамой Балкай. Тут

з прыданымі ёй двама браневікамі. Праціўнік быў за нашы браневікі ўварваліся ў вёску і пачалі расстраляваць з дамоў белых пехацінцаў і коннікаў. За браневікамі і конныя часці нашай дывізіі. Конніца праціўніка кинула ў пяхоту, артылерыю і выскочыла за вёску. Але тут, сустрэтая ў шпакі нашай конніцы, яна часткай быў перамагана ў напрамку на Дзятлаў.

У гэтым бою нашы конныя часці сунуліся ў вёску і разбілі праціўніка. Ама была разгромлена, рэшткі палкоу былі узяты ў вёску.

У гэтым бою ўзята звыш 2.000 палонных, 30 кулямётаў, 13 гармат, многа снарадаў, коней з сёдламі і абозы амаль усіх палкоў.

Гэта была першая буйная перамога, атрыманая пасля няўдачы ў вёсцы Кіраўскай на правым флангу 10-й арміі. Гучным

быў перамагены праціўнік 10-й арміі. Перамога была атрыманая ў вёсцы Кіраўскай.

Не менш цікавым з'яўляецца і разгром белых у вёсцы Кіраўскай. Пасля заняцця станцыі Качалінскай, у вёсцы Кіраўскай прыбег камандзір аднаго з батальёнаў белых палкоў, што ў раёне Кат. Ён сказаў, што генерала Алексеева ўзяла ў палон два

палкі нашай пяхоты, аўтааранія і конныя часткі. Я безадкладна сабраў

і рушыў на Катлубань з аблогай і з хутар Вярцяны, бо

я ведаў, што менавіта ў Качалінскай было вядома праціўніку і ён мог чаканіць мяне з гэтага напрамку. Я-ж, як заўсёды, хацеў ударыць нечакана з тылу.

Захваціўшы ў Вярцяным папартыя інтэнданцкія склады і многа

абоў, мы рушылі на Катлубань. Пад Катлубанню і Катлубанню наш 4-ы полк сустрэў калону да 2.000 палонных чырвонаармейцаў.

Белагвардзейскі канвой быў абязброены і нашы чырвонаярмейцы вызвалены.

Прасоўваючыся далей, дывізія нечаканым ударам авалодала станцыяй Катлубань. Праціўнік кинуўся бегчы ў напрамку к Царыцыну, кідаючы на шляху абозы, кулямёты, артылерыю. Уся гэта маса неслася прама на фронт нашай пяхоты. Апошняя, бачачы хмары дзіка нясучайся на яе белае кавалерыі і ззаду—коннікаў і шашкамі нагало (нашы палкі), прыняла ўсё гэта за атаку белых, дрогнула і ледзь было не ўцякла. Толькі ўраганны артылерыйскі і кулямётны агонь бронепаяздоў, адкрыты па праціўніку, утрымаў нашу пяхоту на месцы. Конніца белых пацярпела поўны разгром.

Наша дывізія захапіла да тысячы палонных, 17 гармат, усе кулямёты і абозы. Тут былі разгромлены група генералаў Алексеева і Меркава—тры конныя і два пяхотныя палкі—і дывізія генерала Шапова ў складзе чатырох конных палкоў. Мізэрныя рэшткі белых уцяклі на паўднёвы захад.

Разгром белых пад Катлубанню рашыў лес усяго Царыцынскага фронта, а таксама і лёс белае арміі генерала Краснова.

У наступленні 10-й арміі на раку Маныч, а таксама пры адыходзе яе к Царыцыну і далей к Камышыну і Саратану конніца чырвонай арміі выконвае актыўныя і адказныя задачы па разгрому белых, вядучы паспяховыя баі з конніцай Врангеля, Улагая, Пакроўскага, Шацілава і інш.

Такім чынам, у баях пад Царыцыным Чырвоная конніца вырастае, у мацнее і ператварылася ў рашаючы аператыўны фактар.

У восень 1919 і абстаноўка для Савецкай Расіі стварылася вельмі складаная. Белагвардзейскія арміі занялі Орёл. Праціўнік набліжаўся к Маскве, навісла пагроза над Масквой.

Для таго, каб выратаваць становішча, Цэнтральны Камітэт партыі і ўлада сылае для кіраўніцтва Паўднёвым фронтам таварыша Сталіна. Таварыш Сталін разгортвае кінучую работу па арганізацыі узброенага Паўднёвага фронта і высоўвае свой геніяльны план разгрому Дзенікіна, з нанясеннем галоўнага удару ў напрамку на Харкаў—Данбас—Растоў.

К гэтаму часу конны корпус, як адна з асноўных і рашаючых сіл, перасунуўся ў раён Варонежа і стаў тварам у твар з моцным і небяспечным праціўнікам—белае конніцай Мамантава і Шкуро.

Для коннага корпуса таварышом Сталіным была пастаўлена пачэсная і адказная задача—разграміць конніцу белых, захапіць Варонеж, Касторную і ўдарам на Курск адрэзаць зарваўшага праціўніка. 19 кастрычніка конны корпус магутным контрударам б'е наступаўшыя на яго конныя часці праціўніка, перамагае дывізію корпуса Шкуро, захапляе велізарныя трафэй. К вечару 23 кастрычніка горад ахватваецца з трох бакоў, і белыя, не вытрымаўшы істэску, бягуць, пакідаючы багатыя трафэй, аж да асабістага паражэння генерала Шкуро. Так упершыню наносіцца адчувальнае паражэнне мацнейшай конніцы праціўніка.

Узяцце Варонежа аказала велізарны ўплыў на абстаноўку ўсяго фронта. У выніку гэтай нашай перамогі: па-першае, была знішчана пагроза праціўніку флангу 8-й арміі, па-другое, развязаны рукі для

развіцця аперацыі пад ст. Касторнай і, па-трэцяе, ажыццёўлен выхад нашай конніцы на асноўную камунікацыю белай арміі, якая была пад Орлом.

Па ўсяму Паўднёваму фронту наступае рашучы пералом. Момент патрабаваў новага ўдару для разгрому белых пад Касторнай.

Адначыўшы 12 лістапада, 1-ы конны корпус аднаўляе наступленне і 15 лістапада, абходзячы з поўдня, з адначасовай лобавай атакай, разбіў касторненскую групу генерала Пастоўскага і займае ст. Касторную.

Аператыўнае значэнне поспехаў Чырвонай конніцы відавочна, што не патрабуе каментарыяў. Выходзячы з глыбокім глыбіню праціўніка, навесаючы тразой над камунікацыямі арлоўскай групы белых, конны корпус свымі дзеяннямі стварае умовы для паспяховага наступлення ўсяго Паўднёвага фронту.

Конны корпус бліскача выканаў першую частку плана таварыша Сталіна, разграміўшы белую конніцу пад Варонежам і Касторнай.

Дзеянні коннага корпуса пад Варонежам—Касторнай яшчэ раз пацвярдзілі, якой рашаючай сілай дзейнічаюцца правільна прымяняемыя буйныя кавалерыйскія злучэнні.

Таварыш Сталін, мудра ацаніўшы магучасць і каштоўнасць конных мас у грамадзянскай вайне, паставіў пытанне аб безадкладным стварэнні Коннай арміі, наперакор прамому процідзеянню Іуды Троцкага. Так былі створаны сталінская конніца—1-я Конная армія.

Але арміі Дзенікіна яшчэ не былі канчаткова разбіты,—трэба было працягваць наступленне і канчаткова дабіць паўднёвую контррэвалюцыю, каб вызваліць рабочых і сялян, вярнуць краіне вугаль, сялянам зямлю.

Пачынаецца другі этап выканання плана таварыша Сталіна па разгрому Дзенікіна.

На гэтым этапе 1-я Конная армія з двума стралковымі дывізіямі скардае ўдзяльную частку фронту. Арганізацыя страганага праследавання Данскай і Добраахвотніцкай арміяў, якая адкітвалася на поўдню, дае дасканалы ўзор правільнага аператыўнага выкарыстання конніцы. Да самага Растова 1-я Конная армія безупынна прагражае глыбокім укліненнем паміж Данскай і Добраахвотніцкай арміямі, і таму адыход гэтых армій прымае губіцельныя для іх размеры.

Праціўнік робіць адчайныя спробы стрымаць наступленне нашай конніцы. Але ўсе планы белых развальваюцца, як картанны домик.

Чырвоная конніца пабеданосна наступае, знішчаючы рэшткі жывой сілы праціўніка, і толькі ля самага Растова ў пачатку студзеня 1920 г. сустракае арганізаванае супраціўленне белых.

1-й Коннай ставіцца задача—імкліва праследаваць разбітага праціўніка і аўладаць Растовам.

6-га студзеня мы займаем Таганрог, а ў ноч на 9-е студзеня, пасля кровапралітнага вулічнага бою, бярэм Растоў. Растоў быў апошнім аплотам белага камандавання, і захват яго лепш за ўсё пацвярджае правільнасць выкарыстання Коннай арміі як ударнай групы фронту. На ўсім гэтым этапе Чырвоная конніца займае вяduчую ролю ва фронтовым маштабе.

Після ўзяцця Растова Конная армія вядзе кровапралітныя боі пад Батааскам, троніць конніцу генерала Паўлава і бярэ ў палон у поўным складзе пяхотны корпус генерала Крыжаноўскага пад Белай

Глінай. Нішто ўжо не магло стрымаць пабеданосны марш чырвоных войск і канчатковую ліквідацыю контррэволюцыйных «узброеных сіл поўдня Расіі».

* * *

Вясна 1920 г. Панская Польшча, узброеная і снаражоная французскімі і англійскімі імперыялістамі, уторглася ў межы Украіны і ў пачатку мая захапіла Кіеў.

Для таго, каб збіць ганарыстасць польскім «ваякам», таварышам Ленін і Сталін рашылі перакінуць 1-ю Конную на Польскі фронт.

Зрабіўшы тысячкілометровы марш, 1-я Конная армія 25 мая сканцэнтравалася ў раёне Умані.

На польскім фронце Конная армія давалася яшчэ раз прадэманстраваць усю сілу сваёй зброі. Умозы басу тут некалькі атыгліся ад раненых. На змену шірокім стэпам прасторам Украіны і Дона прыходзіць лясіста-балотысты раён Палесся і Заходняга края. Новы праціўнік Польшча, больш моцны ў тэхнічных адносінах, у шырокіх размерах прымяняе фартыфікацыю — аколы, дротавыя заграджэнні. У кіраўніцтве аперацыямі польскіх войск прымаюць непасрэдны удзел відныя прадстаўнікі французскага генеральнага штаба.

Тым не менш поспехі Чырвонай конніцы ў першы-ж перыяд польска-савецкай вайны былі столькі-ж ашаламляючымі, што і ў грамадзянскай вайне на поўдні.

Першая задача, якую павінна была рашыць 1-я Конная, патрабавала безадкладнага пераходу ў наступленне і захвату пунктаў Кізацін, Бердзічэў, Жытомір для таго, каб знішчыць штаб кіраўніцтва польскіх войск, а затым разграміць польскую армію на частках.

Удачны выбар аперацыйнага напрамку адразу даў сябе адчуць 5 чэрвеня, згарнуўшыся ў кулак, 1-я Конная армія ўтварае каля Жэрна бліскучы самастойны прарыв фронту праціўніка і пакідае на яго тыл. Пад ягоным знайшчым беларускія арміі, Чырвоная конніца захапляе Бердзічэў, Жытомір, Новарад-Валынск, Радзівілі, Дубна, Броды і к сяродзіне жніўня падыходзіць да сцен Львова. І, калі-б не традыцыйнага загад Троцкага, прымушэнная Конную армію на вольны прабіць Іршэню, Замосце, безумовна Львоў быў бы ўзяты. Польшча падзена яшчэ тады-б развалілася. Падарог Коннай арміі існаванне ў раён Замосце паставілі яе ўмовы поўнага акружэння. Падзякі сабралі буйныя сілы супроць нашай конніцы і рыхтаваліся таргавіцца перамогу. Але гэта былі дарэмныя мары. Конная армія не толькі выйшла з акружэння, але і прынёсла вялікае паражэнне праціўніку.

У выніку баявых дзеянняў на Польскім фронце можна сказаць, што Конная армія ў савецка-польскай вайне адыграла не менш значную ролю, чым у барацьбе з Дзенькіным. Конная армія з'явілася рашаючай і выдучай сілай у разгроме палякаў. Таварыш Сталін, які кіраваў Паўднёва-Заходнім фронтам, у сваёй бісэдзе аб становішчы на Польскім фронце гаворыць: «Не падлягае сумненню, што прарыв нашай конніцы ў раёне Жытоміра адыграў рашаючую ролю ў пераломе на фронце».

У канцы жніўня месяца 1920 года пачаў вылазіць з Крыма беларускі

свардзейскі барон Врангель, ствараючы пагрозу тылам Паўднёва-Заходняга фронту.

Для хутчэйшай ліквідацыі врангелеўскай авантуры 1-я Конная армія была перакінута на Крымскі фронт. Зрабіўшы 700-кіламетровы марш, Конная армія атрымала адказную і цяжкую задачу—пасля пераправы праз Дняпр, ля Кахоўкі, імклівым маршам выйсці на тылы Врангеля, адрэзаць яго ад перапечыкаў і рашучым ударам знішчыць галоўныя сілы праціўніка.

30 кастрычніка Конная армія вышла на тылы Врангеля, які, адчуўшы ў сябе за спіною Чырвоную конніцу, пачаў хутка адкатвацца ў Крым. Завязаліся гарацы біт пад Агаіманам, Раждзественскай, Отрадай. На дывізіі Коннай арміі наваліліся пераважаючыя сілы белых, пачоўкі нашы 2-я конная, 4-я і 13-я арміі, наступавыя з фронту, не праявілі патрэбнай рашымасці і гэтым самым увесць цяжар баявых дзеянняў звалілі на Конную армію. Але і ў гэтых цяжкіх умовах Чырвоная конніца сваю задачу выканала з чэсцю.

Разгром барона Врангеля закончыўся слаўны баявы шлях 1-й Коннай арміі.

* * *

Уся гераічная гісторыя 1-й Коннай арміі з'яўляецца бліскучым і непраўзвычайным узорам арганізацыі, апэратыўнага выкарыстання і баявой дзейнасці конніцы.

Гісторыя не ведае іншых прыкладаў, дзе-б конніца, створаная ў ходзе вайны, недастаткова ўзброеная і з камандзірамі-самародкамі, якія вышлі з рабочых і сялян, разграміла моцна ўзброеныя арміі, узначальваемыя «вучонымі» генераламі і афіцэрамі.

У сусветную імперыялістычную вайну, у час вядомага Свенцянскага прарыва, германскі кавалерыйскі корпус генерала Гарн'е, апынуўшыся ў выключна спрыяючай абстаноўцы на флангу і ў тылах рускіх арміяў, не наўсё адназначна перамаг і адной часці рускіх войск.

Чаму-ж Чырвоная конніца мела такія поспехі, якіх не ведае гісторыя вайны мінулага? Гэта з'яўляецца таму, што ўвесь асабісты саступак ад банцоў да Рэвалюцыйна-воінскай арміі змагаўся за савецкую ўладу, пачынаў ад асабістага кроўнага інтарэсам усяго народа, таму што конніцу стварала наша родная камуністычная партыя, таму што конніцу выпеставалі і штодзённа ёю каравалі такія дзеячы як таварышы Сталін і Варахшылаў.

Бліскучыя прыклады арганізацыі, узбраення, апэратыўнага выкарыстання і баявой дзейнасці 1-й Коннай арміі з'яўляюцца трывалымі асновамі будаўніцтва сучаснай конніцы.

Гэтыя асновы наступныя:

1. Калі раней часці конніцы ў асноўным мелі на ўзбраенні толькі саблі і вінтоўкі, то Конная армія з моманту свайго зараджэння ўбіраў у сябе вялікую колькасць кулямётаў, артылерыю, бронемашыны, самалёты, бронепяезды. І гэта ў той час, калі ў нас адчуваўся востры недахоп агнявых і тэхнічных сродкаў барацьбы.

Следуючы па гэтаму адзінаму правільнаму шляху, наша Чырвоная конніца насычана цяпер нязмерна большай колькасцю ручных і станковых кулямётаў, усіх відаў праціўтанкавай, павольнай і зенітнай артылерыі, магутнымі быстраходнымі танкамі і іншымі сучаснымі тэхніч-

нымі сродкамі барацьбы. Такім чынам матор не выцесніў каня, а яго верным спадарожнікам і другам, а кавалерыйскія злучэнні і паможнага сродку ў час сусветнай вайны ператварыліся ў рашучы пераважны сродкі.

Але гэта зрабіла конніцу родам войск, здольным як самастойна, так і сумесна з іншымі родамі войск рашаць любыя баявыя задачы ў сучасных умовах.

У сваёй прамове, прысвечанай дваццацігоддзю РСЧА, таварыш Варашылаў сказаў: «Аднак, мы пераконаны, што наша доблесная конніца яшчэ не раз прымусіць аб сабе гаварыць, як аб маторнай і пабеданоснай Чырвонай кавалерыі. Наша конніца поўнаадпаведна сучасным умовам рэарганізавана. Яна не безабаронна супроць авіяцыі і танкаў і пабудавана так, што і ва ўзаемадзеянні з іншымі родамі войск і самастойна можа рашаць сур'ёзныя баявыя задачы». І далей: «Чырвоная кавалерыя па-ранейшаму ўяўляецца пабеданоснай і сакрушальнай узброенай сілай і можа перамагчы рашучы вялікія задачы на ўсіх баявых фронтах».

2. Змяшчэнне кавалерыйскіх дывізій у Конную армію, умацненне іе на пэўных этапах барацьбы стралковымі злучэннямі і выйрыстанне на самастойным апэратыўным напрамку, як рашаючага сродку галоўнага камандавання, утвараліся ўпершыню ў гісторыі.

Конная армія выконвала фронтовыя задачы самастойна ў апэратыўным узаемадзеянні з суседнімі арміямі і ў тактычным узаемадзеянні з прыдльнымі або знаходзячымся ў непасрэднай сувязі з стралковымі часцямі. Так было на Паўднёвым фронце пры разгроме Дзенікіна, на Заходнім фронце пры разгроме палкаў і корпусоў і ліквідацыі Врангеля. Конная армія, кіруючыся ў перадавай грамады ворагаў па частках і стварала рашучы пералом на ўсям фронце.

З гісторыі вядомы і раней выпадкі арганізацыі конніцы ў кавалерыйскія корпусы і аб'яднання іх пад адзіным камандаваннем, напрыклад, аб'яднанне кавалерыйскіх корпусаў напалеонаўскай арміі пад агульным кіраўніцтвам Мюрата. Аднак гэта масіраванне конніцы не даводзілася да канца. Кавалерыя не атрымлівала неабходнай самастойнасці і правільнага прымянення, яна прывязвалася непасрэдна да пяхоты або выконвала другарадныя задачы.

У сучасных умовах прымяненне конніцы лавінна быць безумоўна ў буйных масах. Пры гэтым само паняцце масіравання набывае новае значэнне. Буйныя конныя арганізмы, ўзмоцненыя танкамі, матарызаванай пяхотай і падтрымліваемыя моцнай авіяцыяй, становяцца конна механізаванымі арміямі, прадстаўляючымі сабою камбінат рухавых родаў войск. Таму пытанні ўзаемадзеяння конніцы з іншымі родамі войск і асабліва з танкавымі, матарызаванымі часцямі і авіяцыяй, набылі велізарнае значэнне.

3. Дзеянні часцей, злучэнняў і ў цэлым Коннай арміі насілі выключна актыўны, наступальны характар, з прымяненнем шырокага і гібкага манеўра, раптоўнасці і імклівасці.

У адрозненне ад пасіўных дзеянняў конніцы ў сусветную вайну, калі яна лічыла за лепшае адседжвацца ў тылу і ўхіляцца ад бою. Чырвоная конніца заўсёды шукала бою і рашала баявыя задачы толькі боем.

Конная армія правяла рад класічных наступальных аперацый у выключна цяжкіх і рознастайных умовах.

Такімі аперацыямі з'яўляюцца захват Варонежа і Касторнай і разгром конніцы Шкуро і Маманга, аперацыі па ўзяццю Растова, разгром конніцы Паўлава і стралковага корпуса Крылатоўскага пад Белай Глінай, прарыв Польскага фронту, ўзяцце Новаград-Валынска і інш.

Большасць аперацый праведзена з фарсіраваннем рэчных пераход (рэкі Дон, Случ, Гарынь, Буг і інш.) і пераадоленнем розных інжынерных умацаванняў, уключаючы да дротаў заграджэнняў, моцна развітых акупаў і т. п. Пры гэтым усе аперацыі 1-й Коннай арміі паказваюць адсутнасць шаблона ў іх арганізацыі і правядзенні. Усе яны будаваліся з вялікім майстэрствам, на ўсебаковым уліку ўсіх элементаў абстаноўкі.

Камандаванне часцей, злучэнняў Коннай арміі заўсёды меў неабходныя даныя аб абстаноўцы. Разведвальнай службе ўдзялялася вялікая ўвага. Разведка была трывалая і вялася безупынальна. Гэта становішча, адлюстраванае цяпер у нашых статутах, што падраздзяленні, часці, злучэнні і кожны баец і камандзір, якую-б задачу яны ні выконвалі, павінны весці разведку, з'яўлялася абавязковым патрабаваннем і святым абавязкам усяго асабовага саставу Коннай арміі.

Гібкасць маневра і хуткасць перагрупіровак, згуртаванне пераважных сіл і сродкаў у рашаючым месцы, раптоўнасць нападу і арганізацыя чоткага ўзаемадзеяння ўсіх сіл і сродкаў, пастаянная падтрымка конніцы агнём у пешых і конных страях, шырокая ініцыятыва, пастаянная сувязь і ўзаемная падтрымка.—усё гэта характарызуе баявую дзейнасць Коннай арміі.

Майстэрства дзеянняў 1-й Коннай арміі заключаўся ў тым, што яна, як правіла, была оптам і ў розніцу больш шматлікага і мацней узброенага праціўніка.

Баявая работа Коннай арміі дае нам навучальныя прыклады таго, як трэба рыхтаваць начастаў, часці і злучэнні конніцы Радомі-Сілянскай Чырвонай Арміі ў духу актыўных і наступальных дзеянняў, зразумела з улікам усеагульнага развіцця сучаснай і тэхніцы.

1-я Конная армія, выконваючы важнейшыя аператыўныя задачы, дала не толькі ўзоры арганізацыі і правядзення наступальных аперацый, яна таксама з вялікім майстэрствам ажыццяўляла і іншыя віды баявой дзейнасці. Такімі дзеяннямі з'яўляліся:

а) абараняльныя дзеянні коннага корпуса па прыкрыццю адыходу 10-й арміі к Камышыну і Саратаву; характэрна, што ў гэтым выпадку дзеянні корпуса носяць актыўны характар, шматлікая конніца Мамангава, Шацілава, Пакроўскага і іншых за перыяд адыходу была моцна патрапана;

б) аператыўнае праследаванне адыходзячых войск Дзенікіна з хуткім апракідваннем іх пры спробах затрымацца на пазубіных рубяжах;

в) выхад з акружэння на Польскім фронце пад Замосцем, калі палякам і ў гэтай цяжкай для нас абстаноўцы было нанесена вялікае паражэнне.

Такім чынам, уся рознастайная баявая дзейнасць 1-й Коннай арміі, створанай вялікім Сталіным, дае нам выключныя прыклады таго, як трэба арганізаваць і выкарыстаць конніцу і як трэба перамагаць любога, нават мацнейшага ворага малой крывёю.

Чырвоная конніца цвёрда засвоіла аператыўна-тактычныя зсновы

дзеясці 1-й Коннай арміі і, увабраўшы ў сябе яе слаўныя баявыя традыцыі, за год мірнага жыцця ў значнай меры відазмянілася. Узброішыся новай складанай і рознастайнай тэхнікай, яна стала нямерна мацней і з'яўляецца грознаю сілай, здольнай выканаць любыя аператыўныя задачы.

Чырвоная конніца ва ўзаемадзеянні з танкамі, мота-пяхотай і авіяцыяй паказала сваю гатоўнасць і здольнасць быць рашаючай сілай пры выкананні задач, пастаўленых перад ёю камандаваннем Чырвонай Арміі па вызваленню ад польскіх панюў Заходняй Украіны і Заходняй Беларусі. Наша конніца паказала высокую рухавасць і маневранасць, робячы маршы з баямі ў першыя два дні пасля пераходу граніцы на 75-100 км. Яна таксама паказала вялікую прабучную сілу, гераізм і адвагу байцоў, камандзіраў і палітработнікаў.

Будзем спадзявацца, што і ў будучыню, калі гэтага патрабуе абстаноўка, Чырвоная конніца будзе ў першых радах абаронцаў нашай сацыялістычнай радзімы і, сакрушаючы любога ворага, які паспрабуе парушыць наш мірны жыццё, зноў пакрые чырвоныя баявыя сцягі неўвядомай славай.

„Правда“

Палітычная актыўнасць мас

Выбары ў Народнае Сабранне Заходняй Беларусі ператварыліся для працоўных Слонімскага павега ў вялікае нацыянальнае свята.

Зварот Беластоцкага часовага ўпраўлення быў падрукова ў мясцовай газеце «Вольная праца» на рускай, беларускай, яўрэйскай і польскай мовах, што дало шырокім масам насельніцтва магчымасць добра з ім азнаёміцца. На вуліцах можна было сустрэць натоўпы людзей, якія калектыўна чыталі і абмяркоўвалі гэты зварот. На ўсіх прадпрыемствах і ўстановах горада і павега былі праведзены мітынгі рабочых, сялян, рамеснікаў, інтэлігенцыі. Выступаючы на мітынгх дэлегаты і поўнаасцю падтрымлівалі ініцыятыву Беластоцкага часовага ўпраўлення склікаць Народнае Сабранне для рашэння хваляючых пытанняў жыцця беларускага народа.

Яшчэ больш узрасла палітычная актыўнасць мас пры вылучэнні кандыдатаў у дэпутаты Народнага Сабрання. Рабочыя, сяляне, рамеснікі, інтэлігенцыя горада абмяркоўвалі на сваіх сходках кожную кандыдатуру, стараліся паслаць у Народнае Сабранне сваіх лепшых сыноў і дачок.

На сходзе камітэта Быценьскай воласці сяляне аднадушна выставілі кандыдатам у дэпутаты Народнага Сабрання селяніна Івана Ігоравіча Калесніку, які зараз працуе старшыней валаснога сялянскага камітэта. Калеснік І. І. пачаў свойго жыцця батрачыў у памешчыкаў і кулакоў, працаваў на леснільных заводах. У 1936 г. кудысьці рэвалюцыйныя робы ў м. Быцень, за што ў 1938 г. быў арыштаван і выслан у канцэнтрацыйны лагер Бяроза-Картузка, дзе прабыў да прыходу Чырвонай Арміі.

Па Слонімскаму павету вакол 27 акруговых выбарчых камісій і 215 выбарчых участкаў згуртаваўся глыбокі актыв, які мала зрабіў для паспяховага правядзення выбараў.

Выбарчы актыв—гэта рабочыя, сяляне, рамеснікі, інтэлігенты, пачаслівыя тым, што збавіліся ад цяжкага беларускага ярма, што атрымалі магчымасць стварыць сапраўднае жыццё, якое прадэстаінавала ім Чырвоная Армія.

Актывістка 3-га ўчастка акруговай выбарчай камісіі гор. Слоніма Храбравіцкая Бася, па прафесіі партніха, літаральна тыднямі не пакідала выбарчага ўчастка, дакладна і добрасумленна выконвала ўсе даручэнні.

Член акруговай выбарчай камісіі № 2 гор. Слоніма тав. Хоінскі быў адначасова прымацован да выбарчага ўчастка № 4 той-жа акругі,

дзе забяспечыў 100-процантную яўку ў дзень выбараў—22 кастрычніка, для выбаршчыкаў свайго ўчастка арганізаваў канцэрт.

За час падрыхтоўкі да выбараў па гор. Слоніму і павету быў праведзен рад масавых палітычных і культурных мерапрыемстваў. На сходах рабочых, сялян, рамеснікаў і інтэлігенцыі ставіліся дакладны аб Сталінскай Канстытуцыі, аб рэвалюцыйным будучым СССР, аб перадавым роў у Народнае Сабранне Заходняй Беларусі. Пасля дэмадаў выступаўшыя расказвалі аб самым горкім мінулым і дзякавалі партыю большэвікоў, Чырвоную Армію і вялікага Сталіна за вызваленне. Удзельнікі мітынгаў і сходаў прымаюць рэзалюцыі, у якіх абавязваюцца ў дзень выбараў 22 кастрычніка на выбарчым участку і галасаваць за выстаўленых кандыдатаў у дэпутаты. У прыгільных тэлеграмах правадыру народаў вялікаму Сталіну яны гораў дзякавалі за клопаты аб лёсе беларускага народа. Пасля сходаў арганізуюцца масавыя выступленні мясцовых актывістаў і самадзейнасці, дэманстраваліся савецкія кінофільмы.

21 кастрычніка, за дзень да выбараў, адбыўся агульнагарадскі мітынг і дэманстрацыя. 10 тысяч працоўных гор. Слоніма вышлі на вуліцы, каб пратэмэстраваць сваю агульную большэвіцкую партыю і правадыру народаў таварышу Сталіну. Дэманстранты неслі партрэты кіраўнікоў большэвіцкай партыі і савецкага ўрада, плакаты і лозунгі, спявалі рэвалюцыйныя песні. Выступаўшы на мітынгу рабочы і сялянскі завод тав. Герман дзякаваў Чырвоную Армію за тое, што яна прынесла працоўным Заходняй Беларусі доўгачаканую свабоду.

19 кастрычніка адбыўся агульнагарадскі сход моладзі Слоніма. Актыв моладзі з вялікім густам упрыгожыў памяшканне Народнага Дома, дзе адбыўся сход. Цярэзную сцэну займаў вялікі партрэт тав. Сталіна, абвіты жывымі кветкамі. Лозунгі на рускай, беларускай, ўкраінскай і польскай мовах заклікалі моладзь прысці на выбарчыя участкі і галасаваць за выстаўленых кандыдатаў у дэпутаты Народнага Сабрання Заходняй Беларусі. Доклад на тэму аб Сталінскай Канстытуцыі зрабіў прадстаўнік Чырвонай Арміі тав. Осенаў. Пасля доклада з таварышамі прамовы выступіла тав. Літсенка на беларускай мове. Яна расказала пра цяжкую долю жанчыны пры панах, пра дзяцкі і прасторны жыццёвы шлях, адкрыты ёй цяпер. Затым выступіў тав. Гавурын на ўкраінскай мове. Ён гаварыў аб шчаслівай будучыні працоўнай моладзі. Тав. Буціловіч на польскай мове вітала ўдзельніцтва беларускага народа Чырвоную Армію. Агульны сход паслаў прывітальную тэлеграму таварышу Сталіну. У заключэнне быў праведзен вечар самадзейнасці. Хор з мясцовай моладзі выканаў песню аб Сталіне і рад іншых савецкіх песень.

Падрыхтоўчая агітацыйна-масавая работа дала свае вынікі. На Слонімскаму павету ў галасаванні ўдзельнічала 99,15 проц. усіх выбаршчыкаў. За вылучаных кандыдатаў галасавала 98,55 проц. усіх прымаўшых удзел у выбарах.

Галасуючы за выстаўленых кандыдатаў у Народнае Сабранне, насельніцтва Слонімскага павета разам з тым галасавала за савецкую ўладу, за далучэнне Заходняй Беларусі да СССР і ўваходжанне ў састаў Саюза ССР, за канфіскацыю памешчыцкіх зямель, за нацыяналізацыю банкаў і буйнай прамысловасці.

Гэта свае жаданне працоўныя Слонімскага павета выказвалі ў сваіх выступленнях на мітынгах і ў друку.

Рабочы кафельнага завода гор. Слоніма тав. Град Браніслаў расказаў: «Усе мае жыццё было поўна слез і гора. Працаваў па 16-18 гадзін у суткі, а зарабляў столькі, што не мог пракарміць сваю сям'ю. Жылі ў жудасных умовах, у падвале, дзе было цёмна, холадна і сыра. Толькі зараз мы вольна ўздыхнулі. Чырвоная Армія прынесла нам свабоду і радасць. 22 кастрычніка я разам з сям'ёю буду галасаваць за тав. Хомскага. Я ведаю, што ён рабочы і ў Народным Сабране будзе галасаваць за ўстанаўленне ў нас савецкай улады».

Па Слонімскаму навету ў дэпутаты Народнага Сабраання выбрана 27 чалавек. Усе яны атрымалі абсалютную большасць галасоў. Многія з іх, як тт. Хомскі, Калеснік, Русецкая, Скок, праследваліся за рэвалюцыйную дзейнасць пры польскай уладзе, сядзелі ў турмах і канцэнтрацыйных лагерах, адкуль былі вызвалены з прыходам Чырвонай Арміі. Па нацыянальнасці сярод 27 дэпутатаў—24 беларусы, 2 яўрэі, 1 паляк.

Асаблівую цікавасць прадстаўляе характарыстыка дэпутата Скола Міхаіла Раманавіча. 1897 года нараджэння. Сын батрака. За рэвалюцыйную работу тры разы арыштоўваўся. 8 год прасядзеў у турме. У 1938 г. прыгаворан да пакарання смерцю. Прыгавор заменілі па жыццёвым заключэннем у турме. Быў вызвалены толькі пасля прыходу Чырвонай Арміі.

Дэпутат Хомскі Хаім Янкелевіч. 1895 года нараджэння. З малых гадоў працаваў у пякарню. У 1919—20 г. удзельнічаў у грамадзянскай вайне ў радах Чырвонай Арміі. У 1926 г. за рэвалюцыйную дзейнасць прысуджаны на 6 год турмы. У 1939 г. польскі ўрад саслаў яго ў канцэнтрацыйны лагер Картуз-Бяроза, адкуль ён вызвалены Чырвонай Арміяй.

Выбары дэпутатаў у Народнае Сабраанне ўзнялі да палітычнага ўдзелу многія тысячы працоўных. Часовае кіраўніцтва гор. Слоніма штодзённа наведваюць больш 200 чалавек. Прыходзяць з просьбай адкрыць школу, перавесці навучанне на беларускую мову, прыняць дзяцей у гімназію, арганізаваць вячэрнюю вучобу. Многія просяць устроіць на раб.

Часовае кіраўніцтва ўважліва перасяляе бежанцаў і беспрацоўных ў раскіданыя па горадзе Слоніме праводныя і амадскія работы, на якіх знаходзіцца вялікая колькасць рабочых. Іх перамяшчэнне і гортваннем машынаў і амысловасці беспрацоўе будзе зусім ліквідавана.

Многа ўвагі ўдзяляецца расшырэнню школьнай сеткі. У гімназі адкрыты паралельныя класы. Для падрыхтоўкі настаўнікаў праводзяцца курсы. Падрыхтоўваецца адкрыццё вячэрніх школ для дарослых. Для бедных дзяцей адкрываецца дзіцячы дом у былым маентку памешчанняў.

Іншым задавальненнем сустрэла і кіраўніцтва адкрыццё платных амбулаторыяў і больш шырокае правядзенне іх работы. Вялікі наплыў наведвальнікаў. Пры ідзеле аховы здароўя дзяцей арана хуткая медыцынская дамога. Машына з хуткай перадачай выкліку выезджае ў воласці і вёскі для бясплатнага лячэння хворых.

Кіраўнікі панскай Польшчы зусім не клапаціліся аб культурным абслугоўванні насельніцтва. На ўвесь Слонімскі навет быў адзін На-

родны дом, які напамінаў хутчэй хлос, чым культурную ўстанову. Зараз адкрыты клубы і чыталні, якія насельніцтва наведвае з вялікаю ахвотай. У час выступленняў хора імені Пятніцкага колькасць жадаючых паслухаць канцэрт даходзіла да некалькіх тысяч, а памяшканне Народнага дома магло ўмясціць толькі 300-350 чалавек. Вось чаму яно неабходна зараз расшырыць і пераабсталяваць, а таксама пакланіцца аб арганізацыі клубаў, чыталень, дамоў соцкультуры ў валасцях і вёсках.

Часаме ўспраменьне ўпэўнена, што пры брацкай дапамозе працоўных шчасливай Совецкай Беларусі яно здолее вырашыць усе злободзінныя жыццёвыя пытанні гаспадарчага і культурнага характару.

Працоўныя Слонімскага павета, як роўнапраўныя грамадзяне вялікага Совецкага Саюза, у брацкім яднанні з народамі Беларускай Совецкай Соцыялістычнай Рэспублікі, ідуць смела ўперад да новага шчаслівага жыцця пад сонцам Сталінскай Канстытуцыі.

Палкі барацьбіт за справу Леніна—Сталіна

Памяці С. М. Кірава

1 снежня 1934 года ў Ленінградзе, у Смольным, загінуў ад злыдзействаў і дэкадэнтскага перавержэння С. М. Кірава—Сталіна Сергей Міронавіч Кіраў. Прайшло пяць год з таго, як у нашай радзіме ўзрушаны жалобнаю весткай аб смерці вогненнага трыбуна большэвізма, саратнікі і ворагі рабочага саветаў—таварыша Сталіна, якім з'яўляўся і Кіраў.

Яго гераічнае жыццё было ўвасабленнем ідэалаў і прынцыпаў рэвалюцыйнага барацьбы, трывалымі і трывалымі ўражаннямі з рэвалюцыйных трацкісцка-зіноўеўскіх, бухарынскіх і іншых перавержэнняў. Не стала аднаго з самых слаўных кіраўскоў нашай ленинска-сталінскай партыі, не стала аднаго з самых светлых, самых бесстрашных і самых верных ворагам і пераможцам.

«Таварыш Кіраў прадстаўляў сабой узор большэвіцкага страху і цяжкасцей у партыі. Яго прамата, жалезная стойкасць, яго натхнёнага трыбуна рэвалюцыі спрыяла ўзнікненню і мяккасцю ў асабістых таварыскіх і сяброўскіх адносінах, імяністай цеплынёй і скуронасцю, імяністай імяністай»—так пісаў у сваім жалобным лісьце таварыш Сталін і яго самыя блізкія сябры.

Сергей Міронавіч Кіраў з'яўляўся крышталёва чыстым і стойкім ленинцам-сталінцам, выхаваным і вырашчаным нашай партыяй. Ён быў увасабленнем прафесіянала-братскага свята захоўваў у любой абстаноўцы вялікае званне члена нашай партыі. Ён быў сапраўдным арганізатарам і вярхоўным навуковцам іх барацьбе за дыктатуру рабочага класа, у іх барацьбе за перамогу камунізму.

30 год свайго жыцця Кіраў прысвяціў барацьбе за перамогу рабочага класа і за перамогу ленинска-сталінскай партыі. Яго жыццё было ўвасабленнем ідэалаў і прынцыпаў рэвалюцыі.

Яшчэ ў дзяцінстве, у далёкай глушы, куды дасягнулаў рэвалюцыя, у ім былі запалены першыя іскры рэвалюцыйнай мыслі і веры. І ў рэвалюцыі 1905 года, у перыяд зняволення, у перыяд глухой рэакцыі, і ў баях за перамогу Кастрычніцкай сацыялістычнай рэвалюцыі ў 1917 годзе, і ў мадзянскай вайны—на Паўночным Каўказе, пад Астраханню і ў гранітнай цытадэлі пролетарскай і пераможчай партыі.

усюды Сергей Міронавіч Кіраў у вялікіх і малых справах умеу ува-
сабляць у жыццё лепшыя якасці сына большэвіцкай партыі, партыі
Леніна—Сталіна.

Таварыш Кіраў глыбока любіў партыйную работу і аддаваў ёй усё
сваё сэрца, усё сваё каштоўнае жыццё. Ён горача, страсна любіў і адве-
рагау нашу партыю, нястомна змагаўся за чыстату і умацаванне яе
радоў, за іх ідэйна-палітычную ўзброенасць і боездольнасць, за боль-
шэвіцкае адзінства і маналітную згуртаванасць.

Надаючы велізарнае значэнне пытанням марксісцка-ленінскай тэо-
рыі, ён прымаў актыўны ўдзел у распрацоўцы раду тэарэтычных
проблем (пытанні вывучэння гісторыі СССР і іншыя).

Гісторыя большызма,—гаварыў тав. Кіраў у сваім дакладзе
на IV Ленінградскай аб'яднанай аблас-
ной і гарадской канферэнцыі ВКП(б),—баявая зброя міжнарод-
нага пролетарыята ў барацьбе за кунізм, непераможная зброя
рабочага класа СССР у будаўніцтве сацыялізма. Гісторыя нашай
партыі вучыць таму, як вызваляць працоўных ад гнету капіталізму
і диктатуру рабочага класа.

Гісторыя нашай куністычнай партыі ёсць гісторыя пабеда
носнага пролетарскага рэвалюцыі і будаўніцтва сацыялізма. Кож-
ная старонка, кожны радок гісторыі нашай партыі—гэта не
проста хроніка падзей, гэта велізарная глыбокая навука, не ве-
даючы якой нельга рабіць пролетарскую рэвалюцыю».

Выхаваны вялікімі ідэямі Маркса, Энгельса, Леніна і Сталіна, таварыш
Кіраў умеў далёка глядзець уперад, у будучае, ясна бачыў пер-
спектыву нашага развіцця, умеў правільна, па-большэвіцку рашаць
задачы партыйнай і гаспадарчай работы.

Таварыш Кіраў заўсёды удзяляў выключную увагу пытанням ідэй-
нага выхавання куністаў, авалодання членамі і кандыдатамі пар-
тыі марксісцка-ленінскай тэорыяй. Ён бачыў у гэтым, сродку
нашага жалезнага адзінства радю партыі, ключ да паспя-
ху нашых сталых перамог.

У сваёй выдатнай прамове на XVII з'ездзе ВКП(б) тав. Кіраў
гаварыў:

Я думаю, што ўсюкую навуку, у тым ліку і тэхніку і механі-
ку, мы павінны ўзнімаць на такую вышыню, якая недасягнута
капіталістычнымі краінам. Гэта зусім правільна. Скажам, навука
у працэсаванні матэрыялаў—гэта вельмі неабходная навука.
Але мы ні на адну хвіліну не павінны забываць, што мы ўстаем
у такой астановацы, калі тая навука, якую мы вывучаем супраць-
ленне процістаячых нам класаў унутры краіны і за яе межамі.
Гэта навука павінна займаць першае месца.

Гэтыя выдатныя словы тав. Кіраў, якія ён сказаў на з'ездзе, у нашай
партыі ва ўсю історыю нашай партыі, у нашай гісторыі, у нашым
жыццёвым задачы—авалодаць рэвалюцыянай тэорыяй марксізму.

Таварыш Кіраў глыбока разумеў мабілізуючую і арганізуючую
і арганізуючую сілу рэвалюцыянай тэорыі, і ён заўсёды заклікаў членаў
партыі да авалодання гэтай тэорыяй.

Выключна многа энергіі і сілы, многа арганізуючай работы,
многа бяссонных начэй аддаў Сергей Міронавіч справе умацавання
магутнасці нашай доблеснай Чырзонай Арміі і Чырвонага Флота,
умалодання абароны горада Леніна і ўсяго Савецкага Саюза. Тав. Кіраў

раў меў усе падставы заявіць на V абласной і II гарадской Ленінградскай партканферэнцыі ў студзені 1934 года:

«Няхай ведаюць усе, хто хоча папраўляць свае безнадзейныя справы за кошт Савецкага Саюза, што мы здолеем арганізаваць поўны разгром праціўніка на фронце».

Агалцелая зграя фінскіх бандытаў—ленцужных лсоў англійскага і французскага імперыялізма—бесперапынна рыхтавалі палітыку антаговыя савецкіх вайсковых правакацый і, урэшце, увяргла Фінляндыю ў злачынную вайну супроць Савецкага Саюза—вячэрага друга фінляндскага народа. Але народ Фінляндыі не жадае вайны, ён хоча жыць мірна, у дружбе з вялікім суседам—Савецкім Саюзам.

Наша доблесная Чырвоная Армія яшчэ раз паказала сваю несакрышчальную магутнасць, яшчэ раз выкінула сваю вялікую вызваленчую сілю. Народныя масы Фінляндыі з велізарным энтузіязмам сустракаюць і втаюць доблесную неперажоўную Чырвоную Армію. Фінляндскі народ добра ведае, што Чырвоная Армія ідзе ў Фінляндыю не як забаявальнік, а як друг і вызваліцель працоўнага народа ад гнету капіталістаў і памешчыкаў.

Створаны на волі фінскага народа сапраўны народны ўрад сфарміравану Першафінскіх кортаў і запрашуе ўрад СССР аказаць Фінляндскай дэмакратычнай рэспубліцы неабходнае садзействанне сіламі Чырвонай Арміі. Наша доблесная Чырвоная Армія разам з працоўнымі масамі фінляндскага народа разгроміць белы рэжым і забяспечыць незалежнасць і безапаснасць Фінляндыі шляхам устанавлення дружэственных адносін з Савецкім Саюзам, забяспечыць незаўсёды безапаснасць горада Леніна—капіталі пролетарскай рэвалюцыі.

Многа ўвагі і клопату ўдзяляў тав. Кіраў большэвіцкай барацьбе за ўмацаванне сацыялістычнай дзяржавы.

«Без усямернага ўмацавання Саветаў, асноўнага рычага дыктатуры пролетарыята, таварышч, нельга зламаць супраціўленне гінурых капіталістычных элементаў, нельга адстаяць савецкую краіну супроць міжнароднага імперыялізма... Нельга пабудаваць бяскласавае сацыялістычнае грамадства. Умацаванне дыктатуры пролетарыята, умацненне кіруючай ролі рабочага класа—важнейшы залог нашых новых перамог».

Непахісна, ацаніўшы большэвіка, ланінец-сталінец, Сергей М. М. з выключнай любові і адданасцю таварышу аб прыздыру партыі і народа—таварышу Сталіне:

«Цяжка ўявіць сабе фігуру гэтага гіганта, якім з'яўляецца Сталін. За апошнія годы, з таго часу, калі мы працавалі без Леніна, мы не ведалі ні аднаго навароту у нашай рабоце, ні аднаго коўкі-небудзь буйнага пачынення, лозунга, напрамку у нашай палітыцы, аўтарам якога быў-бы не таварыш Сталін, а хто небудзь іншы. Уся асноўная работа—гэта павінна ведаць партыя—праходзіць па ўказаннях, па ініцыятыве і пад кіраўніцтвам таварыша Сталіна. Самыя вялікія пытанні міжнароднай палітыкі рашаюцца па яго ўказанню, і не толькі гэтыя вялікія пытанні, як, здавалася-б, трэццеступенныя і нават дзесяціступенныя пытанні цікавяць яго, калі яны датычаць рабочых, сялян і ўсіх працоўных нашай краіны..

Магутная воля, каласальны арганізатарскі талент гэтага чалавека забяспечвае партыі своєчасовае правядзенне вялікіх гістарычных паваротаў, звязаных з пабеданосным будаўніцтвам соцыялізма».

Выключную ролю адыграў Сергей Міронавіч у барацьбе ленинградскіх большэвікоў за перамогу соцыялізма. Пад яго непасрэдным кіраўніцтвам праведзена карэнная рэканструкцыя ленинградскай прамысловасці і пераабсталяванне Ленінграда ва ўзорны соцыялістычны горад. Пад непасрэдным кіраўніцтвам таварыша Кірава ажыццяўлялася ў Ленінградскай абласці, на аснове сучаснай калектывізацыі, ліквідацыя кулацтва як класа.

Сергей Міронавіч Кіраў быў настаўнікам, другом і любімцам найшырэйшых мас рабочых, калгаснікаў, інтэлігенцыі і дзяцей. Савецкі народ бачыў у ім свайго блізкага і любімага лідэра партыі. Тым ненавідней яго імя было для ўсіх ворагаў рэвалюцыі, тым дасцей яго ненавідзелі трацкісцка-бухарынскія выродкі, чые контррэвалюцыйныя прошукі так майстэрскі, так метка, нагалаву разбіваў таварыш Кіраў.

Поспехі соцыялізма ў нашай краіне прыводзілі ў шаленства падгалоскаў разбітых класаў—рэшты бухарынцаў і трацкістаў.

«Гэтыя паны расцэньвалі дасягненні рабочых і калгаснікаў не з пункту гледжання інтарэсаў народа, які вітаў кожнае такое дасягненне, а з пункту гледжання інтарэсаў сваёй жалкай, адарванай ад жыцця і наскрозь прагніўшай фракцыйнай групы. Паколькі поспехі соцыялізма ў нашай краіне азначалі перамогу палітыкі партыі і канчатковы прывал палітыкі гэтых паноў, гэтыя паны, замест таго, каб прызнаць відавочныя факты і ўключыцца ў агульную справу, сталі помсціць партыі і народу за свае няўдачы, за свой прывал, сталі пакасаць і шкодзіць справе рабочых і калгаснікаў, узрываць шахты, падпальваць заводы, шкодзіць у калгасах і саўгасах,—каб сарваць дасягненні рабочых і калгаснікаў і выклікаць у народзе незадаволенне Савецкай уладай. А каб уберагчы пры гэтым сваю жалкую групу ад выкрыцця і разгрому, яны накінулі на сябе маску адданных партыі людзей, сталі ўсё больш і больш ліслівіць перад партыяй, славасловіць партыю, прасмыкацца перад ёю, прапавджаючы на справе сваю скрытую ад вачэй падрыўную дзейнасць супроць рабочых і сялян»^{*)}.

Азлобленыя перамогай соцыялістычнага будаўніцтва, напоўненыя лютай зварынсай нянавісцю да вялікага савецкага народа трацкісцка-бухарынскія мярзотнікі ішлі на самыя нізкія і каварныя злачынствы, каб падарваць гаспадарчую і абаронную магутнасць нашай соцыялістычнай радзімы, каб спыніць трыумфальнае шэсце соцыялізма, каб вярнуць ненавіднае капіталістычнае рабства, каб сарваць велізарны ўздым матэрыяльнага і культурнага ўзроўню працоўных, бесперапынны рост іх заможнага і культурнага жыцця. Прадаўшыся замежным разведкам, трацкісцка-бухарынскія шпіёны і забойцы гандлявалі нашай зямлёй, нашай незалежнасцю і свабодай.

Агідныя каты, подлыя іезуіты, яны арганізавалі і ажыццявілі самымі гнуснымі сродкамі забойства крыжачны-чыстых, непакінутых большэвікоў В. В. Куйбышава і В. Р. Менжынскага і вялікага савец-

^{*)} „Кароткі курс гісторыі ВКП(б)“, стар. 306—307.

кага пісьменніка, генія рускага народа А. М. Горкага, яны-ж учынілі злосьнае забойства палкага трыбуна пролетарскай рэволюцыі, не забойцу-нага С. М. Кірава. Яны падрыхтоўвалі забойства нашага любмага правадыра і настаўніка вялікага Сталіна і яго верных саратнікаў, любімцаў партыі і народа таварышоў Молатава, Кагановіча і Варашылава.

Зладзейскі выстрал у таварыша Кірава глыбокім болем і гневамі адазваўся ў сэрцах працоўных нашай краіны і ўсяго свету. Ён узняў ярсць і нянавіць народа супроць наймітаў замежных разведак, злейшых здраднікаў радзіме—трацкісцка-бухарынскай банды забойцаў, шпіёнаў, дыверсантаў. На выстрал гэтых бандытаў, на іх спробы спыніць ход гісторыі, якую твораць працоўныя нашай краіны пад кіраваннем большэвіцкай партыі, народы СССР адказалі сакрушчальным ударам, грозна напамідаючым трацкісцка-бухарынскім паланцам і ўсім ворагам народа аб тым, што ўсякі, хто паспрабуе патапіць будаўніцтва новага грамадства, знішчыць заваяванае шчасце многамільённага народа, будзе бязлітасна раздушан і, як нечысць, скінут з гістарычнага шляху, па якому вядзе народы СССР таварыш Сталін.

Куля трацкісцка-бухарынскіх бандытаў спыніла страсна жаданае жыццё і змагацца сэрца Сергея Міронавіча. Гэты выстрал быў выразам зваротнай злобы і адчаю пацярпеўшых паражэнне класавых ворагаў. Але ім не удалося і ніколі не удалася пагубіць тую справу, за якую змагаўся і аддаў сваё жыццё таварыш Кіраў. Большэвіцкая партыя не дрогнулі. Партыя яшчэ мацней самкнулася вакол свайго Цэнтральнага Камітэта, вакол таварыша Сталіна.

Гадавіна смерці тав. Кірава, асвятляючы ў нашай памяці роднае аблічча Сергея Міронавіча, напамінае нам аб неабходнасці весці бязлітасную барацьбу з ворагамі народа, аб неабходнасці павышаць нашу рэволюцыйную пільнасць, аб неабходнасці змагацца за завяршэнне той справы, за якую змагаўся і загінуў тав. Кіраў.

Нашы перамогі—лепшы помнік тав. Кіраву. Няхай яшчэ лепш і хутчэй працуюць нашы станцыі, трыбуны і камбаны. Няхай яшчэ больш арганізаванай і ўшчыльненай стане наша праца. Няхай мацнее і шырыцца савецкае спадарожства імя Трэцяга Сталінскага Пяцігодкі. Няхай яшчэ ярчэй гарыць наша нянавіць, большэвіцкая пільнасць і непрымымасць да ворагаў.

XVIII гістарычны з'езд ВКП(б) з усёй сілай падкрэсліў:

«Для ажыццяўлення задач трэцяй пяцігодкі неабходна поўнасю ліквідаваць вынікі контррэволюцыйнага шкодніцтва, шпіёна-трацкісцка-бухарынскіх агентаў фашызма і замежнага капітала, узяць большэвіцкую пільнасць ва ўсёй рабоце па будаўніцтву кунізму і заўсёды памятаць указанне партыі аб тым, што пакуль існуе знешняе капіталістычнае акружэнне, разведкі замежных дзяржаў будуць засылаць да нас шкоднікаў, дыверсантаў, шпіёнаў і забойцаў, каб псаваць, пакасіць і аслабляць нашу краіну, каб перашкаджаць росту кунізму ў СССР» *).

Сергей Міронавіч Кіраў, чыё вялікае сэрца ўмяшчала энергію, барацьбу і радасць многамільённага Савецкага народа, чыя воля была непадзельна спаяна з непахіснаю воляй партыі Леніна—Сталіна, якая вядзе народ да кунізму, будзе жыць у стагоддзях.

*) Стэнаграф. справаздача XVIII з'езда ВКП(б), стар. 666.

Кожная новая перамога ў будаўніцтве сацыялістычнага грамадства гэта працяг жыцця нястомнага, жыццерадаснага і абыцельнага чалавека, імя якому—Кіраў.

Совецкі народ, як сказаў аб Кіраве тав. Жданаў, «свята ўшаноўвае памяць таго, хто аддаў усё сваё жыццё без астатку за трыумф ідэй Маркса—Энгельса—Леніна—Сталіна. Яго светлы вобраз будзе заўсёды прыкладам для працоўных, і памяць аб ім не пагасне наўсёкі».

Слаўнае жыццё С. М. Кірава вучыць нас неабходнасці ўсямерна павышаць большэвіцкую пільнасць, быць бязлітаснымі да трацкістаў, зіноўеўцаў, бухарынцаў, буржуазных нацыяналістаў—гэтых заклятых ворагаў партыі і народа, яно вучыць большэвіцкай непрымірымасці да малейшага ахінення ад марксізма-ленінізма, да служыць прыкладам таго, як можна і неабходна спалучыць у сабе глыбокія веды марксізма-ленінізма са здольнасцямі арганізатара і кіраўніка.

Сапраўды рэвалюцыйная пільнасць—гэта важнейшая якасць большэвіка—павінна падмацоўвацца яго ідэяй узброенасцю: веданнем законаў грамадскага развіцця і класовай барацьбы, веданнем усіх подлых прыёмаў, якія ужывалі ворагі ў барацьбе супраць партыі Леніна—Сталіна.

Таварыш Сталін не раз папярэджваў, што пакуль існуе капіталістычнае акружэнне, замежныя разведкі будуць засылаць да нас шпіёнаў, дыверсантаў, шкоднікаў і збойцаў. Таварыш Сталін укавае на неабходнасць усямерна умацоўваць Чырвоную Армію і Чырвоны Ваенна-Марскі Флот, пастаянна трымаць увесь наш народ у стане баявой мабілізацыі і гатоўнасці, павышаць большэвіцкую пільнасць.

У сваім пісьме да арганізацый партыі, выданым у сувязі са зладзейскім забойствам таварыша Кірава, Цэнтральны Камітэт ВКП(б) указваў, што «не благуша патрэба нам, а пільнасць, сапраўдная большэвіцкая рэвалюцыйная пільнасць. Трэба памятаць, што чым безнадзейней становіцца ворагаў, тым ахвотней яны будуць хватацца за «крайні сродак», якая дзіны сродак асуджаных у іх барацьбе з Совецкай уладай. Трэба памятаць гэта і быць пільнымі»^{*)}.

Глыбокае веданне і разуменне гісторыі нашай большэвіцкай партыі партыйнымі і непартыйнымі большэвікамі паскарэе пераможны рух да камунізма і з'явіцца важнейшым сродкам павышэння рэвалюцыйнай большэвіцкай пільнасці.

Выдатны рэвалюцыянер, палкі змагар за вучэнне і справу Леніна—Сталіна, таварыш Краў бязлітасна грамаў ворагаў сацыялізма. Зладзейскі ўчынак трацкіска-бухарынскіх бандытаў вырваў з нашых радю палкага і роднага трыбуна, непахіснага змагара за камунізм—С. М. Кірава. Ворагі панеслі заслужаную кару—яны былі знішчаны Совецкім народ, моцны сваім маральна-калываным атыпаваннем, сваёй згуртаванасцю вакол большэвіцкай партыі і савецкага ўрада, вакол свайго правадыра і друга—вількага Сталіна, давайце дапамагчы канца справу, з якую ўсё сваё жыццё змагаўся таварыш Краў.

Совецкі народ пад кіраўніцтвам большэвіцкай партыі, пад вадзіцельствам мудрага правадыра таварыша Сталіна ідзе да поўнай перамогі камунізма. Гэта мэта, у якую так моцна верыў і за якую ўсё сваё жыццё змагаўся тав. Краў, немінула будзе ажыццёўлена ў нашай краіне і ва ўсім свеце.

^{*)} Кароткі курс гісторыі ВКП(б)^{*)}, стар. 309.

КАНСУЛЬТАЦЫІ

Н. Стэрнін

Вучэнне Леніна—Сталіна аб Соеётах

Вучэнне Леніна—Сталіна аб Соеётах—гэта вялізнейшым творчым укладам у скарбніцу марксізму-ленінізму, вынікам геніяльнага абагульнення багацейшага вопыту тых рускіх рэволюцый і рэволюцыя новага, што дало пасля смерці вялікіх асновапаможнікаў у будаўніцтве сацыялізма Маркса і Энгельса развіццё капіталізма і рабочы рух ва ўсім свеце.

Вучэнне Леніна—Сталіна аб Соеётах, як адзіна магчымы і дасягнуты ў форме дыктатуры пролетарыята, паказвае магучую сілу ленінска-сталінскага прадбачання і неаданімае значэнне марксісцка-ленінскай тэорыі, якая, апіраючыся на вопыт рэволюцыйных мас, асвятляе, як пражэктар, шляхі барацьбы рабочага класа за перамогу камунізму.

Сіла марксісцка-ленінскай навукі аб развіцці грамадства, аб прадбачанні рэволюцый і аб ідэалізме камунізму заключаецца ў тым, што яна безупынна развіваецца і перасканальваецца, узбагачаючыся ў сваім развіцці новымі вопытамі барацьбы рабочых мас, новымі пераходамі. Яна дазваляе вызначаць не толькі тое, як і куды развіваюцца рэвалюцыі ў сучасным, але і тое, як і куды яны павінны развівацца ў будучым, дае магчымасць прадбачыць ход падзей.

Вучэнне Леніна—Сталіна аб Соеётах, як адзіна магчымай дзяржаўнай форме дыктатуры пролетарыята і тыпе новай, вышэйшай пролетарскай дэмакратыі, бліскача пацверджана перамогай сацыялізма і трыумфам пролетарскай дэмакратыі на адной шостай частцы зямнога шара. У ленінска-сталінскім вучэнні аб Соеётах выражана магучая сіла марксісцка-ленінскага навуковага прадбачання, якое апіраецца на творчы вопыт рэволюцыйных мас, вялікая сіла кіраўніцтва большэвіцкай партыі, геніяльная пражэктывасць вялікіх праграм і стратэгіяў, горніх артоў пролетарскай рэволюцыі—Леніна і Сталіна.

* * *

Вялікія асновапаможнікі навуковага сацыялізма—Маркс і Энгельс памерлі занадта да таго, як творчы ініцыятыўны рабочага класа Расіі нарадзіла ў асін і бурны рэвалюцыя 1905 года і вую, ініцыятыўна ў свеце палітычную арганізацыю рабочага класа—Советы рабочых дэпутатаў.

Маркс, развіваючы ў сваіх працах вялікую ідэю рэволюцыйнага марксізма,—ідэю дыктатуры пролетарыята, не мог указаць той канкрэтнай палітычнай формы, у рамках якой будзе здзейснена вызваленне рабочага класа і поўная перамога сацыялізма.

Маркс пісаў у 1875 годзе:

«Паміж капіталістычным і комуністычным грамадствам ляжыць перыяд рэволюцыйнага ператварэння першага ў другое. Гэтаму перыяду адпавядае і палітычны пераходны перыяд, і дзяржава гэтага перыяда не можа быць нічым іншым, акрамя як рэволюцыйнай дыктатурай пролетарыята».

Указанне Маркса ў 70-х годах аб тым, што найбольш мэтазгоднаю формай яе з'яўляецца палітычная арганізацыя тыпу Парыжскай Комуны, не атрымала, нажаль, далейшага развіцця ў яго працах і было забыта.

Энгельс у 1891 годзе ў крытыцы праекта Эрфурцкай праграмы заявіў, што «дэмакратычная рэспубліка... з'яўляецца... спецыфічнаю формай для дыктатуры пролетарыята». Грунтуючыся на гэтым палажэнні Энгельса, марксісты ўсіх краін лічылі да 1917 года лепшай палітычнай формай у пераходны перыяд ад капіталізма да комунізма парламенцкую дэмакратычную рэспубліку.

Развіваючы марксізм у новых умовах эпохі імперыялізма і пролетарскіх рэволюцый, вывучыўшы вопыт рэволюцыйнага творчасці рабочага класа Расіі ў 1905 і 1917 годах, навукова абагуліўшы багацейшы вопыт рабочага руху ад Парыжскай Комуны 1871 года да другой рускай рэволюцыі 1917 года, вялікі правадыр і тэарэтык рэволюцыйнага марксізма, аснова нашай партыі Вадзім Ільіч Ленін зрабіў велізарнейшы ўклад у сусветную скарбніцу марксізма, адкрыўшы Совецкую ўладу, як найбольш мэтазгодную форму палітычнай арганізацыі грамадства ў пераходны перыяд ад капіталізма да соцыялізма.

Развіваючы марксісцкую тэорыю на аснове вопыту рускіх рэволюцый 1905 і 1917 гг., Ленін з геніяльнай празарлівасцю, з велізарнейшай сілай творчага марксізма высунуў у 1917 годзе лозунг арганізацыі рэспублікі Совецкай, як лепшай палітычнай формы дыктатуры пролетарыята. У сваіх славутых «Красавіцкіх тэзісах» Ленін пісаў:

«Не парламентарная рэспубліка, — варот да яе ад С. Р. Д. было-б крокам назад, — а рэспубліка Совецкай Рабочых, Батрацкіх і Сялянскіх Дэпутатаў па ўсёй краіне, знізу да верху» *).

Калі Парыжская Комуна, аб гэтым гаварыў Маркс, была зародкам палітычнай формы дыктатуры пролетарыята, то Совецкая ўлада, уцверджаная н. д. і р. зніжэннем большага і меншага імядыроў Леніна і Сталіна перамогшым пролетарыятам у 1917 годзе, з'яўляецца развіццём і завяршэннем палітычнай формы дыктатуры пролетарыята. Рэспубліка Совецкая, як указваў Ленін, з'яўляецца «адзінай формай, здольнай забяспечыць найбольш хуткі пераход да соцыялізма».

Совецкая ўлада з'яўляецца новай формай дзяржаўнай арганізацыі ў перыяд пераходу ад капіталізма да соцыялізма, прынцыпова адметнай ад старой буржуазна-дэмакратычнай і парламентарнай формы; новым тыпам дзяржавы, якая адпавядае задачам поўнага вызвалення працоўных ад усякага гнету і эксплуатацыі, задачам дыктатуры пролетарыята, задачам пабудовы новага, комуністычнага грамадства.

*) Ленін, т. XX, стар. 88.

Перамога Совецкай улады азначае карэнны паварот, пераломны момант у сусветнай гісторыі.

«Эпоха буржуазна-дэмакратычнага парламентарызма скончылася, пачаўся новы раздзел сусветнай гісторыі: эпоха пролетарскай дыктатуры» (Ленін).

Ленін у баях з ворагамі развіцця вялікае вучэнне Маркса і Энгельса аб пролетарскай дыктатуры, ён унёс каштоўнейшы ўклад у скарбніцу марксізма, адкрыўшы дзяржаўную форму дыктатуры пролетарыята—Совецкую ўладу.

У «Кароткім курсе гісторыі ВКП(б)» гаворыцца:

«Што было-б з партыяй, з нашай рэвалюцыяй, з марксізмам, калі-б Ленін спасаваў перад буквай марксізма і не рашыўся змяніць адно з старых палажэнняў марксізма, сфармуляванае Энгельсам, новым палажэннем аб рэспубліцы Совецкай, адпавядаючым новай гістарычнай абстаноўцы? Партыя блукала-б у пацёмках, Саветы былі-б дэзарганізаваны, мы не мелі-б Совецкай улады, марксісцкая тэорыя пацярпела-б сур'ёзны урон. Прайграў-бы пролетарыят, выйгралі-б ворагі пролетарыята»^{*)}.

Ленін і Сталін разграмілі ворагаў рэвалюцыі—меншавікоў, эсэраў, трацкістаў і бухарынцаў, выступаўшых за захаванне буржуазна-капіталістычнай дзяржавы, змагаўшыхся супраць Кастрычніцкай рэвалюцыі і дыктатуры пролетарыята, ярасна атакаваўшых ідэю Совецкай улады і самую Совецкую ўладу.

Ленін і Сталін, як велізарнейшыя тэарэтыкі і творцы новакага марксізма, не толькі адстаялі супраць усіх ворагаў вялікага Маркса і Энгельса, але і развілі далей марксісцка-ленінскую навуку, даўшы міжнароднаму пролетарыяту і ўсяму чалавецтву вялікую ідэю Совецкай дзяржавы, як дзяржаўную форму дыктатуры пролетарыята, увасобіўшы гэту вялікую ідэю ў жыццё, узброіўшы рабочы клас усяго свету багцейшым вопытам пераможнай сацыялістычнай рэвалюцыі ў СССР, вопытам перамогі сацыялізма і трыумфа пролетарскай дэмакратыі ў краіне Совецкай.

Велічым дакументам, завяршаючым гіганцкую гістарычную эпоху Совецкай дзяржавы і сацыялізму ў нашай краіне, з'явілася Сталінская Канстытуцыя, якая стала маяком, светачам вызвалення для усяго прыгнечанага чалавецтва.

У гістарычным дакладзе таварыша Сталіна на XVIII з'ездзе партыі мы бачым далейшае геніяльнае развіццё марксісцка-ленінскага вучэння аб дыктатуры пролетарыята, аб савецкай дзяржаве, аб функцыях, задачах і змесце работы сацыялістычнай дзяржавы ў перыяд пераходу ад сацыялізма да кунізма.

Таварыш Сталін узброіў большэвіцкую партыю і рабочы клас Савецкага Саюза яснай і чоткай перспектывай далейшага руху ўперад да поўнай перамогі кунізма.

Советы ўпершыню ўзніклі ў ходзе першай рускай рэвалюцыі 1905 года. Тады ў ралізе буйных гарадоў і амаль ва ўсіх рабочых цэнтрах па ініцыятыве рэвалюцыйных мас ствараліся Саветы рабочых дэпутатаў, у радзе месц былі створаны Саветы рабочых і сялянскіх дэпутатаў, Саветы салдацкіх і матроскіх дэпутатаў. Саветы ўстанаўлі-

^{*)} «Кароткі курс гісторыі ВКП(б)», стар. 337.

валі 8-гадзінны рабочы дзень, ажыццяўлялі свабоду друку, арыштоўвалі агентаў царскага ўрада, канфіскавалі на патрэбы рэволюцыі грошы царызма.

Адным з першых быў Совет, створаны рабочымі жэтам 1905 г. у Іванаве. У снежаньскія дні 1905 г. Совет у Маскве стаў органам узброенага паўстання. У радзе гарадоў Советы дзейнічалі тады як органы паўстання, як катэксыйя формы рэволюцыйнага ўладу. Толькі ў Пецярбургу, дзе да краўняга Советам праймаўся меншавікі на чале з подлым здраднікам Іудай-Троцкім, Совет не выканаў сваіх задач. Ён адмоўна аднёсся да узброенага паўстання і не аказаў падтрымання гераічнай барацьбе пролетарыята Масквы.

Меншавікі прабавалі ўсяляк прынізіць Советы, зводзячы іх функцыі да роўня мяшчынскіх самакіраванняў, пачынаючы дэмагалію з іх горадскіх ўрадаў. Толькі красная вайна і працэсы іх пераўтварэння ў рэволюцыйныя органы ў Сталінскія часы большавікоў у мільёнах ацацілі гэту выдатную творчую ініцыятыву рэволюцыйных мас.

Уплыў Советаў быў вельмі глыбокі і шырокі на фарміраванне рэволюцыі 1905 года ідэя Советаў засталася жыццёва ў свядомасці рабочых мас. І ў першыя-ж дні сакавіцкай рэволюцыі 1917 года паставіліся праблемы і задачы стварэння Советаў рабочых і сялянскіх дэпутатаў. Ражба адзінаццёў, што была ў 1905 годзе стварэння Советаў рабочых дэпутатаў, то ў лютым 1917 года, пачынаючы з большавікоў, пачыналася пачалі стварацца Советы рабочых і салдацкіх дэпутатаў.

Пасылаючы сваіх прадстаўнікоў, рэволюцыйны народ гаварыў на Советы, як на органы народнай улады. У Советах рабочых і салдацкіх дэпутатаў ужо тады ўвасаблялася ідэя ўлады пролетарыята і сялянства. Але рэволюцыйныя масы яшчэ не былі спраўлены ў палітыцы. Яны дзіверыліся дробна-буржуазным партыям меншавікоў і эсэраў, якіх у Советах аказалася спачатку большасць. Эсэры і меншавікі кіравалі Советамі пераходнага дзяржаўнага ўладу.

Атрымаліся дзве дзяржавы, створаныя пераходнае дзве дыктаттуры: дыктатуры буржуазіі ў асобе Часовага ўрада і дыктатуры пролетарыята і сялянства ў асобе Советаў рабочых і салдацкіх дэпутатаў.

У красавіку 1917 года, пасля доўгай эміграцыі, вярнуўся з-за граніцы правадыр партыі Ленін. У сваіх славутых «Красавіцкіх тэзісах» ён даў партыі і рабочаму класу геніяльны план барацьбы за пераход ад буржуазна-дэмакратычнай рэволюцыі да рэволюцыі сацыялістычнай. Трэба растлумачыць масам, укажуў Ленін, што Совет рабочых дэпутатаў ёсць адзіна мінучая форма рэволюцыйнага ўрада. Ленін паставіў задачу пераходу ўсёй дзяржаўнай улады да Советаў рабочых дэпутатаў. Большавіцкая партыя пазыма была выкрыць здрадніцтва меншавікоў, эсэраў і іншых прыхвасцяў буржуазіі, растлумачыць рэволюцыйным масам, што для поўнай перамогі рэволюцыі не бачыла перадаць усю ўладу ў рукі Советам. «Уся ўлада Советам!» такі лозунг вынесў Ленін на красавіцкай канферэнцыі нашай партыі, укажуўшы ясны курс на падрыхтоўку сацыялістычнай рэволюцыі.

Уся партыя большавікоў атэбрыла і падтрымала красавіцкія тэзісы Леніна, задачы барацьбы за ўладу Советаў, за перамогу сацыялістычнай рэволюцыі. Толькі адзінкі, нкшталі Каменева, Зіноўева, Рыкава, Пятакова, якія стаялі на меншавіцкіх пазіцыях заха-

вання капіталізма, захавання ўлады буржуазіі і буржуазнай рэспублікі, выступіў супроць Леніна і Сталіна. На краўніцкай канферэнцыі была выкрыта антыленінская пазіцыя гэтых адзінак, якія скаціліся потым у лагер подлых ворагаў рабочага класа.

Партыя цвёрда і аднадушна пайшла за Леніным і Сталіным. Яна разгарнула работу па арганізацыі мас для заваявання ўлады Саветаў, для перамогі соцыялістычнай рэвалюцыі.

Пасля расстрэлу ліпеньскай дэманстрацыі ў Петраградзе скончыўся мірны перыяд рэвалюцыі. Буржуазны Часовы ўрад, сканцэнтраваны ў сваіх руках усю ўладу, перайшоў у наступленне на рабочы клас і партыю большэвікоў. Здрадніцкае кіраўніцтва эсэраў прывялі да таго, што Саветы з эсэраўска-меншавіцкім кіраўніцтвам сталі прыдаткам буржуазнага ўрада.

Наша партыя часова зняла лозунг «Уся ўлада Саветам». Аднак гэта ні ў якім разе не азначала адмаўлення ад барацьбы за ўладу Саветаў, справа ішла толькі аб даных саветах, з эсэра-меншавіцкім кіраўніцтвам.

Партыя большэвікоў на чале з Леніным і Сталіным цвёрда прымае курс на соцыялістычную рэвалюцыю. На VI з'ездзе партыі таварыш Сталін, разбіваючы трацкісцкія выказанні Прэзідэнта Скага, гаварыў:

«Не выключана магчымасць, што іменна Расія ў будучым інаў, пракладаючай шлях да соцыялізма... Трэба адкінуць адмаўленне ўяўленне аб тым, што толькі Еўропа можа ўказаць нам шлях. Існуе марксізм дагматычны і марксізм творчы. Я стаю на глебе апошняга».

Таварыш Сталін гаварыў, што трэба ўзяць уладу сілай, перамаўшы Часовы ўрад, што ўзяць уладу сілай можа толькі партыя большэвікоў у саюзе з вясковай беднатай. Таварыш Сталін указаў, што рэвалюцыя становіцца па свайму характару соцыялістычнай. VI з'езд партыі пад кіраўніцтвам Леніна і Сталіна нацэліў партыю на ўзброенае паўстанне, на соцыялістычную рэвалюцыю.

Разгром карнілаўшчыны паказаў, што Саветы рабочых і салдацкіх дэпутатаў, вызваляючыся ад здрадніцкага ўплыву меншавікоў і эсэраў, становяцца на шлях рэвалюцыйнай барацьбы, што яны рыхтуюцца перамааць да большэвікоў. Пад кіраўніцтвам большэвіцкай партыі рэвалюцыйныя масы абаранілі рэвалюцыю і разграмілі контррэвалюцыйнае карнілаўшчыну. У шпрых масах горада і вёскі і ў саміх Саветах нязмерна вырас уплыў большэвікоў. Разгарнуўся паласа ўзнаўлення большэвіцкага Саветаў. Парастаў новы ўздым рэвалюцыі, і на чаргу дня зноў паўстаў лозунг—«Уся ўлада Саветам!». Гэта ўжо не быў стары лозунг пераходу ўлады ў рукі Саветаў, у якіх тады ў большасці былі меншавікі і эсэры. Гэта быў новы лозунг паўстання большэвіцкіх Саветаў супроць буржуазнага Часовага ўрада. Гэта быў лозунг заваявання ўлады Саветамі, як органамі пролетарскай дыктатуры, якія крэпіцца партыяй Леніна-Сталіна.

Пад кіраўніцтвам Леніна і Сталіна пераможнае узброенае паўстанне ў кастрычніку 1917 года ўцвердзіла ўладу Саветаў.

На ўсёй неабсяжнай краіне пачалося трыумфальнае шэсце Савецкай улады.

*) Прагаворы VI з'езда РСДРП, стар. 233—234.

Советы, народжання ў які першай рускай рэволюцыі 1905 года, былі прабразам Совецкай улады, якую пад кіраўніцтвам партыі Леніна—Сталіна стварыў перамогшы пролетарыят у 1917 годзе.

«Калі-б народная творчасць рускай рэволюцыі, гаварыў Ленін,—прайшоўшая праз вялікі вопыт 1905 года, не стварыла Советаў яшчэ ў лютым 17-га года, то ні ў якім выпадку яны не маглі-б узяць уладу ў кастрычніку, паколькі поспех залежаў толькі ад наяўнасці ўжо гатовых арганізацыйных форм руху, ахапіўшага мільёны. Гэтай гатовай формай з'явіліся Советы...» *).

* * *

Вялікая Кастрычніцкая сацыялістычная рэволюцыя ўстанавіла дыктатуру пролетарыята, дзяржаўнаю формай якой з'явілася Совецкая ўлада.

Перамога дыктатуры пролетарыята азначала падзенне буржуазіі, злом буржуазнай дзяржаўнай машыны, замену буржуазнай дэмакратыі п.э.з., вяртання, пролетарскай дэмакратыі. Трэба было ў першай фазе развіцця сацыялістычнай дзяржавы (перыяд ад Кастрычніцкай рэволюцыі да ліквідацыі эксплуатацыйных класаў) падавіць супраціўленне звергнутых эксплуатацыйных класаў, арганізаваць абарону Совецкай краіны ад нападения інтэрвентаў і спроб рэстаўрацыі капіталізма, аднавіць прамысловасць і сельскую гаспадарку, падрыхтаваць умовы для ліквідацыі капіталістычных элементаў. Усямерна ўмацоўваючы саюз рабочага класа і сялянства, які з'яўляецца вышэйшым прынцыпам пролетарскай дыктатуры, Советы пад кіраўніцтвам партыі паспяхова вырашылі гэтыя заданні.

У сваёй класічнай рабоце «Аб асновах ленінізма» таварыш Сталін даў вычарпальнае азначэнне характэрных рыс Совецкай улады як новага тыпу дзяржавы, які забяспечвае поўнае вызваленне працоўных ад гнёту і эксплуатацыі, поўную перамогу сацыялізма.

Совецкая ўлада—найбольш масавая і найбольш дэмакратычная арганізацыя з усіх магчымых дзяржаўных арганізацый класовага грамадства. Совецкая ўлада, разбушаючы ўсякі нацыянальны гнёт і апіраючыся на супрацоўніцтва працоўных усіх нацыянальнасцей, з'яўляецца найбольш інтэрнацыяналісцкай, аблягчае аб'яднанне працоўных розных нацыянальнасцей у адзіным дзяржаўным саюзе. Совецкая ўлада па сваёй структуры аблягчае рабочаму класу, як найбольш згуртаванаму і найбольш свядомаму ядру Советаў, справу кіравання шырокімі масамі грамадзян. Совецкая ўлада, разбуліўшы і разбурыўшы канчаткова стары буржуазны дзяржаўны апарат, непасрэдна звязвае масы працоўных з новым дзяржаўным апаратам, вучыць іх справе кіравання дзяржавай. Совецкая ўлада ператварае армію са срэдку прызначання ў срэдак вяртання народаў. Совецкая ўлада апіраецца на саюз рабочых і сялян, які з'яўляецца вышэйшым прынцыпам дыктатуры пролетарыята.

«Советы ёсць прамое выражэнне дыктатуры пролетарыята. Праз Советы праходзяць усе і ўсякія мерапрыемствы па ўмацаванню дыктатуры і будаўніцтву сацыялізма. Праз Советы

*), Ленін, т. XXII, стар. 315.

ажыццяўляецца дзяржаўнае кіраўніцтва сялянствам з боку пролетарыята. Советы злучаюць мільённыя масы працоўных з авангардам пролетарыята» *).

Совецкая ўлада—адзіная ў свеце сапраўды народная і сапраўды дэмакратычная ўлада. У асобе Советаў быў створан новы тып дэмакратыі, пролетарскай дэмакратыі для працоўных.

«Дэмакратыя ў капіталістычных краінах, дзе маюцца антаганістычныя класы, ёсць у канчатковым выніку дэмакратыя для сільных, дэмакратыя для маёмнай меншасці. Дэмакратыя ў СССР, наадворт, ёсць дэмакратыя для працоўных, г. зн. дэмакратыя для усіх **).

Буржуазная дэмакратыя з'яўляецца формай дыктатуры буржуазіі. Канстытуцыі і буржуазныя законы буржуазна-дэмакратычных краін пабудаваны так, што працоўная большасць насельніцтва шляхам устанавлення усякіх цензаў, абмежаванняў, агаворак фактычна пазбаўлена магчымасці ўдзельнічаць у палітычным жыцці. «Сіла капітала—усё, буржа—усё, а парламент, выбары,—гэта марыянеткі, лялькі».

Совецкая ўлада заўсёды была нямерна, «у мільён раз», па выражэнню Леніна, дэмакратычнай любой буржуазна-дэмакратычнай рэспублікі, якая прыклядае да статуры буржуазіі фігавым лістком фальшывай буржуазнай дэмакратыі. Увядзенне Сталінскай Канстытуцыі прывяло да расшырэння базы дыктатуры рабочага класа, якая ператварылася ў больш гібкую, а стала быць, і больш моцную сістэму дзяржаўнага кіравання грамадствам; прывяло да найярчэйшага, найбольш у гісторыі росквіту сапраўды усенароднай сацыялістычнай дэмакратыі. Новая Канстытуцыя СССР з'яўляецца адзінай у свеце канца дэмакратычнай канстытуцыяй.

У другой фазе развіцця сацыялістычнай дзяржавы (перш за ўсё ліквідацыі капіталістычных элементаў горада і вёскі, перамогі сацыялістычнай сістэмы гаспадаркі і прыняцця новай Канстытуцыі СССР) Советы пад кіраўніцтвам партыі праробілі велічныя работы па ліквідацыі сацыялістычных элементаў і пераходзілі да ліквідацыі рэшт капіталістычных элементаў, па стварэнню магутнай сучаснай арміі для абароны СССР, па арганізацыі культурнай рэвалюцыі, па ўдасканаленню матэрыяльнага і культурнага ўзроўню працоўных.

Велічны гістарычны шлях перамог прайшлі за 22 год пад кіраўніцтвам партыі Леніна—Сталіна Советы.

Пад сцягам Советаў з адсталасці, жабрацкай, непісьменнай наша краіна пераўтварылася ў магутную сацыялістычную дзяржаву, у краіну перадавой сацыялістычнай індустрыі, у краіну самага буйнага ў свеце сацыялістычнага вытворчасці, у краіну вышэйшай пісьменнасці і культуры, у краіну радаснага, пераможнага, заможнага жыцця мільянаў працоўных.

Савецкі Саюз—краіна пераможнага сацыялізму, краіна найярчэйшага росквіту новай, пролетарскай дэмакратыі.

У СССР знішчаны эксплуатацыйныя класы, знішчана і самая магутная эксплуатацыйная частка чалавека—чалавек. Калі па Канстытуцыі

*) Сталін, «Пытанні ланізма», стар. 119, выд. 11.

**) Там-жа, стар. 514.

***) Ленін, т. XXIV, стар. 376.

РСФСР 1918 года пазбаўляліся выбарчых правоў эксплуатацыйныя элементы, то цяпер гэтыя абмежаванні ўжо не патрэбны. Па Сталінскай Канстытуцыі ўстаноўлены ўсеагульныя, роўныя, прамыя і тайныя выбары ў Саветы. Увесь савецкі народ удзельнічае ў выбарах Саветаў дэпутатаў працоўных. У агульнай барацьбе за камунізм Саветы яднаюць увесь народ—рабочых, сялян і савецкую інтэлігенцыю. У нашай краіне ўстаноўлены дружэственныя адносіны паміж двума класамі нашага грамадства—рабочым класам і сялянствам. Стварыўся і ўмацаваўся брацкі саюз усіх нацыянальнасцей. Велізарнейшае маральна-палітычнае адзінства нашага народа і савецкі патрыятызм з'яўляюцца магутнымі рухаючымі сіламі савецкага грамадства.

Рабочы клас, мільённыя масы працоўных, згуртаваныя вакол Саветаў, дабыліся сусветна-гістарычных перамог толькі ў выніку кіраўніцтва вялікай і непераможнай партыі Леніна—Сталіна.

Асноўнай кіруючай сілай у сістэме дыктатуры пролетарыята заўсёды была, ёсць і будзе вялікая партыя Леніна—Сталіна, якой давярае і вакол якой згуртаваны ўвесь народ.

«Без партыі, як асноўнай кіруючай сілы, немагчыма колькі-небудзь працяглая і моцная дыктатура пролетарыята» *).

Толькі большэвіцкая партыя, партыя новага тыпу, створаная, выкаваная і загартаваная вялікімі правадырамі Леніным і Сталіным, партыя, якая мае багаты вопыт трох рэвалюцый і пераможнага сацыялістычнага будаўніцтва ў СССР, магла і можа выканаць ролю асноўнага кіраўніка у сістэме дыктатуры пролетарыята, у барацьбе за камунізм. Толькі вялікая непераможная партыя, партыя Леніна—Сталіна, асвятляючая свой шлях рэвалюцыйным вучэннем марксізма-ленінізма, магла і можа быць прызнаным кіраўніком, правадыром і настаўнікам народа.

Непераможнасць кіраўніцтва большэвіцкай партыі заключаецца ў тым, што яна правільна выражае тое, што народ усведамляе.

Непераможнасць большэвіцкага кіраўніцтва заключаецца ў тым, што партыя Леніна—Сталіна заўсёды цяснейшым чынам звязана з найшырэйшымі масамі працоўных.

Непераможнасць большэвіцкага кіраўніцтва заключаецца ў тым, што большэвіцкую партыю вядзе прадаўжальнік справы Леніна, правадыр і тэарэтык марксізма, левы глыбінні і пераможца рэвалюцыі вялікі Сталін, які ў баях супроць усіх ворагаў адстаяў марксісцка-ленінскую тэорыю і развівае яе далей, узбагачаючы гіганцкім вопытам сацыялістычнага будаўніцтва пасля смерці Леніна.

У прамове «Аб рабоце ў весцы» таварыш Сталін з глыбіннай сілай марксісцка-ленінскай дыялектыкі паказаў значэнне кіраўніцтва большэвіцкай партыі работай Саветаў.

Саветы з'яўляюцца велізарнейшай заваёвай нашай рэвалюцыі, заваёвай рабочага класа. Саветы—сацыялістычная форма палітычнай арганізацыі. Аднак, усё залежыць ад таго, які змест будзе ўліт у гэту форму. Справа не толькі ў саміх Саветах, але перш за ўсё ў тым, хто імі кіруе.

У ліпені 1917 года, калі Саветаў кіравалі ў нас меншавікі і эсэры, Саветы прыкрывалі контррэвалюцыю супроць рэвалюцыі. У канцы 1918 года, калі Саветаў у Германіі кіравалі сацыял-дэмакраты, гэтыя

*) Сталін „Пытанні ленінізма“, стар. 121 выд. 11.

Советы таксама прыкрывалі контррэвалюцыю. У 1920 годзе ў часе Кранштацкага мяцяжу глава рускай контррэвалюцыі Мілюкоў выступіў з лозунгам «Советы без комуністаў».

Абгульняючы гэтыя гістарычныя факты, таварыш Сталін вучыць:

«... Справа не толькі ў Советах, як у форме арганізацыі, хоць сама гэта форма прадстаўляе найвялікшае рэвалюцыйнае заваяванне. Справа, перш за ўсё, у змесце работы Советаў, справа ў характары работы Советаў, справа ў тым, хто іменна кіруе Советамі,—рэвалюцыянеры ці контррэвалюцыянеры»).

Советы ў нашай краіне дабіліся сусветна-гістарычных перамог толькі таму, што іх работні кіравалі большэвіцкая партыя, партыя Леніна—Сталіна, якая кіруецца рэвалюцыйным вучэннем марксізма-ленінізма, ведае, куды весці спразу, умее перамагчы ўсе і ўсякія цяжкасці на нашым шляху.

Партыя Леніна—Сталіна выкрыла і разбіла ворагаў народа, трацкісцка-бухарынскіх і буржуазна-нацыяналістычных наймітаў капітала. Партыя Леніна—Сталіна высокая трымае і трымае вялікі сцяг комунізма.

Кіруючая роля Усесаюзнай Комуністычнай Партыі (большэвікоў) **заканадаўча замацавана ў Сталінскай Канстытуцыі.**

У даказдзе таварыша Сталіна «Аб пракце Канстытуцыі СССР», які з'яўляецца найвялікшым тэарэтычным укладам у скарбніцу марксісцка-ленінскай навукі, былі ярка прадэманстраваны сусветна-гістарычныя перамогі сацыялізма, трыумф вышэйшай пролетарскай дэмакратыі ў нашай краіне.

Советы дэпутатаў працоўных з'яўляюцца палітычнай асновай сацыялістычнай дзяржавы. Яе эканамічную аснову складаюць сацыялістычная сістэма гаспадаркі і сацыялістычная ўласнасць на сродкі вытворчасці. У СССР ажыццяўляюцца прынцыпы сацыялізма: «Ад кожнага па яго здольнасцях, кожнаму па яго працы».

Усім грамадзянам СССР забяспечваюцца права на працу, права на адпачынак, права на асвету, права на матэрыяльнае забеспячэнне ў выпадку хваробы і ў старасці. Непадобным зыходзіць з'яўляецца роўнасць грамадзян СССР незалежна ад расы і нацыянальнасці. Жанчына мае роўныя правы з мужчынам. Голасары ўсіх органаў Саветаў улады праводзяцца на аснове ўсесаюзнага, роўнага і прамого выбарчага права пры тайным галасаванні.

Сталінская Канстытуцыя—канстытуцыя ўсенароднага дэмакратызма, гіганцкі крок наперад у развіцці сацыялістычнай дэмакратыі.

Сталінская Канстытуцыя замацавала той сусветна-гістарычны факт, што Саветскі Саюз уступіў у паласу завяршэння будаўніцтва сацыялістычнага грамадства і пачаў пераход да грамадства камуністычнага, кіруючым пачаткам якога будзе прынцып камунізма: «Ад кожнага па яго здольнасцях, кожнаму—па яго патрэбах».

Сусветна-гістарычныя перамогі сацыялізма ў нашай краіне заваяваны таму, што партыя Леніна—Сталіна, як асноўная кіруючая сіла ў сістэме дыктатуры пролетарыята, пухлята і паслядоўна ажыццяўляла вялікае ленінска-сталінскае вучэнне аб пабудове сацыялізма ў адной краіне, вучэнне аб дзяржаве.

*) Сталін «Пытанні ленінізма», стар. 404—405, выд. 11

* * *

Мы жывем ва ўмовах капіталістычнага акружэння, ва ўмовах напружанай міжнароднай абстаноўкі, калі ўжо разгарнулася другая імперыялістычная вайна. У гэтых умовах асаблівае значэнне набываюць пытанні далейшага ўмацавання нашай соцыялістычнай дзяржавы.

Краіна перамогшага соцыялізму, якая знаходзіцца ў варожым капіталістычным акружэнні і таму пастаянна падвергнута пагрозе ваеннага нападу зверху, павінна мець у сваім распараджэнні магутную, добра ўзброеную і аўтаномную армію, добра арганізаваныя карныя органы, моцную разведку. Каб абараняць заваёвы соцыялізма ад нападу зверху, краіна Саветаў павінна мець сваю магутную соцыялістычную дзяржаву.

Яшчэ ў 1915 годзе Ленін пісаў:

«Нероўнамернасць эканамічнага і палітычнага развіцця ёсць безумоўны закон капіталізма. Адсюль следуе, што магчыма перамога соцыялізма першапачаткова ў нямногіх або нават у адной, асобна ўзятай, капіталістычнай краіне. Перамогшы пролетарыят гэтай краіны, экспропрываўшы капіталістаў і арганізаваўшы ў сябе соцыялістычную вытворчасць, паўстаў-бы супроць астатняга капіталістычнага свету, прыцягваючы да сябе прыгнечаныя класы іншых краін, узнімаючы ў іх дух паўстання супроць капіталістаў, выступаючы ў выпадку неабходнасці нават з ваеннай сілай супроць эксплуатацыйскіх класаў і іх дзяржаў» *).

Вызваленне брацкіх народаў Заходняй Украіны і Заходняй Беларусі ад ікту польскіх паноў і капіталістаў прадстаўляе сабой бліскучае ажыццяўленне гэтага вялікага ленінскага прадбачання: соцыялістычная дзяржава дапамагла прыгнечаным народам.

Савецкі Саюз змог працягнуць брацкую руку дапамогі прыгнечанымся польскімі капіталістамі і панами народам Заходняй Украіны і Заходняй Беларусі толькі таму, што пад кіраўніцтвам вялікай партыі Леніна—Сталіна, пад кіраўніцтвам нашага вялікага правадыра таварыша Сталіна нязмерна вырасла міжнародная, палітычная, гаспадарчая і ваенная магутнасць першай у свеце соцыялістычнай дзяржавы.

Зараз пад вялікім сцягам Саветаў ужо аб'яднана 183 мільёны савецкіх грамадзян. Значэнне гэтай новай перамогі Савецкай улады нязмерна. З неанісцемай радасцю і ўздымам сустраці Савецкую ўладу 13 мільёнаў працоўных Заходняй Украіны і Заходняй Беларусі. У гэтым гістарычным факце адлюстравалася сусветнае значэнне вялікай Кастрычніцкай соцыялістычнай рэвалюцыі, як першага этапу сусветнай рэвалюцыі і магутнай базы яе далейшага разгортвання.

«...Само развіццё сусветнай рэвалюцыі,—вучыць таварыш Сталін,—самы працэс адпазнення ад імперыялізма раду новых краін будзе адбывацца тым хутчэй і грунтоўней, чым грунтоўней будзе ўмацоўвацца соцыялізм у першай перамогшай краіне» **).

Шляхі далейшага будаўніцтва савецкай дзяржавы з вычарпальнай яснасцю і паўнатай вызначаны ў гістарычным дакладзе таварыша Сталіна на XVIII з'ездзе партыі.

*) Ленін, т. XVІІІ, стар. 232

**) Сталін, „Планы ленынізма“, стар. 101, выд. 11.

Падводзячы вынікі аналізу двух фаз у развіцці соцыялістычнай дзяржавы, таварыш Сталін сказаў:

«Цяпер асноўная задача нашай дзяржавы ўнутры краіны заключаецца ў мільянах гаспадарча-арганізатарскай і культурна-выхаваўчай рабоце. Што датычыць нашай арміі, карных органаў і разведкі, то яны сваім астрым звернуты ўжо не ва ўнутр краіны, а ў зне яе, супроць знешніх ворагаў».

Як бачыце, мы маем цяпер зусім новую, соцыялістычную дзяржаву, не бачаную яшчэ ў гісторыі і ў значнай меры адметную па сваёй форме і функцыях ад соцыялістычнай дзяржавы першай фазы.

Але развіццё не можа спыніцца на гэтым. Мы ідзем далей, уперад, да кунізму. Ці захавецца ў нас дзяржава таксама і ў перыяд кунізму?

Так, захавецца, калі не будзе ліквідавана капіталістычнае акружэнне, калі не будзе знішчана небяспека ваенных нападаў з вонку, прычым зразумела, што формы нашай дзяржавы зноў будуць зменены, адпаведна са змяненнем унутранай і знешняй абстаноўкі.

Не, не захавецца і адырэ, калі капіталістычнае акружэнне будзе ліквідавана, калі яно будзе заменена акружэннем соцыялістычным.

Так абстаіць справа з пытаннем аб соцыялістычнай дзяржаве» *).

У гістарычным дакладзе таварыша Сталіна на XVIII з'ездзе партыі мы бачым геніяльную распрацоўку і развіццё марксісцка-ленінскага вучэння аб дзяржаве на аснове гіганцкага вопыту соцыялістычнага будаўніцтва ў СССР.

* * *

Ажыццяўляючы вялікую задачу паступовага пераходу да кунізму, мы будзем усямірама ўмацоўваць соцыялістычную дзяржаву Саветаў.

Згодна Канстытуцыі СССР (артыкул 97), Саветы дэпутатаў працоўных «акіруюць мясцовым гаспадарчым і культурным будаўніцтвам». Адсюль зразумела рашаючая роля мясцовых Саветаў у гаспадарча-арганізатарскай і культурна-выхаваўчай рабоце, у справе куністычнага выхавання працоўных і ажыццяўлення гіганцкіх гаспадарчых і палітычных задач грамадзянскай і аднароднасці. На прадстаячых выбарах у Саветы, укажам таварыша Молатава, галоўнае месца павінны заняць пытанні штодзённага жыцця працоўных і палепшання работы мясцовых Саветаў.

Саветы дэпутатаў працоўных, як палітычная аснова СССР, растуць і ўмацоўваюцца, ахапляючы ўсё ў большых маштабах гаспадарча-арганізатарскую і культурна-выхаваўчую работу, ўмацоўваючы свае сувязі з мысленнымі масамі працоўных, узнікаючы да дзяржаўнай работы новыя сотні тысяч дзяржаўных дзеячоў ленінска-сталінскага тыпу. Гэтым самым яшчэ больш ўмацоўваецца першая у свеце соцыялістычная дзяржава, яшчэ больш расшыраецца адзіная, сапраўды народная савецкая дэмакратыя.

*) Сталін „Пытанні ленінізму“, стар. 606, выд. 11.

На XVIII зездзе партыі таварыш Сталін, гаворачы аб задачах партыі ў галіне ўнутранай палітыкі, указаў:

«Няўхільна праводзіць у жыццё нашу соцыялістычную Канстытуцыю, ажыццяўляць да канца дэмакратызацыю палітычнага жыцця краіны, умацоўваць маральна-палітычнае адзінства савецкага грамадства і дружаственнае супрацоўніцтва рабочых, сялян, інтэлігенцыі, умацоўваць усямерна дружбу народаў СССР, развіваць і культывіраваць савецкі патрыятызм».

Выбары ў мясцовыя Саветы дэпутатаў працоўных будуць новай бліскучай перамогай сталінскага блока камуністаў і беспартыйных, новай магутнай дэманстрацыяй несакрышмага маральна-палітычнага адзінства савецкага грамадства. Выбары ў мясцовыя Саветы з'яўяцца далейшым крокам на шляху ўмацавання савецкай дзяржавы, завяршаючы перабудову ўсёй работы Саветаў зверху да нізу, на аснове вялікай Сталінскай Канстытуцыі. На гэтых выбарах мільёны працоўных нашай краіны яшчэ цясней згуртуюцца пад сцягам Саветаў вакол вялікай пераможнай партыі Леніна—Сталіна, вакол нашага геналяльнага настаўніка і правадыра таварыша Сталіна.

З надзеяй і любоўю, як на сцяг будучага вызвалення ад гнёту капітала, глядзяць на Савецкі Саюз мільёны пролетарыяў капіталістычных краін, прыгнечаныя народы калоній. Ва ўсім свеце няма куточка, дзе-б вялікае слова Совет не было родным і блізкім для працоўных і прыгнечаных.

Вучэнне Леніна Сталіна аб Саветах указвае ўсяму чалавецтву верны шлях вызвалення ад ланцугоў капіталізма, ад жахаў імперыялістычнага рабства, ад нацыянальнага гнету. Вялікае, геналяльна развітае і абгрунтаванае вялікімі правадырамі камунізма Леніным і Сталіным, пацверджанае і праверанае вопытам пераможнага соцыялістычнага будаўніцтва ў СССР ленінска-сталінскае вучэнне аб Саветах служыць і будзе служыць пучыводнаю зоркай для усяго прыгнечанага чалавецтва.

Ператвараючы ў жыццё вялікія прынцыпы ленінска-сталінскага вучэння аб Саветах, народы Савецкага Саюза, пад кіраўніцтвам любімага правадыра народаў, геналяльнага прадаўжальніка справы Леніна вялікага Сталіна, пойдудь яснай і прамой дарогай да поўнай перамогі камунізма.

М. Дарілеў

Прадукцыйныя сілы і вытворчыя адносіны

1. Аб матэрыяльнай аснове развіцця грамадства

Розныя напрамкі буржуазнай філасофіі маюць тую агульную рысу, што яны не могуць даць сапраўды навуковага тлумачэння гістарычным з'явам. Буржуазная навука не можа ўскрыць сапраўдныя законы грамадскага развіцця, яна не ў сілах устанавіць сапраўдныя прычыны і корні гістарычных падзей. У яе асвятленні грамадства выглядае як грамадства «наогул», а не як грамадскі арганізм, які гістарычна развіваецца, праходзіць праз пэўныя ступені развіцця. Многія буржуазныя філосафскія школы ўгледжваюць рашучую сілу гістарычнага развіцця ў ідэях, якія нямаюць адукуль прыходзяць у галовы вялікіх мысліцеляў. Усю гісторыю грамадства яны абрысоўваюць як працэс паспяховага ўдасканалвання—у адпаведнасці з такога роду ідэямі—усіх грамадскіх форм, палітычных устаноў, грамадскай маралі, норм і звычак, якія рэгуліруюць узаемаадносіны паміж людзьмі, і т. д. Увесь змест паняцця развіцця яны ўяўляюць як падрыхтоўку сучаснага буржуазнага ладу, які,—як сцвярджаюць гэтыя «вучоныя» лакеі грамадскага мяшка,—з'яўляюцца найвышэйшай дасканаласцю. Законы буржуазнага грамадства яны аб'яўляюць вечнымі, незмяняемымі, неадальнымі.

Марксістка-ленінская тэорыя камня на камні не пакінула ад гэтых «пабудов» буржуазных філосафаў. Яна выкрыла фактычную абарону імі буржуазнага ладу. Буржуазнай соцыялогіі і яе скажонаму асвятленню гістарычнай рэчаіснасці яна проціпаставіла рэвалюцыйнае разуменне гісторыі, строга навуковае даследаванне яе.

Марксістка-ленінская нтэука паказала, што няма грамадства «наогул». Даследаваўшы горы фактычнага матэрыялу, асновапаложнікі навуковага камунізму ўстанавілі паняцце грамадска-эканамічнай фармацыі. Яны даказалі, што развіцце такіх фармацый ёсць натуральна-гістарычны працэс.

Стала быць, грамадскія з'явы выклікаюцца да жыцця не па волі «крытычна-мыслячых асоб». І наогул, не ў галіне ідэалагічных адносін ляжыць першапрычына грамадскага развіцця.

Крытыкуючы суб'ектыўна-ідэалістычную філасофію Міхайлоўскага, Ленін указваў, што «суб'ектывісты, напрыклад, прызнаючы законаадпаведнасць гістарычных з'яў, не ў стане, аднак, былі глянуць на іх эвалюцыю, як на натуральна-гістарычны працэс,—і іменна таму, што спыняліся на грамадскіх ідэях і мэтах чалавека, не ўмючы звесці

гэтых ідэй і мэт да матэрыяльных грамадскіх адносін»^{*)}). Марксісцка-ленінскае філасофскае вучэнне паказала, што корні грамадскіх ідэй, корні пануючых у грамадстве на данай ступені яго развіцця, тэорыі першапрычыну з'яўлення новых палітычных поглядаў, настрою і ўстаноў трэба шукаць не ў іх саміх, а ў змяняючыхся ўмовах матэрыяльнага жыцця грамадства. У канчатковым выніку, не ідэй вызначаюць грамадскія адносіны людзей, а наадварот, грамадскія адносіны людзей вызначаюць пануючыя ў даным грамадстве ідэй. У сваю чаргу грамадскія адносіны паміж людзьмі змяняюцца ў залежнасць ад змянення матэрыяльных прадукцыйных сіл грамадства на розных стадыях грамадскага развіцця. Значыць, «не сазнанне людзей вызначае іх быццё, а, наадварот іх грамадскае быццё вызначае іх сазнанне»^{**)}).

Сказанае толькі што аб паходжанні грамадскіх ідэй, аб іх першакрыніцы, ніколі не змяняе іх ролі і значэння ў гістарычным развіцці грамадства. Новыя, перадавыя ідэй і тэорыі, якія выражаюць інтарэсы перадавых класаў грамадства, узнікаюць толькі пасля таго як развіццё матэрыяльнага жыцця грамадства паставіла перад ім новыя задачы. Але, раз узнікшы, яны ў сваю чаргу, у парадку адваротнага ўздзеяння, уплываюць на развіццё грамадства, паскарваюць яго прасоўванне ўперад.

«Грамадскія ідэй, тэорыі, палітычныя ўстанавы, узнікшы на базе наспеўшых задач развіцця матэрыяльнага жыцця грамадства, развіцця грамадскага быцця, самі ўздзеяннічаюць потым і да грамадскага быцця, на матэрыяльнае жыццё грамадства, ствараючы ўмовы, неабходныя для таго, каб давесці да канца вырашэнне наспеўшых задач матэрыяльнага жыцця грамадства зрабіць магчымым далейшае яго развіццё»^{***)}).

Але у канчатковым выніку, пануючыя на данай ступені развіцця грамадскія погляды, тэорыі, ідэй, палітычныя ўстановы, настроі, маральныя пачаткі, юрыдычныя формы і іншыя элементы духоўнага жыцця грамадства выдцць свё паходжанне ад адпавядаючых данай ступені развіцця умоў матэрыяльнага жыцця грамадства.

* * *

Што мы маем на ўвазе пад паняццем—«умовы матэрыяльнага жыцця грамадства»?

Перш за ўсё сюды адносіцца геаграфічнае асяроддзе, інакш кажучы, уся сукупнасць натуральных умоў—зямля з яе нетрамі, водныя багацці, кліматычныя даныя, флора і фаўна,—у якіх жыве чалавекства.

Не падлягае сумненню, што геаграфічнае асяроддзе прадстаўляе сабой адну з неабходных і пастаянных умоў існавання і развіцця грамадства. Бо натуральная вытворчасць магчыма не інакш як у пэўным геаграфічным асяроддзі. Імёння ў невяскольнай прыродзе чалавек чэрпае неабходныя матэрыяльныя ўмовы, без якіх працэс працы не можа адбывацца. «Праца,—указвае Маркс,—не адзіная крыніца

^{*)} Ленін, т. I, стар. 61.

^{**)} Маркс. Выбраныя творы, т. I, стар. 269.

^{***)} Кароткі курс гісторыі ВКП(б)^{*)}, стар. 111.

стваряємь ёю спажывеных вытворчасцей, матэрыяльнага быцця Праца ёсць банька багача, як гаворыць Вільям Пейці, зямля—«го маці» *). Да таго-ж, і сам чалавек ёсць частка прыроды, а «праца ёсць працэс, які адбываецца паміж чалавекам і прыродай, працэс, у якім чалавек сваёй уласнай дзейнасцю абумоўлівае, рэгулюе і кантраліруе абмен вясчэстваў паміж сабою і прыродай» **).

Больш таго, у пэўным сэнсе геаграфічнае асяроддзе аказвае ўплыў на развіццё грамадства, паскарваючы або замаруджваючы ход яго развіцця. Хіба можна адмаўляць, што неабдымныя прыродныя багачы нашай радзімы служаць вельмі істотным фактарам, які спрыяе хуткаму сацыялістычнаму прагрэсу яе?

Усё гэта так. Але пераацэньваць ролю і значэнне геаграфічнага фактара было-б таксама шкодна. Недапушчальна ігнараваць тую акалічнасць, што сіла ўплыву геаграфічнага асяроддзя, у прыватнасці прыродных багачы, на развіццё грамадства вызначаецца гістарычнымі ўмовамі. Тым-ж багачынямі натуральныя багачы нашай краіны астаналіся нявыкарыстанымі ў абстаноўцы царскай Расіі. А ва ўмовах, створаных пераможным сацыялізмам, гэтыя багачы адыграюць ролю аднаго з вельмі важных фактараў, з дапамогаю якіх народы нашай краіны ажыццяўляюць сваю асноўную эканамічную задачу: дагнаць і перагнаць кантэністычныя краіны таксама і ў эканамічных адносінах.

У гэтай-жа сувязі можна сказаць, што прыродныя ўмовы Брытанскай Індыі вельмі напамінаюць натуральныя даныя нашага савецкага Узбекістана. Аднак тая акалічнасць, што Узбекістан уваходзіць у склад вялікага Савецкага Саюза, абумоўляе не толькі бурны росквіт у ім прадукцыйных сіл, але і пэўнае змяненне яго геаграфічных даных у бок далейшага падпарадкавання прыроды чалавеку. А эканоміка Індыі адчувае ўсе вынікі шматгадовага эксплуатацыйнага гаспадарання ў ёй англійскіх імперыялістаў.

Такім чынам, геаграфічнае асяроддзе ўплывае на ход развіцця грамадства, але яно ўплывае па-рознаму, у залежнасці ад грамадскага ладу, пануючага у данай краіне. А сімала гэтамунае заключаецца ў тым, што яго ўплыў не з'яўляецца вызначаючым уплывам. Геаграфічнае асяроддзе можа ўплываць на грамадскае развіццё, але ні ў якім разе не вызначаць яго. Гэта тлумачыцца тым, што геаграфічнае асяроддзе развіваецца куды марудней, чым грамадства.

«Для колькі-небудзь сур'ёзных змяненняў геаграфічнага асяроддзя патрэбны мільёны год, тады як нават для сур'ёзнейшых змяненняў грамадскага ладу людзям дастаткова некалькіх соцень або пары тысяч год.

Але з гэтага вынікае, што геаграфічнае асяроддзе не можа служыць галоўнай прычынай, вызначаючай прычынай грамадскага развіцця, бо тое, што астаецца амаль нязменным на працягу дзесяткаў тысяч год, не можа служыць галоўнай прычынай развіцця таго, што перажывае карэнныя змяненні на працягу соцень год» ***).

Такім чынам геаграфічнае асяроддзе не з'яўляецца вызначаючым фактарам гістарычнага развіцця. Больш таго, само геаграфічнае асяроддзе падвяргаецца змяненням пад уплывам новых грамадска-

*) Маркс «Капітал», т. I, стар. 8.

**) Там-жа, стар. 119.

***) «Кароткі курс гісторыі ВКП(б)», стар. 112.

гістарычных умоў. Найярчэй гэта акалічнасць выступае ў нашай краіне. Соцыялістычны лад у вялікай ступені змяніў геаграфічнае аблічча нашай радзімы. У Запаляр'і сталі вырошчвацца культуры, аб якіх раней там уяўлення не мелі. Глеба рэду нечарназемных абласцей, якая лічылася ў дарэволюцыйны час непадароднай, цяпер служыць крыніцай калгаснага багацця. Мерапрыемствамі савецкага ўрада, намаганнямі працоўных рэзка павышана птадароднасць глебы гэтых абласцей. У дарэволюцыйнай Расіі мелся расны, для якіх засуха лічылася іх неад'емнай геаграфічнай уласцівасцю. Мерапрыемствы савецкай улады па стварэнню лесаабаронных палос, па насаджэнню лясоў, па стварэнню ірыгацыйнай сеткі, па пабудове гідраэлектрастанцый, разлічаных на абслугоўванне абвадняяльнай сістэмы,—падарвалі ўсякую базу пад гэтай, з дазволу кажучы, «тэорыяй».

Сталінскі план злучэння пяці марэй з'яўляецца асабліва яркім выражэннем свядомага змянення геаграфічных умоў нашай краіны што ажыццяўляецца савецкім урадам на карысць працоўных. Гэты план забяспечвае стварэнне глыбокаводнага шляху, які злучыць Чорнае, Азоўскае і Каспійскае моры з Белым і Балтыйскім. Народна-гаспадарчае значэнне гэтага плана—грандыёзна. Яго істотным момантам з'явіцца стварэнне Волга-Данскога канала. З пабудовай гэтага канала будзе ліквідавана данушчаная прырода «недаарэчнасць», якая заключаецца ў тым, што Волга—водная артэрыя сусветнага значэння—не мае натуральнай сувязі з адкрытым морам. Стварэнне гэтага канала дазволіць вырашыць цэлы рад гаспадарчых праблем выключнага значэння. Калмыцкая АССР будзе абвешчана Расой ператворыцца ў марскі порт, хоць прырода, сама па сабе, умоў для гэтага не стварыла.

• • •

У паняцце «умовы матэрыяльнага жыцця грамадства» уваходзяць таксама такія фактар, як рост народнаасялення, тая ці іншая шчыльнасць насельніцтва.

Зусім відавочна, што народнаасяленне, як і геаграфічнае асяроддзе, з'яўляецца той неабходнай і пастаянна матэрыяльнай умовай, па-за якую грамадства не можа існаваць. «Першая прадпасылка ўсякай чалавечай гісторыі, гэта, зразумела, існаванне жывых чалавечых асоб»,—пісалі Маркс і Энгельс у «Нямецкай ідэалогіі». Ва ўводзінах «Да крытыкі палітычнай эканоміі» Маркс указвае, што насельніцтва «ёсць аснова і суб'ект усяго грамадскага працэса вытворчасці». «Без наяўнасці пэўнага мінімума людзей не можа быць ніякага матэрыяльнага жыцця грамадства»,—чытаем мы таксама ў «Кароткім курсе гісторыі ВКП(б)».

Зразумела, гэты пэўны мінімум сумесна жывучых і сумесна вытвараючых людзей не ёсць нешта безадноснае да грамадскага ладу да данай ступені грамадскага развіцця. К прыкладу кажучы, умовы жыцця ў першабытна-камуністычным грамадстве былі такія, што людзі павінны былі жыць толькі ў дробных абшчынах. Узровень матэрыяльнай вытворчасці быў тады настолькі нізкі, што, калі-б людзі жылі ў буйных грамадскіх адзінках, яны не маглі-б пракарміцца ад прыроды, якая людзей акружала, яны ўмелі тады браць вельмі мала. Капіталізм-жа ў радзе пунктаў змянога шара неабходна стварае велізарныя скапленні людзей.

Вядома, народанасельніцтва, яго большая або меншая шчыльнасць, яго рост або скарачэнне, аказваюць той ці іншы ўплыў на развіццё грамадства, аблягчаючы або замаруджваючы яго рух уперад. Так, напрыклад, першабытна-абшчыннаму ладу, з прычыны тагочаснага нізкага ўзроўню прадукцыйнасці працы, была ўласціва вельмі нізкая шчыльнасць насельніцтва. Гэта-ж акалічнасць, якая азначае раз'яднанасць паміж рознымі родамі і пляменамі, абумовіла, акрамя раду іншых прычын, выключна марудныя тэмпы развіцця ў тую эпоху. А па меры росту прадукцыйнасці працы шчыльнасць насельніцтва ўзрасла. Завязаліся сувязі паміж пляменамі, развіваўся абмен, што ў сваю чаргу паскарала грамадскае развіццё.

Але ўплыў росту народанасельніцтва на развіццё грамадства не можа быць вызначаючым уплывам. Бо не ў росце-ж народанасельніцтва мы знаходзім глумачнае характэрным рысам данага грамадскага ладу, а, наадварот, спецыфічныя асаблівасці данага грамадска-эканамічнай фармацыі вызначаюць уласцівую ёй свесасоблівасць адноснага росту народанасельніцтва.

Няма і не існуе законаў народанасельніцтва наогул. Даследуючы ў «капіталі» прычыны, якія абумоўліваюць стварэнне пры капіталізме сталой прамасловай рэзервай арміі, Маркс зазначае: «... кожнаму асабліваму гістарычнаму спосаду вытворчасці ў сапраўднасці ўласцівы свае асаблівасці, маючыя гістарычнае значэнне законы насельніцтва. Абстрактны закон насельніцтва існуе толькі для раслін і жывёл, пакуль у гэтую галіну гістарычна не ўмешваецца чалавек»^{*}). Таму, як указвае Ленін, калі выключы Сісмондзі, неабходна «даследаваць законы народанасельніцтва кожнай гістарычнай сістэмы гаспадаркі асобна і вывучаць яго сувязь і суадносіны з данай сістэмай»^{**}).

Вышэй мы бачылі, што шчыльнасць насельніцтва, аказваючы пэўны ўплыў на развіццё грамадства, у канчатковым выніку сама залежыць ад характару грамадскага ладу. Але гэта адносіцца не толькі да шчыльнасці насельніцтва. У не меншай меры гэта датычыць смяротнасці і нараджаемасці, а, значыць, і прыросту насельніцтва.

Жабрацтва, на якое працоўныя абракаюцца пры капіталізме, стварае высокую смяротнасць у прцоўным насельніцтве асабліва сярод дзяцей. У капіталістычных краінах адбываецца сістэматычнае змяншэнне натуральнага прыросту насельніцтва. У Савецкім Саюзе, як указваў таварыш Сталін на XVI партэ'ездзе, на аснове карэннага палепшання матэрыяльных умоў жыцця працоўных, ужо к 1930 году «смяротнасць насельніцтва зменшылася ў параўнанні з даваенным часам на 36 проц. па агульнай і на 42,5 проц. па дзіцячай лініі». Дзякуючы няўхільнаму росту ўзроўню матэрыяльнага добрабыту нашай краіны, дзякуючы мерапрыемствам савецкага ўрада па павелічэнню сям'яў дзіцячых устаноў, па арганізацыі данамогі многатэтным сем'ям і т. п., значна павялічылася нараджаемасць у нашай краіне, а гэта абумовіла павелічэнне прыросту насельніцтва.

Вось што па гэтаму паводу гаварыў таварыш Сталін у 1935 годзе на нарадзе* перадавых камбайнераў:

«У нас цяпер усе гавораць, што матэрыяльнае становіцца працоўных значна палепшылася, што жыццё стала лепш, весялей.

* М-ркс «Капітал», т. I, стар. 502.

** Ленін, т. II, стар. 45.

Гэта, зразумела, верна. Але гэта вядзе да таго, што насельніцтва стала размнажацца значна хутчэй, чым у стары час, смяротнасці стала менш, нараджаемасці больш, і чыстага прыросту атрымліваецца непараўнальна больш».

Такога штогодняга прыросту насельніцтва, які мае месца ў нас, не ведала царская Расія, не ведае і ні адна капіталістычная краіна. Такі прырост насельніцтва магчымы толькі ва умовах перамогшага сацыялізма.

Капіталістычнаму грамадству неабходна ўласцівыя такі закон народанасельніцтва, як закон адноснага перанасялення, які заключаецца ў тым, што ў меру развіцця капіталістычных адносін няўхільна расце колькасць (паколькі гутарка ідзе аб агульнай тэндэнцыі развіцця) прамысловай рэзервной арміі, няўхільна расце беспрацоўе. У нас, у СССР, ужо ёсць пакаленне людзей, якому слова «беспрацоўе» толькі знаёма, але якое, дзякуючы перамозе сацыялізма ў нашай краіне, ніколі на сабе не адчувала жахаў беспрацоўя.

Такім чынам, працэсы ў галіне народанасельніцтва самі вызначаюцца характарам данага грамадска-эканамічнага ладу. Рост народанасельніцтва, хоць і ўплывае на грамадскае развіццё, не з'яўляецца, аднак, вызначаючай сілай яго. Не ў росце народанасельніцтва мы знаходзім ключ да разумення таго, чаму даны грамадскі лад змяніўся такім-то новым ладам, а не якім-небудзь іншым.

«Калі-б рост народанасельніцтва з'яўляўся вызначаючай сілай грамадскага развіцця, больш высокая шчыльнасць насельніцтва абавязкова павінна была-б выклікаць да жыцця адпаведна больш высокі тып грамадскага ладу» *).

Тым часам у сапраўднасці мы гэтага не бачым. Шчыльнасць насельніцтва ў Кітаі ў чатыры разы вышэй чым у ЗША. Але ніхто не стане сур'ёзна сцвярджаць, што з пункту погляду грамадскага развіцця ЗША стаяць ніжэй Кітая. Гаксама відавочна, што хоць у Бельгіі шчыльнасць насельніцтва ў 26 раз вышэй чым у СССР, Бельгія адсталая ад нашай краіны на цэлую гістарычную эпоху, бо там пануе капіталізм, а ў нас перамог сацыялістычны лад.

* * *

Такім чынам, каб вызніць, што з'яўляецца галоўнай сілай грамадскага развіцця, каб устанавіць, што з'яўляецца фактарам, які вызначае характар грамадскага ладу, які вызначае, так сказаць, фізіяномію грамадства, прыходзіць звяртацца не да геаграфічнага асяроддзя і не да народанасельніцтва.

Што-ж усё-такі з'яўляецца той галоўнай сілай у сістэме матэрыяльных умоў існавання грамадства, якая вызначае яго развіццё ўперад ад аднаго грамадскага ладу да другога, якая тлумачыць характар кожнага данага грамадскага ладу?

Гэтай сілай з'яўляецца спосаб вытворчасці матэрыяльных жыццёвых кантоўнасцей, спосаб здабывання сродкаў да жыцця, неабходных для існавання людзей.

«Згодна матэрыялістычнаму разуменню гісторыі,—гаворыць Энгельс у сваёй кнізе «Паходжанне сям'і, прыватнай уласнасці

*) «Кароткі курс гісторыі ВКП(б)», стар. 113.

«дзяржавы», — вызначакчым момантам гісторыі у канчатковым выніку з'яўляецца вытворчасць і ўзнаўленне неласрэднага жыцця».

Каб жыць, трэба мець усе матэрыяльныя каштоўнасці, якія за-
давальняюць жыццёвыя патрэбы людзей. А каб іх мець, трэба іх
вытвараць. Для іх вытворчасці трэба мець прылады вытворчасці.
Апошняя трэба не толькі мець, трэба ўмець яшчэ карыстацца імі і
трэба ўмець вытвараць іх. Значыць, грамадскі працэс вытворчасці
з'яўляецца крыніцай самых неабходных сродкаў для жыцця чалавека
ён прадстаўляе сабою галоўную і асноўную умову існавання чала-
вечага грамадства.

«Праца, як тварэнне спадывецкіх вартасцей, — гаворыць Маркс,
як карысная праца, з'яўляецца незалежна ад усякіх грамад-
скіх форм умован існавання людзей, вечнай натуральнай неаб-
ходнасцю: без яе не было-бы магчымым абмен вынічэстваў паміж
чалавекам і прыродай, г. зн. не было-б магчымым само чала-
вечае жыццё» *).

Пры гэтым, чым вышэй прадукцыйнасць працы, тым больш улада
чалавека над прыродай, тым змяняецца матэрыяльныя багацці грамад-
ства. Узровень жа прадукцыйнасці працы, паміж іншымі, у дэтым
залежыць ад грамадскіх адносін, залежыць яшчэ ад таго, наколькі даска-
налы вытворчыя сілы грамадства.

У пэўняцы «прадукцыйныя сілы грамадства» ўваходзяць «прылады
вытворчасці, пры дапамозе якіх вырабляюцца матэрыяльныя здабыткі»,
і «людзі, якія прыносяць у рух прылады вытворчасці і ажыццяў-
ляюць вытворчасць матэрыяльных сіл дзякуючы пэўнаму вытвор-
чаму вопыту і навыкам да працы» **). Класікі навуковага камунізма
асаблівае значэнне надаюць іменна людзям, чыёй дзейнасцю ажыц-
цяўляецца функцыянаванне прадукцыйных сіл. Маркс укажэ, што
наіболей прадукцыйнае сіла з усіх прылад вытворчасці з'яўляецца
сам рэвалюцыйны клас, які складаецца з людзей, рухаючых грамад-
скі вытворчы працэс уперад.

Іядома, з якой сілай таварыш Сталін неаднакроць падкрэсліваў
значэнне кадраў у нашым сацыялістычным будаўніцтве. Працоўны
чалавек уваходзіць (зразумела, не у фізічным сэнсе слова, а ў яго
грамадскім значэнні) у якасці галоўнага элемента у пэўняцы «пра-
дукцыйныя сілы грамадства».

З дапамога і прылад вытворчасці працоўны чалавек ўздзейнічае
на вешчэства прыроды, надбывае яму тую форму, у якой яно можа
стаць прадметам задавальнення чалавечых патрэб. Стала быць,
у працэсе працоўнага ўздзеяння чалавека на прыроду, у працэсе
працы, фігуруюць, як гаворыць Маркс у 5 разе ад першага тома
«Капітала», тры моманты: «1) мэтазгодная дзейнасць, або самая
праца, 2) прадмет, на які дзейнічае праца, і 3) прылады, якімі яна
дзейнічае».

Каті гавораць «прылаты вытворчасці», маюць на мэце той прад-
мет або комплекс прадметаў, які чалавек памяннае паміж сабою
і вянчэствам прыроды і якія аб'яўляюць чалавеку ўздзеянне на
вешчэства прыроды. Прылада вытворчасці з'яўляецца як-бы органам
працоўнай дзейнасці чалавека, органам, які чалавек «далучае да

*) Маркс «Капітал» т. I, стар. 8.

**) «Кароткі курс гісторыі ВКП(б)», стар. 114.

організм свайго цела, надоўжваючы, такім чынам, наперзкор бібліі, натуральныя памеры апошняга» (Маркс).

У больш шырокім сэнсе слова, да прылад вытворчасці прылічваюцца ўсе матэрыяльны ўмовы, неабходныя для таго, каб мог працякаць працэс працы: рабочыя будынкі, каналы, дарогі, унутры заводскі транспарт і т. д.

Уменне ствараць прылады вытворчасці і ўжываць іх у працэсе працы ёсць спецыфічная уласцівасць імённа чалавечага працэса працы. Маркс спачувачы цыціруе Франкліна, які вызначыў чалавека, як жывёлу, якая робіць прылады. Прылада вытворчасці ўваходзіць у склад прадукцыйных сіл толькі тады, калі яна ўступае ў кантакт з живою працай, якая скарыстоўвае гэту прыладу. Машина сама па сабе, калі яна не прымае удзелу ў працэсе працы, бескарысна разбураецца. Яе драўляныя часткі гніюць, яе жалезныя часткі пакрываюцца ржавінай, з цягам часу яна, як машина, перастае існаваць. Калі-ж машина выкарыстоўваецца ў працэсе працы, то, хоць яна таксама разбураецца, яе разрушэнне суправаджаецца, аднак, стварэннем матэрыяльных каштоўнасцей. Гэта такое разрушэнне машыны, якое адбываецца ў працэсе вытворчасці. Праца, у свой час затрачаная на стварэнне машыны, не бяспледна знікае, яна ўласкрасае ў тых новых каштоўных прадметах, якія з яе дапамогай ствараюцца.

Але калі прылады вытворчасці становяцца элементам прадукцыйных сіл грамадства, толькі ўступаючы ў сувязь з живою працай, то, з другога боку, прадукцыйныя сілы абавязкова мяркуюць прылады вытворчасці як свой складаны элемент. Няма вытворчасці без прылад вытворчасці. Узровень развіцця прылад вытворчасці адпавядае вытворчаму вопыту і працоўным навыкам людзей, якія імі карыстаюцца. У цэлым прадукцыйныя сілы выражаюць меру ўлады чалавека над сіламі прыроды, меру развіцця чалавечай рабочай сілы.

Аднак, як гаворыць Маркс, «сродкі працы не толькі мярыла развіцця чалавечай рабочай сілы, але і паказчык тых грамадскіх адносін, пры якіх адбываецца праца» *).

У гісторыі чалавецтва ніколі не было такога перыяда, калі-б чалавек працаваў, займаўся вытворчай дзейнасцю ў адзіночку. Чалавек заўсёды працаваў побач і супольна з другімі людзьмі. У сваёй кнізе «Да крытыкі палітычнай эканоміі» Маркс высмейвае «пазбаўленыя формы вытлумкі 18 века», якімі займаўся буржуазны эканаміст, прысудзіўшы ім, дві так, быццам чалавек ранняй гістарычнай эпохі жыў і працаваў адзіночна,—гэткім Рабінзонам.

«Вытворчасць адасобленага індывіда па-за грамадствам,—гаворыць Маркс,—такая-ж бяссэнсіца, як развіццё мовы без сумесна жывучых і размаўляючых паміж сабою індывідаў... Калі гутарка ідзе аб вытворчасці, то заўсёды аб вытворчасці на пэўнай ступені грамадскага развіцця—аб вытворчасці грамадскіх індывідаў» *).

Натуральна, што, працуючы не ў адзіночку, а ў грамадстве, чалавек ўступае ў пэўныя адносіны не толькі да вешчання прыроды, але і да іншых людзей. У працэсе вытворчасці людзі ўздзейнічаюць не толькі на прыроду, але і адзін на другога. Паміж людзьмі завязваюцца ў працэсе грамадскай вытворчасці пэўныя сувязі, устанаўлі-

* Маркс «Капітал», т. I, стар. 171.

** Маркс «Да крытыкі палітычнай эканоміі», стар. 10, выд. 1935 г.

ваюцца пэўныя адносіны і толькі знаходзячыся ў гэтых адносінах адзін да другога, людзі могуць уздзейнічаць на прыроду. Гэтыя адносіны паміж людзьмі ёсць вытворчыя адносіны. Яны матэрыяльны, бо складаюцца аб'ектна, незалежна ад свядомасці і волі людзей, не праходзячы праз іх сазнанне.

Адначасова парочную ілю, якая ляжыць у аснове «грамадскага дагавора» Жан-Жака Русо, Ленін у сваёй кнізе «Што такое «прыяцель» народа і як яны ваююць супроць соцыял-дэмакратаў» указвае:

«Ніколі гэтага не было, ды і цяпер гэтага няма, каб члены грамадства ўяўлялі сабе сукупнасць тых грамадскіх адносін, пры якіх яны живуць, як нешта пэўнае, цэласнае, прасякнутае нейкім пачаткам; наадварот, маса прыладжваецца несвядома да гэтых адносін і да такой ступені не мае ўяўлення аб іх, як аб асобых гістарычных грамадскіх адносінах, што, напрыклад, тлумачэнне адносін абмену, пры якіх людзі жылі многія стагоддзі, было дана толькі ў самы апошні час» *).

Толькі ў нашай краіне перамогшага соцыялізма працоўныя свядома будууюць новыя грамадскія адносіны.

Адносіны, якія складаюцца паміж людзьмі ў працэсе вытворчасці, могуць быць рознымі. Яны могуць быць адносінмі супрацоўніцтва, яны могуць насіць характар узаемнай дапамогі людзям, вольных ад эксплуатацыі. Такого роду вытворчыя адносіны існуюць пакуль толькі ў грамадскай вытворчасці СССР. Але вытворчыя адносіны могуць быць і адносінамі панавання і падпарадкавання, адносінамі эксплуатацыйных і эксплуатаемых, як гэта ў розных формах мела і мае месца ў кожным грамадстве, арганізаваным на класавы прынцып. Урэшце, вытворчыя адносіны могуць быць адносінамі і пераходнага тыпу, як гэта мае месца ў перыяды пераходу ад адных форм вытворчых адносін да другіх.

Але якімі-б ні былі па свайму характару даныя вытворчыя адносіны, яны ў такой-жа меры складаюць неад'емны элемент грамадскай вытворчасці, як і прадукцыйныя сілы грамадства. Як нельга сабе ўявіць матэрыяльную грамадскую вытворчасць інакш, як аснова на функцыянаванні грамадства, так нельга яе сабе ўявіць па-за характэрнымі для данай ступені развіцця вытворчасці адносінамі паміж людзьмі.

«Значыць, вытворчасць, спосаб вытворчасці ахапляе як прадукцыйныя сілы грамадства, так і вытворчыя адносіны людзей, з'яўляючыся, такім чынам, увасабленнем іх адзінства ў працэсе вытворчасці матэрыяльных здабыткаў» **).

Наогул кажучы, паміж людзьмі складаюцца пэўныя адносіны ў самых рознастайных формах грамадскага жыцця. У галіне палітыкі, маралі, рэлігійных поглядаў, навукі, права сутыкаюцца рознародныя, супярэчлівыя, процілеглыя інтарэсы, погляды, пераконанні, традыцыі, нормы і правілы, завязваюцца сувязі, узнікае барацьба, адным словам, складваецца ўся тая складаная рознастайнасць адносін, якая заўсёды мае месца ў грамадстве. Але ў аснове гэтай рознастайнасці адносін ляжаць вытворчыя адносіны людзей.

*) Ленін, т. 1, стар. 60.

**) Кароткі курс гісторыі ВКП(б) *, стар. 114

Вытворчыя адносіны, знаходзячыся, у сваю чаргу, у залежнасці ад гістарычнага ўзроўню прадукцыйных сіл, складаюць галоўную і рашучую галіну грамадскага жыцця. Сярод усяі складанай сукупнасці грамадскіх адносін яны з'яўляюцца першаначальковымі, асноўнымі. Імі, у канчатковым выніку, жывяцца грамадскія тэорыі, у іх каранні розніродныя дзяржавы розных грамадскіх груповак, вытворнымі ад іх выступаюць з'явы, якія адносяцца да палітыкі, права і г. д.

«Сукупнасць гэтых вытворчых адносін складае эканамічную структуру грамадства, рэальны базіс, на якім узвышаецца юрыдычная і палітычная надбудова і якому адпавядаюць пэўныя формы грамадскай свядомасці. Спосаб вытворчасці матэрыяльнага жыцця абумоўлівае сацыяльны, палітычны і духоўны працэсы жыцця наогул» *).

Астатняя трэба падкрэсліць класавы характар вытворчых адносін ва ўсіх грамадстве, бо вытворчыя адносіны з'яўляюцца па сутнасці спразам адносін паміж людзямі на аснове іх асаблівай, класнай вытворчасці і адносін паміж іх і ўласнасцю. Той ці іншы ўзровень прадукцыйных сіл паказвае, якім класам вытворчыя адносіны з'яўляюцца і да якіх класавых іх існаванні жывяцца іх канчатковасці. А характар вытворчых адносін ёсць пытанне аб тым, каму належаць выкарыстоўваемыя ў працэсе працоўнай дзейнасці сродкі вытворчасці. Гэта ёсць пытанне аб тым, хто імі ўладае. Распарэджэнне імі ўсе грамадства ў цэлым у інтарэсах усіх працоўных, ці яны знаходзяцца ў валоданні пачасовых класаў, груп і людзей, якія эксплуатауючы працоўных, выкарыстоўваюць іх у мэтах свайго ўзбагачэння.

* * *

Нішто ў прыродзе не існуе ў стане спакою і нерухомаасці, вастаю і змянення. Усё існуючае пастаянна прабывае ў стане безупыначнага руху і змянення. Усе гэта ў поўнай меры адносіцца і да грамадскай вытворчасці, якая таксама заўсёды знаходзіцца ў стане змянення і развіцця. Развівалася і удасканальвалася прылада працы і разам з гэтым узбагачаюцца вытворчыя навыкі людзей. У працэсе грамадскай вытворчасці чалавек ўздзейнічае на прыроду і змяняе яе, адначасова ён змяняе і ўласную прыроду. Ніяка патрэбы даказваць, якая гіганцкая адлегласць існуе паміж прымітыўнымі вытворчымі навыкамі першабытнага паляўнічага і вытворчым вопытам і навыкамі сучаснага рабочага, які працуе, скажам, па мантажу складаных машын. Праўда, паратэльня з тэгам мы ня маем, як канчаткам да прамернасці аб'яцання змест працоўнай дзейнасці многіх рабочых. Так, напрыклад, на заводах Форда рабочыя зводзілі амаль шэрада становіцца аўтаматаў, бо кожны з іх выконвае толькі некалькі вельмі нескладаных вытворчых рухаў. Але гэта толькі адна з супярэчнасцей капіталістычнай сістэмы. Ніколі-ж тутарка і гэе аб'ём сучасных прыладах вытворчасці, як гэтакіх, то яны абумоўліваюць вельмі высокі ўзровень вытворчага вопыту і вытворча-тэхнічных навыкаў рабочага.

Апраўным пунктам развіцця матэрыяльнай грамадскай вытворчасці з'яўляюцца змяненні, якія адбываюцца ў сферы прадукцыйных сіл грамадства, і перш за ўсё змяненні, якія адбываюцца адносна

*) Маркс «Да крытыкі палітычнай эканоміі» стар. 6, выд. 1911

прылад вытворчасці. Іменна ў гэтым заключецца самая глыбокая прычына таго, што адбываюцца змены аднаго спосабу вытворчасці другім, адной гістарычнай эпохі другой.

«Эканамічныя эпохі,—пісаў Маркс,—адозніваюцца не тым, што вытвараецца, а тым, як вытвараецца, якімі сродкамі працы. Сродкі працы не толькі мярала развіцця чалавечай рабочай сілы, але і паказчык тых грамадскіх адносін, пры якіх адбываецца праца» *).

Змяненні прылад вытворчасці немінуца цягнуць за сабой змены і ў галіне вытворчых адносін паміж людзьмі, а гэта вядзе да таго, што ранішці пазней змяняецца ўвесь жыццёвы уклад людзей.

Кіруючыся гэтым марксісцкім прынцыпам, партыя Леніна-Сталіна рыхліла задачу рэвалюцыйнага стварэння новых соцыялістычных адносін.

Пачынаць разварот соцыялістычнага будаўніцтва ў нашай краіне пасля таго, як скончыўся аднаўленчы перыяд нэпа, трэба было з рашэння праблемы соцыялістычнай індустрыялізацыі, каб атрымаць новы, непараўнаўча больш высокі ўзровень прадукцыйных сіл, чым той, які мела дарэвалюцыйная Расія. На падставе соцыялістычнай індустрыялізацыі стварылася магутная ўкраінская сельская гаспадарка і вёсках прылад вытворчасці трактараў, камбайнаў і іншых сельскагаспадарчых машын. Па меры іх пранікнення ў нашу сельскую гаспадарку ў вёсцы разрасталася новая катэгорыя работнікаў: трактарыстаў, камбайнераў, машыністаў усякага роду і г. д. Новыя прылады вытворчасці абумовілі стварэнне ў вёсцы новых катэгорыяў з новымі працоўнымі навыкамі і вытворчым вопытам. Сталінская соцыялістычная індустрыялізацыя стварыла такім чынам у сельскай гаспадарцы новыя соцыялістычныя прадукцыйныя сілы.

Тым часам у вёсцы ўсё яшчэ колькасна пераважала дробная прыватная аднаасобная сялянская гаспадарка. Супярэчнасць, якая пры гэтым утварылася паміж новымі соцыялістычнымі прадукцыйнымі сіламі і вытворчымі адносінамі аднаасобнай гаспадаркі, супярэчнасць, ні ў якім разе не нечаканая для партыі, магла быць вырашана толькі рэвалюцыйным шляхам, толькі на пачатках масавай калектывізацыі сельскай гаспадаркі. Усякая спроба як-небудзь інакш вырашыць гэту супярэчнасць немінуца прывяла-б да рэстаўрацыі капіталізма ў нашай краіне.

Калектывізацыя сельскай гаспадаркі прадстаўляла сабою «найглыбейшы рэвалюцыйны пераварот, скачок са старога якаснага ступня грамадства ў новы якасны стан, роўназначны з тымі выпадкамі рэвалюцыйнаму перавароту ў кастрычніку 1917 года» **). Гэты рэвалюцыйны пераварот ліквідаваў сям'я імяціцкі эканамічны клас у нашай краіне — клас кулакоў. Ён забяспечыў панаванне соцыялістычных прадукцыйных сіл і ў сельскай гаспадарцы.

Такім чынам, змена адной грамадскай формы другою адбываецца так, што перш за ўсё змяняюцца прылады вытворчасці а, значыць, і прадукцыйныя сілы грамадства ў цэлым. Гэта абумоўлівае апаветчаныя змены і ў вытворчых адносінах людзей. Стата быць, прышчэпкі гэта тут належаць прадукцыйным сілам. Не змены ў галіне вытворчых адносін вызначаюць сабою змены ў галіне прадукцыйных сіл.

* Маркс «Капітал», т. I, стар. 121.

** «Апрочкі курс гісторыі ВКП(б)», стар. 28.

а, наадварот, —развіццё прадукцыйных сіл грамадства вызначае адпаведнае развіццё вытворчых адносін людзей.

Ці азначае гэта, што вытворчыя адносіны толькі пасіўна следуюць за развіццём прадукцыйных сіл, ніяк не ўплываючы на гэтыя апошнія? Ці азначае гэта, што вытворчыя адносіны ніяк не ўплываюць на характар развіцця прадукцыйных сіл? Зусім не. Выворчыя адносіны развіваюцца у залежнасці ад развіцця прадукцыйных сіл. К прыкладу кажучы, вытворчыя адносіны капіталізма не маглі набыць пануючага значэння да таго часу, пакуль найвялікшае расійскае суджанне мела сярэдневяковая ручная тэхніка. Гэта значэнне яны набылі толькі на базе машынізнай тэхнікі. Але, раз узніклі і склаўшыся на аснове пэўнага ўзроўню прадукцыйных сіл і набыўшы характар, адпаведны гэтаму ўзроўню, вытворчыя адносіны, у сваю чаргу, набываюць звольнасць, у парадку адваротнага ўздзеяння, уплываць на ход развіцця прадукцыйных сіл, паскараючы або замаруджваючы іх развіццё. Так, у наш час, напрыклад, капіталістычныя вытворчыя адносіны тармозяць, затрымліваюць развіццё прадукцыйных сіл, а ў нашай краіне сацыялістычныя вытворчыя адносіны забяспечваюць глыбкі размах прадукцыйных сіл Саветаў Саюза.

Гэтага ніяк не хацелі і не хочуць прызнаць рэакцыйныя лідэры II Інтэрнацыянала і іх рускія меншавіцкія пабрацімцы тыпу Суханава. Апошні, узводзячы варожы шклер на нашу рэвалюцыю, адмаўляючы яе сацыялістычны характар, сцвярджаў, што «Расія не дасягнула такой вышэйшай развіцця прадукцыйных сіл, пры якой магчымы сацыялізм».

Міжнародны апартунізм лічыць, што ўзнікненне сацыялістычных вытворчых адносін ёсць пасіўны рэзультат найвышэйшага развіцця прадукцыйных сіл. Адсюль рэакцыйныя правадары II Інтэрнацыянала робяць вывад, што існаванне сацыялізма магчыма толькі ў такой краіне, прадукцыйныя сілы якой дасягнулі найвышэйшага ўзроўню развіцця, у краіне, дзе дасягнута высокая ступень цывілізаванасці і культурнасці. У гэтых сцвярджаннях апартуністы выходзяць з адмаўлення той акалічнасці, што узнікненне сацыялістычных адносін ёсць вынік актыўнай рэвалюцыйнай барацьбы пролетарыята. Кантрэвалюцыйны сэнс гэтых сцвярджанняў відавочны. Яны абракаюць пролетарыят на пасіўнае чаканне таго, што развіццё прадукцыйных сіл прывядзе, моў, да ўзнікнення сацыялістычных адносін як да свайго аўтаматычнага рэзультата. Гэта ёсць адмаўленне гістарычнай неабходнасці сацыялістычнай рэвалюцыі.

Ленін і Сталін з усёй ўласцівай ім рэвалюцыйнай страсцю бачавалі гэтыя «тэарэтычныя пабудовы» міжнародных згоднікаў. Класікі навуковага камунізма падкрэслівалі актыўны характар вытворчых адносін, асабліва сацыялістычных адносін, як формы развіцця прадукцыйных сіл у пераходны перыяд. Зразумела, каб у данай краіне маглі атрыцца сацыялістычная рэвалюцыя, пэўны ўзровень развіцця прадукцыйных сіл у ёй неабходны. Але пролетарская рэвалюцыя стварае новыя сацыялістычныя вытворчыя адносіны, якія пры даным узроўні прадукцыйных сіл становяцца прадпасылкай і спрыяючым фактарам іх далейшага развіцця.

Крытыкуючы і выкрываючы меншавіка Суханава, Ленін у сваім артыкуле «Аб нашай рэвалюцыі» пісаў:

«Калі для стварэння сацыялізма патрабуецца пэўны ўзровень культуры... то чаму нам нельга пачаць спачатку з завая-

важня революційним шляхам прадпасылак для гэтага пэўнага ўроўню, а потым ужо, на аснове рабоча-сялянскай улады і совецкага ладу, рушыць даганяць іншыя народы.

Для стварэння соцыялізма,—гаворыце вы,—патрабуецца цывілізаванасць. Вельмі добра. Ну, а чаму мы не маглі спачатку стварыць такія прадпасылкі цывілізаванасці ў сябе, як выгнанне памешчыкаў і выгнанне расійскіх капіталістаў, а потым ужо пачаць рух да соцыялізма?» *).

Такім чынам, вытворчыя адносіны, раз узнікшы на базе пэўнага, гістарычна абумоўленага ўроўню развіцця прадукцыйных сіл, набываюць, у сваю чаргу, здольнасць пэўным чынам уплываць на прадукцыйныя сілы грамадства, паскараючы або замаруджваючы іх развіццё. Але першынствавую ролю у гістарычным развіцці грамадскай матэрыяльнай вытворчасці адыгрываюць прадукцыйныя сілы.

«Значыць, прадукцыйныя сілы з'яўляюцца не толькі найбольш рухомым і развокам планам элементам вытворчасці. Ёны з'яўляюцца разам з тым вызначаючым элементам развіцця вытворчасці.

Якія прадукцыйныя сілы,—такімі павінны быць і вытворчыя адносіны» **).

2. Аб асноўных тыпах вытворчых адносін

Чалавек першабытнай эпохі меў у сваім распараджэнні вельмі прымітыўныя прылады працы. Дрэна зважылася палка, палка з прымацаваным да яе неадшліфаваным каменным накатнішам, якое-небудзь вельмі недасканалае катэ вось гон набор прылад, пры данамозе якіх першабытны чалавек веу барацьбу з існаваннем на самай зары чалавечай гісторыі. Потым паяўляюцца лук і стрэлы, грубыя каменныя прылады замяняюцца адшліфаванымі. Чалавек адкрывае карысныя ўласцівасці агня. Ён пачынае вырабляць драўляную і гліняную пасуду.

Прымітыўныя прылады вытворчасці абумовілі вельмі нізкую прадукцыйнасць працы чалавека першабытна-абшчыннай эпохі. У адпаведнасць ёй не здолен быў здабываць сабе сродкі для існавання і аб'яднацца ад драпежных звыш. Толькі калектыўныя формы работы, толькі аб'яднанне ў абшчыны дазваляла людзям першабытна-абшчыннага ладу змагацца з прыродай. Умовы існавання і вытворчасці штурхалі яго, такім чынам, да агульнай калектыўнай працы.

Але ўсе, што калектыўна вытваралася, тое калектыўна і ўжывалася. Як прадметы спажывання, так і прылады і ўмовы працы складалі аб'ект грамадскай уласнасці. Прыватная уласнасць на сродкі вытворчасці першабытнага грамадства не ведала. Значыць, яно не ведала і эксклюзіўнасці чалавека чалавекам. Чужды яму былі класавы падзел грамадства.

Развіццё ў першабытную эпоху ішло вельмі марудна. Прыходзілі сотні, а можа быць і тысячы год, перш чым наступалі важныя змены ў характары прылад працы. Разыдзянасць паміж першабыт-

*) Ленин, т. XXVII, стар. 401 і 401

**) „Кароткі курс гісторыі ВКП(б)“, стар. 1

нымі абшчынамі, адсутнасць колькі-небудзь рэгулярных менавых і іншых сувязей паміж імі прыводзіла да таго, што вытворчыя вонны, вытворчыя навукі і адкрыцці адных абшчын вельмі марудна становіліся здабыткам другіх. Кожная абшчына амаль зусім самастойна, навошчуп даходзіла да тых ці іншых удасканаленняў у сваёй вытворчасці.

Але як ні марудна ішло развіццё, яно ўсё-ж ішло. Ад збірання раслін і пладоў чалавек пераходзіў да іх культывавання. Ад выпадковага палявання за жывёлай чалавек пераходзіў да яе прыручэння і развядзення, да жывёлагадоўлі. Земляробства і жывёлагадоўля пачынаюць усе большае распаўсюджванне. Усё на гэтым першым буйным грамадскае раздзяленне працы—аддзяленне жывёлагадоўчых плям ад земляробчых. Ускладняліся з цягам часу прылады працы. Гэта і ёсць таго, што не кожны аказваўся здольным іх выпрацоўваць. Пачалі вылучацца людзі, якія спецыялізаваліся на вытворчасці прылад, прыналад і прадметаў гаспадарчай дзейнасці. Пачынаюцца розныя рамёслы. Расло, такім чынам, унутры абшчыны грамадскае раздзяленне працы. Адбывалася другое буйнае грамадскае раздзяленне працы—выдзяленне рамяства.

З'яўляючыся вынікам развіцця прылад працы, рамяство ў сваю чаргу спрыяе іх далейшаму развіццю. Паяўляюцца металічныя прылады працы. Каменны тапор змяняецца жалезным. Набывае пашырэнне саха з жалезным лемехам. Разам з гэтым змяняецца рабская залежнасць чалавека ад стыхійных сіл прыроды. На аснове прымянення больш дасканалых прылад узрастае прадукцыйнасць працы. Знікае неабходнасць у выкананні вытворчых аперацый значнымі па колькасці калектывамі людзей. Аказваецца магчымым выконваць іх невялікімі групамі ў некалькі чалавек, а потым і зусім у адзіночку. Так, калі раней узрыхленне зямлі, якое рабілася завостранымі палкамі, патрабавала адначасовай работы на невялікім участку дзесяткаў людзей, то паяўленне сахі з жалезным лемехам, якую цягнула жывёла, дазваляе і аднаму чалавеку спраўляцца з ворывам. Так паяўленне новых прылад працы стварыла аснову для яе індывідуалізацыі.

Індывідуалізацыя працэса працы выклікала паяўленне прыватнай уласнасці на яе вынікі. Роўным чынам, прылады вытворчасці, прымяняемыя ў індывідуальнай працы, таксама замацоўваюцца ў прыватнай уласнасці. Пашырэнне прыватнай уласнасці на прылады, умовы і вынікі працы стварае маемасную няроўнасць паміж людзьмі. А гэта выклікае з'яўленне эксплуатацыі чалавека чалавекам.

Узбагачэнне некаторай колькасці асобных гаспадароў параджае ў іх патрэбу ў прымяненні працы дадатковых рабочых у дадатак да працуючых членаў сям'і. Гэта карэнным чынам змяняе адносіны да ваеннапалонных, колькасць якіх у першабытную эпоху заўсёды была значнай з прычыны настайных сутычак паміж рознымі абшчынамі. Калі раней іх папросту забівалі, паколькі нізкая прадукцыйнасць працы рабіла нявыгаднай іх эксплуатацыю, то цяпер, на параўнаўча высокім узроўні прадукцыйнасці працы, эксплуатаваць іх ужо выгадна і ў дадатак у гэтым ёсць неабходнасць. Цяпер ужо ваеннапалонныя не забіваюцца, а ператвараюцца ў рабоў. З цягам часу з абшчын вылучаюцца вярхоўныя, рознымі узурпатарскімі шляхамі разбагацеўшыя людзі, кожны з якіх мае значную колькасць рабоў. Узнікае, такім чынам, першы класавы падзел

Але ў прыродзе рабаўладальніцкага ладу з самага пачатку былі закладзены ўнутраныя супярэчнасці.

Раб быў істотай бяспраўнай. Чалавекам яго не лічылі. Рабаўладальнікі ставілі раба на адну ступень з іншымі элементамі вытворчага працэса. Яго разглядалі як «гаворачую прыладу» побач з жывёлай—«мычашчай прыладай» і прыладамі вытворчасці—«нямою прыладай». Раб з'яўляўся поўнай уласнасцю свайго пана і падвяргаўся бяскрытнай эксплуатацыі. У перыяд росквіту рабаўладальніцкага грамадства рабаўладальнік было выгадней выдзяляць з раба максімум магчымага за больш кароткі тэрмін, хоць-бы цаною скарачэння працягласці яго жыцця (набыць новага раба можна было за адносна невысокую плату), чым атрымаць той-жа эфект за больш працяглае час і быць тым самым вымушаным даўжэй карміць раба.

Будучы пастаўлен на адну ступень з мёртвымі рэчамі і з жывёлай, раб аказваўся зусім незацікаўленым у павышэнні прадукцыйнасці сваёй працы. Колькі-небудзь значнае ўдасканаленне прылад працы было немагчыма, паколькі раб «дае адчуць жывёле і прыладзе працы, што ён не падобен ім, што ён чалавек. Дрэнна абыходзячыся з імі і з сапраўднай асалодай падвяргаючы іх палсуццю, ён дасягае ўсведчэння свайго адрознення ад іх. Таму лічыцца эканамічным прынцыпам такога спосабу вытворчасці—прымяняць толькі найбольш грубыя, найбольш нярыўныя прылады працы, якія якраз з прычыны сваёй грубасці і нязграбнасці больш цяжка падвяргаюцца палсуццю»³). Таму да колькі-небудзь значнага ўдасканалення прылад працы, якія ўжываліся ў рабаўладальніцкай гаспадарцы, справа прыйсці не магла. Рамкі, у межах якіх прадукцыйнасць працы магла павышацца, былі даволі абмежаваны. Да пары да часу гэта павышэнне прадукцыйнасці працы шло, галоўным чынам, залік максімальнага ўзмацнення эксплуатацыі рабоў. Гэта удавалася рабаўладальнікам з дапамогаю асобай, створанай імі ваенна-палітычнай машыны—рабаўладальніцкай дзяржавы. Але па меры росту эксплуатацыі расла і астрата класавых супярэчнасцей рабаўладальніцкага грамадства. Усе больш жорстка працякала класавая барацьба рабоў супроць рабаўладальнікаў, гарадской і вясковай беднаты супроць рабаўладальнікаў і багачоў—ганцыяроў і ляхвіроў.

Урэшце наступіў такі перыяд, калі магчымасці далейшага павышэння ступені эксплуатацыі рабоў былі ў асноўным вычарпаны. Нястрымная эксплуатацыя скарачала працягласць жыцця рабоў. З гэтым можна было не лічыцца, пакуль праца была таннай. Таннасць-жа яе стваралася магчымасцю лёгкага змяшчэння выбываючых рабоў шматлікімі ваенна-палоннымі, якіх рабаўладальнікі захватвалі ў безупынных войнах з навакольнымі народамі.

Але рабаўладальніцкае грамадства заключала ў сабе такія супярэчнасці, развіццё якіх у канчатковым выніку прывяло да падрыву яго ваеннай магутнасці. Войны сталі ўсё радзей канчацца перамогаю. Стала быць, пачалі вычэрпвацца крыніцы танна каштуючых рабоў. Гэта пачало падрываць устоі, на якіх трымалася буйная рабаўладальніцкая гаспадарка. Яна становілася эканамічна ўсё менш рэнтабельнай, бо раней уся яе перавага заключалася ў масавым прымяненні працы рабоў. Абвастрыўшаяся класавая барацьба расхіствала палітычныя асновы рабаўладальніцкага грамад-

ства. Усё астрэй праяўляўся паразітызм класа рабаўладальнікаў, якія з пагэрдню адносіліся да працы, як да узяцця рабоў, затрымлівалася развіццё прадукцыйных сіл грамадства.

Рабаўладальніцкае грамадства зжыла сябе. Спецыфічныя для яго вытворчыя адносіны сталі тормазам далейшага развіцця прадукцыйных сіл Рабаўладальніцкія латыфунды пачалі раскідацца.

«Развіццё рымскай сельскай гаспадаркі ў эпоху імперараў,—піша —Энгельс,—вяло... да раздрабнення маёнткаў на дробныя арэндныя ўчасткі, населеныя калонамі. У выніку гэтага развіцця атрымала перавагу карлікавая гаспадарка залежных сялян, папярэднікаў больш позніх прыгонных, атрымаў перавагу, такім чынам, спосаб вытворчасці, у якім ужо ў зародку заключаўся спосаб вытворчасці, стаўшы пануючым у сярэднім вякі».

Такім чынам, яшчэ ў непрах рабаўладальніцкага ладу з'явіліся новыя адносіны, спецыфічныя для феадальна-прыгонніцкай эпохі. Але мрным шляхам пераход ад рабаўладальніцкага грамадства да феадальна-прыгонніцкага адбыцца не мог. Ён адбыўся шляхам рэвалюцыі. «Рэвалюцыя рабоў ліквідавала рабаўладальніцкае і адмянула рабаўладальніцкую форму эксплуатацыі працоўных»^{*}). Тым самым рэвалюцыя рабоў расчысціла тэру для пераходу да наступнай грамадска-эканамічнай фармы — да феадальна-прыгонніцкага ладу.

На змену рабаўладальніцкаму ладу прыйшоў феадальна-прыгонніцкі лад, асновавы таксама на эксплуатацыі. Але ён знаменаваў сабою больш высокі ўзровень развіцця прадукцыйных сіл, для якіх у феадальную эпоху характэрна: «далейшае палепшанне плаўкі і апрацоўкі жалеза, расаўсюджанне дасягненняў ткацкага станка; далейшае развіццё земляробства, гародніцтва, вяслярства, маслярства; паяўленне побач з рамесніцкімі майстэрнямі мануфактурных прадпрыемстваў»^{**}).

Феадальна-прыгонніцкі лад прадстаўляе сабою крок наперад у пераўтварэнні з рабствам. Праўда, і тут асноўным уласнікам на сродкі вытворчасці з'яўляецца эксплуатаатар федал. У пэўнай форме ён з'яўляецца таксама ўласнікам непасрэднага вытворцы-прыгоннага. Але ўласнасць федала на прыгоннага з'яўляецца ўжо не ўласнасцю ўласнасцю. Ён не мае ўлады на жыццё прыгоннага. У лад такі прыгонны мае сваю прыватную гаспадарку, няхай сабе і мазэрную, але асновавую на асабістым прынцы. Гэта акалічнасць задаквалівае работніка ў павышэнні прадукцыйнасці сваёй працы. Гэта стварыла большую прастору для развіцця прадукцыйных сіл, чым пры рабстве. А ў гэтым прамыслован дзеянні пануючае значэнне н. былое прыгоннае гаспадарка дробных рамеснікаў, якія, хоць і залежалі ад федала, гаспадаралі самастойна і, знаўшы, таксама зацікаўлены ў павышэнні прадукцыйнасці сваёй працы.

Вось чаму эпоха феадалізма прывяла да буйных зрухаў ва многіх галінах вытворчасці. Паявілася многа новых вынаходак, развівалася грамадскае раздзяленне працы, узнік род новых галін вытворчасці, пачалося друкаванне кніг, рад навін пранік і ў сельскую гаспадарку і т. д.

^{*}) Сталін, «Пытанні левінізма», стар. 412

^{**}) «А выткі курс гісторыі ВКП(б)», стар. 119.

Аднак, птарэсы далейшага развіцця прадукцыйных сіл натыхаліся на перашкоды, якія заключаліся ў самой сістэме вытворчых адносін феадалізма.

Характарызуючы асаблівасці прыгоніцкай гаспадаркі, Ленін у сваёй кнізе «Развіццё капіталізма ў Расіі» устанавіў наступныя яго рысы.

Зямля кожнай памешчыцкай вотчыны дзеліцца на дзве часткі: на барскую і сялянскую землі. Сялянская зямля апрацоўваецца працай і інвентаром сялян. На ёй сяляне вытвараюць неабходны прадукт. Значная частка вытвараемага сялянамі на сялянскай зямлі прадукта аддаецца памешчыкам у форме аброку. Барская зямля, на якой вытвараецца дадатковы прадукт, апрацоўваецца працай і інвентаром тых жа сялян. Значыць, тут вытворца надзелен сродкамі вытворчасці. Таму аб'ектам эксплуатацыі з боку прыгонніка ён можа стаць толькі ў парадку «унееканамічнага прымусу». Вось чаму, хоць у параўнанні з эпохай рабаўладальніцкіх адносін прадукцыйнасць працы пры феадалізме стаяла, у тым ліку і ў сельскай гаспадарцы, на больш высокім узроўні, усё-ж «умовай і вынікам апісваемай сістэмы гаспадаркі быў надта нізкі і руціны стан тэхнікі, бо вядзенне гаспадаркі было ў руках дробных сялян, задушаных нястачай, прыніжаных асабістай залежнасцю і рабумовай цемрай» *).

Як барская, так і сялянская гаспадарка вяліся з дапамогай сялянскага інвентара. Умовамі прыгоніцкай эксплуатацыі сяляне былі асуджаны на жабрацтва. Натуральна, што магчымасці для развіцця прадукцыйных сіл у сельскай гаспадарцы феадальнай эпохі, хоць і больш шырокія, чым пры рабстве, заставаліся ўсё-ж дастаткова абмежаванымі. А цэхавая рэгламентацыя адносна рамяства, існаваўшая ўсюды ў эпоху феадалізма, затрымлівала развіццё прадукцыйных сіл у галіне прамысловай дзейнасці. А тыповыя для феадальнай гаспадаркі натуральна-гаспадарчыя адносіны, абумоўленыя замкнутасцю феадальных вотчын, затрымлівалі развіццё абмену.

Такім чынам, на пэўнай ступені развіцця, прадукцыйныя сілы грамадства ўступілі ў канфлікт з вытворчымі адносінамі феадальна-прыгоніцкага ладу. Гэты канфлікт праявіўся ў форме рэвалюцый прыгонных сіл і супраць феадалізма. Рэвалюцыі прыгонных сіл, кіруемыя буржуазіяй, знішчылі феадальны лад, які стаў асцяжам далейшага развіцця. Тым самым гэтыя рэвалюцыі, буржуазныя рэвалюцыі эпохі заката феадалізма, расчысцілі глебу для развіцця капіталістычных адносін.

Гэта, вядома, не значыць, што капіталістычныя адносіны зарадзіліся толькі пасля буржуазных рэвалюцый.

«Буржуазная рэвалюцыя,—гаворыць таварыш Сталін—пачынаецца звычайна пры наяўнасці больш ці менш гатовых форм капіталістычнага ўкладу, выраслых і даспеўшых яшчэ да адкрытай рэвалюцыі ў нетрах феадальнага грамадства...

Асноўная задача буржуазнай рэвалюцыі зводзіцца да таго, каб захаваць уладу і прывесці яе ў адпаведнасць з наяўнай буржуазнай эканомікай» **).

*) Ленін, т. II, стар. 141

**) Сталін „Пытанні левінізма“, стар. 111, выд. 11.

ходзіцца ў прыватнай уласнасці капіталістаў. Гэта стварае тую супярэчнасць, якая з'яўляецца асноўнай і спецыфічнай для капіталізма, — процілегласць паміж грамадскім характарам вытворчасці і прыватнай формай прысваення. З гэтай супярэчнасці вынікае цэлы рад іншых, якія з'яўляюцца вытворнымі ад гэтай галоўнай і асноўнай супярэчнасці.

Вынікаючы да жыцця каласальных размераў прадукцыйных сіл, капіталізм аказаўся не здольным з імі справіцца, забытаўшыся ў неспрымальных для яго супярэчнасцях. Вытворча-тэхнічны апарат капіталізму здолеў выпускаць велізарныя масы тавараў. Абуральна-мная працэс усе большай пажыты, паддаюцца ўзаемнай канкурэнцыі, якая ўсе больш абвастраецца, капіталісты яшчэ больш павялічваюць машынавыя вытворчасці, затрачваючы дадатковыя капіталы на пабудову новых прадпрыемстваў, на ўстаноўку новых станкоў. Але, з другога боку, капіталізм разарае і ператварае ў пролетарыяў усё большую колькасць дробных і сярэдніх уласнікаў. Ступень эксплуатацыі пролетарыяў усё больш узростае. Гэта зніжае пакупальную здольнасць мас. Тавары не знаходзяць сабе належнага збыту. Узнікаюць перыядычныя крызісы перавытворчасці, якія расхістваюць капіталістычную сістэму. Абвастраюцца класавыя супярэчнасці капіталізма.

Паміж характарам прадукцыйных сіл і капіталістычнымі вытворчымі адносінамі ўзнікаюць неспрымальныя супярэчнасці. Асаблівай астрыні яны дасягаюць на вышэйшай ступіні капіталістычнага развіцця — у эпоху імперыялізма. На гэтай стадыі пануючае значэнне набываюць капіталістычныя манополіі, якія тармозяць развіццё прадукцыйных сіл. На гэтай стадыі асабліва рэльефна выступае паразытычны характар класа капіталістаў, асаблівага напружання дасягаюць класавыя канфлікты, якія ў канчатковым выніку завяршаюцца рэвалюцыйнай пролетарыята, падарымліваемага поўнпролетарскімі элементамі горада і вёскі.

«Гэта значыць, што капіталістычныя вытворчыя адносіны перасталі адпавядаць стану прадукцыйных сіл грамадства і сталі ў неспрымальную супярэчнасць з імі.

Гэта значыць, што капіталізм чрават рэвалюцыяй, закліканай замяніць цяперашнюю капіталістычную ўласнасць на сродкі вытворчасці сацыялістычнай уласнасцю»^{*)}.

У агні пролетарскай рэвалюцыі нараджаецца рэвалюцыйная ўлада рабочага класа, яго дыктатура. Надаючы супраціўленне эксплуатаатарскіх класаў, бязлітасна выкарыстоўваючы іх агентуру, умацоўваючы саюз з працоўным сялянствам і сувязі з пролетарыямі іншых краін, выкарыстоўваючы сваю ўладу для ўмацавання абароназдольнасці краіны, дыктатура рабочага класа будзе на развалінах капіталізма новае, сацыялістычнае грамадства. Яно пабудавана ўжо пакуль толькі ў СССР.

Асновай сацыялістычных парадкаў у СССР з'яўляецца сацыялістычная сістэма гаспадаркі і сацыялістычная ўласнасць на прылады і сродкі вытворчасці.

^{*)} „Кароткі курс гісторыі ВКП(б)“, стар. 120.

Капіталістычныя утвары на сродкі вытворчасці ў СССР ліквідаваны. Гэтым сім у СССР знішчана самая аснова і магчымасць эксплуатацыі чалавека чалавекам. Таму ў нашай краіне няма ні эксплуатацараў, ні эксплуатаемых. Своевольнае грамадства пабудавана на садружастве двух класаў—рабочага класа і класнага сялянства. У адзіным з ім працоўным страі ідзе і соцыялістычная інтэлігенцыя. Чым далей мы прасоўваемся па шляху да камунізма, тым больш сціраюцца класавыя грані, тым больш згладжваюцца палітычныя супярэчнасці паміж рабочымі, сялянамі і інтэлігенцыяй.

Усе багацці, ствараемыя рабочым класам у капіталістычнай вытворчасці, прысвойваюцца буржуазіяй. Частку гэтых багаццяў капіталісты расходуюць на задаваленне сваіх асабістых паразітычных патрэб, другая частка ідзе на пакрыццё спажытых у вытворчасці сродкаў вытворчасці, каб капіталістычны працэс вытворчасці ішоў бесперапынна. Трэцяя частка накіроўваецца ў фонд капіталістычнага накаплення, каб працэс здабывання дадатковай вартасці ішоў на расшыранай аснове. І толькі нязначная частка ствараемых багаццяў дастаецца іх стваральнікам рабочым у выглядзе заробтнай платы.

У нашай краіне ўсе ствараемыя багацці ідуць на задаваленне патрэб працоўных і толькі іх. Частка гэтых багаццяў расходуюцца на задаваленне асабістых патрэб працоўных. Гэтыя багацці ў іншых сваіх частках выкарыстоўваюцца для аднаўлення зношанага абсталявання, расшырэння вытворчасці, умацавання абароназдольнасці краіны, палепшання культурнага ааслугавання працоўных, на ахову здароўя і т. д. Паразітычнае існаванне ў СССР знішчана. У нашай краіне ажыццяўляюцца прынцыпы сацыялізму: «Хто не працуе, той не есць», «Ад кожнага па яго патрэбнасцях, кожнаму—у меру колькасці і якасці яго працы».

Капіталістычныя вытворчыя адносіны прасякнуты індывідуалізмам і эгаізмам, праследаваннем асабістых мэт за кошт эксплуатацыі іншых. Адносіны паміж рабочымі і капіталістамі ёсць адносіны жорсткай канкурэнцыі. Пад рэальнымі навіс дыкцыі іна голаду, эканамічнага прымусу.

Соцыялістычная рэвалюцыя стварыла ў нашай краіне зусім новую арганізацыю працы, сфармулявала сур'ёзную дысцыпліну працоўных. Паміж вольнымі ад эксплуатацыі работнікамі ўстанавіліся адносіны таварыскага супрацоўніцтва і соцыялістычнай узаемадапамогі. Усяго ярчэй гэтыя адносіны праявіліся ў соцыялістычным спаборніцтве і стаханаўскім руху. Стаханаўцы не робяць сакрэту са сваіх дасягненняў. Іх перамога, сіла і веліч стаханаўскага руху, паміма ўсяго іншага, заключаецца ў тым, што стаханаўцы усяляк дапамагаюць другім авалодваць перадавымі метадамі работы. Раўняцца па перадавым, дапамагаць адстаючым, агульнымі сіламі паскараць наш рух да перамогі—вось асноўны прынцып соцыялістычнага спаборніцтва. Прыдае значнасць ператварылася ў нашай краіне ў справу чэсці, справу славы, справу доблесці і геройства.

Вытворчыя адносіны сацыялізма поўнасцю адпавядаюць становішчу і характару прадукцыйных сіл. Грамадскаму характару працэса вытворчасці адпавядае грамадская ўласнасць на сродкі

вытворчасці. Вось чаму ў нас знішчаны і анархія вытворчасці, і перыядычныя крызісы перавытворчасці, і звязаныя з імі галеча і голад мас, і беспрацоўе і ім падобныя ўласцівыя капіталізму з'явы.

Наша сацыялістычная вытворчасць вядзецца дзяржавай рабочых і сялян па навукова распрацаванаму плану. Партыя Леніна—Сталіна, мабілізуючы энергію працоўных і яго выкананне, кіруецца пры гэтым мэтай—сістэматычна павялічваць багацці нашай краіны, каб можна было ўсе паўпен задавальняць растуць матэрыяльныя і культурныя запатрабаванні працоўных, каб можна было тым больш умацаваць абароназдольнасць і незалежнасць нашай радзімы.

Новыя сацыялістычныя вытворчыя адносіны ствараюць магчымасці для нябачанага развіцця прадукцыйных сіл. Нідзе і ніколі вытворчасць не развівалася такімі хуткімі тэмпамі, як у нашай краіне. Па тэмпах развіцця наша прамысловасць заняла першае месца ў свеце. Роўным чынам і па тэхніцы вытворчасці мы дагналі і перагналі галоўныя капіталістычныя краіны. Соцыялізм у асноўным мы пабудавалі, і цяпер, як гэта ўказана ў рашэннях XVIII з'езда ВКП(б), наша радзіма ўступае ў паласу развіцця—у паласу завяршэння будаўніцтва баскітскага сацыялістычнага грамадства і паступовага пераходу ад сацыялізма да кунізма. Цяпер на чарзе рашэнне асноўнай эканамічнай задачы СССР—дагнаць і перагнаць найбольш развітыя капіталістычныя краіны таксама і ў эканамічных адносінах, г. зн. у сэнсе размярзу вытворчасці на душу насельніцтва.

* . *

Такім чынам, гісторыя грамадска эканамічных фармацый паказвае, што развіццё вытворчых адносін адбываецца ў залежнасці ад развіцця прадукцыйных сіл грамадства. Змены, якія адбываюцца з імі, раней ці позней выклікаюць адпаведныя змены ў вытворчых адносінах.

«Набываючы новыя прадукцыйныя сілы, людзі змяняюць свой спосаб вытворчасці, а са зменай спосабу вытворчасці, спосабу забеспячэння свайго жыцця,—яны змяняюць усе свае грамадскія адносіны» *).

Пры гэтым справа абстаецца не такім чынам, што ўзнікненне новых прадукцыйных сіл і адпаведных вытворчых адносін адбываецца недзе ў бакі ад старога ладу. Роўным чынам было-б памылкай уяўляць справу так, што спачатку знікае стары лад, а потым узнікаюць прадукцыйныя сілы і вытворчыя адносіны, характэрныя для новага ладу. На самай справе развіццё адбываецца так, што новае ўзнікае яшчэ ў негках старога. Яшчэ задоўга да буржуазных рэвалюцый, замяніўшых феадальна-прыгонніцкі лад капіталістычным, у негках феадальнага грамадства зарадзіліся і развіваліся капі-

*) Маркс і Энгельс, т. V, стар. 364

глістычныя адносіны: расслаенне дробных вытворцаў прывяло да выдзялення багацеючых гаспадароў, якія ўсё часцей прыбягаюць да эксплуатацыі наёмнай працы, з'явіліся першыя мануфактурныя прадпрыемствы, пачаўся працэс пролетарызацыі дробных вытворцаў і інш. Яшчэ да таго, як была зламана магутнасць старадаўняга Рыма, рабаўладальніцкія латыфундыі пачалі распадацца на дробныя гаспадаркі, і рабаўладальнікі пачалі ператвараць рабоў у калонаў—папярэднікаў больш позніх прыгонных сялян.

Важна таксама падкрэсліць прыведзеную ўжо вышэй думку, што ўзнікненне новых прадукцыйных сіл і адпаведных ім вытворчых адносін адбываецца не ў сілу свядомай, праднамеранай дзейнасці людзей, а зусім стыхійна, незалежна ад волі і свядомасці людзей. Людзі не могуць свабодна, па сваёй волі выбіраць сабе той ці іншы спосаб вытворчасці, бо «кожнае новае пакаленне, уступаючы ў жыццё, застае ўжо гатовыя прадукцыйныя сілы і вытворчыя адносіны, як рэзультат работы мінулых пакаленняў, з прычыны чаго яно павінна прыняць на першы час усё тое, што застае ў гатовым выглядзе ў галіне вытворчасці, і прыстасавацца да іх, каб атрымаць магчымасць вырабляць матэрыяльныя здабыткі». Да таго-ж, «паляпшаючы тую ці іншую прыладу вытворчасці, той ці іншы элемент прадукцыйных сіл, людзі не ўсведаюць, не разумеюць і не задумваюцца над тым, да якіх грамадскіх рэзультатаў павінны прывесці гэтыя паляпшэнні, а думаюць толькі аб сваіх буднічных інтарэсах, аб тым, каб аблягчыць сваю працу і дабіцца якой-небудзь непасрэднай, адчувальнай выгады для сябе» *).

І калі, у канчатковым выніку, такія паляпшэнні, што ўтвараюцца над прыладамі вытворчасці, прыводзяць да буйных грамадскіх змяненняў у сэнсе ўзнікнення новых прадукцыйных сіл і адпаведных ім грамадскіх адносін, то гэта зусім не з'яўляецца вынікам загадзя пастаўленай і свядома дасягаўшайся мэты.

Але так развіццё можа працякаць толькі да пэўнай мяжы. Пасля таго, як новыя прадукцыйныя сілы даспяваюць і існуючыя вытворчыя адносіны пачынаюць тармазіць іх далейшае развіццё, клас, пануючы ў грамадстве, для якога характэрны ўстарэўшыя вытворчыя адносіны, які змагаецца ўсімі сіламі за іх захаванне, павінен быць скінут з гістарычнага шляху. Інакш як рэвалюцыяй гэта не можа быць зроблена. Але рэвалюцыя мяркуе свядомую дзейнасць класаў, якія яе здзяйсняюць.

Калі існуючыя вытворчыя адносіны з форм развіцця прадукцыйных сіл ператвараюцца ў іх аковы, калі на гэтай глебе ўзнікае канфлікт паміж новымі прадукцыйнымі сіламі і старымі вытворчымі адносінамі, то гэты факт знаходзіць сваё праяўленне ў барацьбе класаў. Рэакцыйныя класы імкнуцца захаваць былыя вытворчыя адносіны, каб тым самым захаваць сваё панаванне. Рэвалюцыйныя-ж класы, выражаючы новыя эканамічныя патрэбы грамадства, змагаюцца за знішчэнне старых, «прагніўшых вытворчых адносін. Грамадскія ідэі, палітычныя пераконанні, тэорыі, пад сцягам якіх гэтыя класы змагаюцца, авалодваюць масамі і дазваляюць ім свядома знішчыць сілаю старыя парадкі і ўстанаўляць новыя.

Так было ў вялікай Кастрычніцкай сацыялістычнай рэвалюцыі ў нашай краіне. Натхняемыя вялікімі ідэямі Маркса—Энгельса—

*) «Кароткі курс гісторыі ВКП(б)», стар. 122—123.

Леніна—Сталіна, працоўныя масы нашай радзімы, пад кіраўніцтвам вялікай партыі Леніна—Сталіна, выкарчавалі старыя капіталістычныя парадкі, устанавілі новыя, соцыялістычныя адносіны і цяпер, узброеныя гістарычнымі рашэннямі XVIII з'езда ВКП(б), пераможна ідуць да камунізма.

Ад рэдакцыі

У № 10 журнала «Большевик Беларуси» заўважаны наступныя памылкі друку: 1) На стар. 48, у трэцім радку зверху, надрукавана «разумеюць»—трэба чытаць «не разумеюць»; 2) На стар. 84, у дваццаць восьмым радку зверху трэба чытаць «ад 7 лістапада».

Уп. Галоўліта БССР № 673.
Тыраж 10.000 экз.
352 150 друк. зн. (5¹/₂ арк.).
Здана ў набор 2¹/XІ-39 г.
Падысана да друку 11/XІІ-39 г.

РЭДАКЛЕГІЯ.

Друкарня імя Сталіна, Мінск, Дом Друку. Зак. № 1164.

2

0

ЦАНА 40 кап.

0000000 19889 1 1